

De vita Mosis

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΟΥ Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΑΡΕΤΗΝ ΤΕΛΕΙΟΤΗΤΟΣ

1.1 Οἷόν τι πάσχουσιν οἱ τῶν ἵππικῶν ἀγῶνων φιλοθεάμονες, οἱ τοῖς παρ' αὐτῶν σπουδαζόμενοι ἐν ταῖς ἀμίλλαις τῶν δρόμων, κἄν μηδὲν προθυμίας εἰς τάχος ἐλλείπωσιν, ὅμως ὑπὸ τῆς περὶ νίκην σπουδῆς ἐπιβοῶσιν ἄνωθεν τὸν ὀφθαλμὸν τῷ δρόμῳ συμπεριάγοντες καὶ παρακινουῦσιν, ὡς γε νομί ζουσιν, εἰς ὀξυτέραν ὀρμὴν τὸν ἠνίοχον, ἐποκλάζοντες ἅμα τοῖς ἵπποις καὶ ἀντὶ μάστιγος τὴν χεῖρα κατ' αὐτῶν προ τείνοντές τε καὶ ἐπισειόντες, οὐχ ὅτι συντελεῖ τι τὰ γινόμενα πρὸς τὴν νίκην αὐτὰ ποιοῦντες, ἀλλ' εὐνοία τῇ πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους φωνῇ τε καὶ σχήματι τὴν σπουδὴν ὑπὸ προθυμίας ἐπισημαίνοντες, τοιοῦτόν τι δοκῶ καὶ αὐτὸς ποιεῖν, φίλων μοι καὶ ἀδελφῶν τιμιώτατε, ὅτι σου κατὰ τὸ τῆς ἀρετῆς στάδιον καλῶς ἐναγωνιζομένου τῷ θείῳ δρόμῳ καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως πυκνοῖς τε καὶ κούφοις συντεινομένου τοῖς ἄλμασιν ὑποφωνῶ τε καὶ ἐπισπεύδω καὶ ἐπιτείνειν τῇ σπουδῇ τὸ τάχος διακελεύομαι. Ποιῶ δὲ ταῦτα οὐκ ἀλόγῳ τινὶ προθυμίᾳ πρὸς τοῦτο φερό μενος, ἀλλ' ὡς ἀγαπητῷ τέκνῳ τὰ καθ' ἡδονὴν χαριζόμενος. 1.2 Τῆς γὰρ ἐπιστολῆς ἦν πρῶην διεπέμψω ταύτην ἀπαγγελ λούσης τὴν αἴτησιν τὸ γενέσθαι σοὶ τινα παρ' ἡμῶν ὑποθήκην εἰς τὸν τέλειον βίον, πρέπειν ὠήθην παρασχεῖν· ἄλλο μὲν σοὶ τι χρήσιμον ἴσως ἐκ τῶν λεγομένων οὐδέν, αὐτὸ δὲ τοῦτο πάντως οὐκ ἄχρηστον τὸ γενέσθαι σοὶ τῆς εὐπειθείας ὑπόδειγμα. Εἰ γὰρ ἡμεῖς οἱ τοσοῦτων ψυχῶν ἐν πατέρων τάξει προτεταγμένοι πρέπειν οἰόμεθα τῇ πολιᾷ ταύτῃ νεότητος σωφρονούσης ἐπίταγμα δέχεσθαι, πολὺ μᾶλλον εἰκὸς ἐστὶν ἐν σοὶ κρατυνθῆναι τὸ τῆς εὐπειθείας κατόρθωμα, πρὸς ὑπακοὴν ἐκούσιον δι' ἡμῶν παιδοτριβηθείσης σοὶ τῆς νεότητος. 1.3 Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον· ἐγχειρητέον δὲ ἤδη τῷ προκειμένῳ, Θεὸν καθηγεμόνα ποιησαμένοις τοῦ λόγου. Ἐπεζήτησας, ὦ φίλη κεφαλή, τύπῳ ὑπογραφήναι σοὶ παρ' ἡμῶν τίς ὁ τέλειός ἐστι βίος, δηλαδὴ πρὸς τοῦτο βλέπων ὡς, εἶπερ εὐρεθείη τῷ λόγῳ τὸ σπουδαζόμενον, μετενεγκεῖν εἰς τὸν ἴδιον βίον τὴν ὑπὸ τοῦ λόγου μηνυθεῖσαν χάριν. Ἐγὼ δὲ ἐν ἀμφοτέροις ἐπίσης ἀμηχανῶ· τό τε γὰρ περιλαβεῖν τῷ λόγῳ τὴν τελειότητα καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ βίου δεῖξαι ὅπερ ἂν ὁ λόγος κατανοήσῃ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν ἐκάτερον τούτων εἶναι φημι· τάχα δὲ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ τῶν μεγάλων τε καὶ κατ' ἀρετὴν προεχόντων ἀνέφικτον αὐτοῖς εἶναι τὸ τοιοῦτον ὁμολογήσουσιν. 1.4 Ὡς δ' ἂν μὴ δοκοῖην, κατὰ τὸν ψαλμῶδὸν εἰπεῖν, ἐκεῖ φοβεῖσθαι φόβον ὅπου οὐκ ἔστι φόβος, σαφέστερον ὃ βούλομαι παρα στήσω σοι. 1.5 Ἡ τελειότης ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων ὅσα τῇ αἰσθήσει μετρεῖται πέρασί τισιν ὠρισμένοις διαλαμβάνεται, οἷον ἐπὶ τοῦ ποσοῦ, τοῦ τε συνεχοῦς καὶ τοῦ διωρισμένου. Πᾶν γὰρ τὸ ἐν ποσότητι μέτρον ἰδίους τισὶν ὅροις ἐμπεριέχεται· καὶ ὁ πρὸς τὸν πῆχυν ἢ τὴν τοῦ ἀριθμοῦ δεκάδα βλέπων οἶδε τὸ ἀπὸ τίνος ἀρξάμενον καὶ εἰς τι καταλήξαν, ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ τέλειον ἔχειν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς ἓνα παρὰ τοῦ Ἀποστόλου τελειότητος ὅρον ἐμάθομεν, τὸ μὴ ἔχειν αὐτὴν ὅρον· ὁ γὰρ πολὺς ἐκεῖνος καὶ ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος αἰεὶ διὰ τῆς ἀρετῆς τρέχων οὐδέποτε τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεῖ νόμενος ἔληξεν· οὐδὲ γὰρ ἀσφαλῆς αὐτῷ ἦν ἡ τοῦ δρόμου στάσις· διὰ τί; ὅτι πᾶν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει ὅρον οὐκ ἔχει, τῇ δὲ τοῦ ἐναντίου παραθέσει ὀρίζεται, ὡς ἡ ζωὴ τῷ θανάτῳ καὶ τὸ φῶς τῷ σκότῳ· καὶ πᾶν ὅλως ἀγαθὸν εἰς πάντα τὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐκ τοῦ ἐναντίου νοούμενα λήγει· ὥσπερ οὖν τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἀρχὴ θανάτου ἐστίν, οὕτως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου ἢ στάσις ἀρχὴ τοῦ κατὰ κακίαν γίνεται δρόμου. 1.6 Οὐκοῦν οὐ

διεψεύσθη ὁ λόγος ἡμῖν, ἀμήχανον ἐπὶ τῆς ἀρετῆς εἶναι τὴν τῆς τελειότητος περιλήψιν λέγων· ἐδείχθη γὰρ ὅτι τὸ διαλαμβανόμενον πέρασιν ἀρετῆ οὐκ ἔστιν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς μετιούσι τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ἀδύνατον εἶπον εἶναι τὸ ἐπιβῆναι τῆς τελειότητος, οὕτως ὁ λόγος καὶ περὶ τούτου σαφηνισθήσεται. 1.7 Τὸ πρῶτως καὶ κυρίως ἀγαθόν, οὗ ἡ φύσις ἀγαθότης ἐστίν, αὐτὸ τὸ Θεῖον, ὃ τί ποτε τῇ φύσει νοεῖται, τοῦτο καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Ἐπεὶ οὖν οὐδεὶς ἀρετῆς ὅρος πλὴν κακίας ἐδείχθη, ἀπαρὰ δεκτον δὲ τοῦ ἐναντίου τὸ Θεῖον, ἀόριστος ἄρα καὶ ἀπερὰ τωτος ἡ θεία φύσις καταλαμβάνεται· ἀλλὰ μὴν ὁ τὴν ἀληθῆ μετιῶν ἀρετὴν οὐδὲν ἕτερον ἢ Θεοῦ μετέχει, διότι αὐτός ἐστιν ἡ παντελής ἀρετῆ· ἐπεὶ οὖν τὸ τῇ φύσει καλὸν εἰς μετουσίαν ἐπιθυμητὸν πάντως ἐστὶ τοῖς γινώσκουσι, τοῦτο δὲ ὅρον οὐκ ἔχει, ἀναγκαίως καὶ ἡ τοῦ μετέχοντος ἐπιθυμία τῷ ἀορίστῳ συμπαρατείνουσα στάσιν οὐκ ἔχει. 1.8 Οὐκοῦν ἄπορόν ἐστὶ παντάπασι τοῦ τελείου τυχεῖν, διότι ἡ τελειότης, καθὼς εἴρηται, ὅροις οὐ διαλαμβάνεται, τῆς δὲ ἀρετῆς εἷς ὅρος ἐστὶ τὸ ἀόριστον· πῶς οὖν ἂν τις ἐπὶ τὸ ζητούμενον φθάσειε πέρασ, οὐχ εὐρίσκων τὸ πέρασ; 1.9 Οὐ μὴν ἐπειδὴ καθόλου τὸ ζητούμενον ἄληπτον ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ἀμελητέον ἂν εἴη τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, ἢ φησι· γίνεσθε τέλειοι, ὡς Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν. Ἐπὶ γὰρ τῶν τῇ φύσει καλῶν, κἂν μὴ τοῦ παντὸς τυχεῖν δυνατὸν ἦ, τὸ καὶ μὴ τοῦ μέρους ἀποτυχεῖν κέρδος ἂν εἴη μέγα, τοῖς γε νοῦν ἔχουσι. 1.10 Πᾶσαν τοίνυν ἐπιδεικτέον σπουδὴν μὴ παντελῶς ἐκπεσεῖν τῆς ἐνδεχομένης τελειότητος, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπ' αὐτῆς κτήσασθαι, ὅσον ἂν ἔνδον τοῦ ζητουμένου χωρήσωμεν· τάχα γὰρ τὸ οὕτως ἔχειν, ὡς αἰεὶ ἐθέλειν ἐν τῷ καλῷ τὸ πλεόν ἔχειν, ἢ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τελειότης ἐστί.

1.11 Δοκεῖ δέ μοι καλῶς ἔχειν τῇ Γραφῇ περὶ τούτου συμβούλω χρήσασθαι· φησὶ γάρ που διὰ τῆς Ἡσαΐου προφητείας ἡ θεία φωνή· ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν καὶ εἰς Σάρραν τὴν ὠδίνουσαν ὑμᾶς. Ταῦτα γὰρ πάντως ὁ λόγος τοῖς ἔξω τῆς ἀρετῆς πλανωμένοις διακελεύεται, ἵνα, καθάπερ οἱ ἐν πελάγει τῆς εὐθείας τοῦ λιμένος παρενεχθέντες κατὰ τὸ φανέν σημεῖον τῆς πλάνης ἑαυτοὺς ἐπανάγουσιν ἢ πυρσὸν ἰδόντες ἀπὸ ὑψους αἰρόμενον ἢ κορυφὴν τινος ἀκρωρείας ἀναφανείσαν, τὸν αὐτὸν τρόπον τοὺς ἀκυβερνήτῳ τῇ διανοίᾳ κατὰ τὴν τοῦ βίου θάλασσαν πλανωμένους τῷ κατὰ τὴν Σάρραν καὶ Ἀβραάμ ὑποδείγματι πάλιν κατευθύνῃ πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Θεοῦ θελήματος. 1.12 Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ θηλὸν τε καὶ ἄρρεν ἡ ἀνθρωπίνη μεμέρισται φύσις καὶ ἀμφοτέροις ἐπίσης κατ' ἐξουσίαν ἢ πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν αἵρεσις πρόκειται, διὰ τοῦτο ἐκατέρῳ τμήματι τὸ κατάλληλον τῆς ἀρετῆς ὑπόδειγμα παρὰ τῆς θείας προεδείχθη φωνῆς, ἵνα πρὸς τὸ συγγενὲς ἐκάτεροι βλέποντες, πρὸς μὲν τὸν Ἀβραάμ οἱ ἄνδρες, πρὸς δὲ τὴν Σάρραν τὸ ἕτερον μέρος, ἀμφοτέροις διὰ τῶν οἰκείων ὑποδειγμάτων πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον διευθύνοντο. 1.13 Ἴσως δ' ἂν τοίνυν ἐξαρκέσειε καὶ ἡμῖν ἐνός τινος τῶν κατὰ τὸν βίον εὐδοκίμων ἢ μνήμη τὴν τοῦ πυρσοῦ χρεῖαν πληρῶσαι καὶ ὑποδείξει πῶς ἐστὶ δυνατὸν τῷ ἀκλύστῳ τῆς ἀρετῆς λιμένι τὴν ψυχὴν καθορμίσει, μηδαμοῦ ταῖς τοῦ βίου ζάλαις ἐγχειμασθεῖσαν μηδὲ κατὰ τὰς ἐπαλλήλους τῶν παθῶν τρικυμίας τῷ βυθῷ τῆς κακίας ἐνναυαγήσασαν. Τάχα γὰρ καὶ τούτου χάριν ἢ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων πολιτεία δι' ἀκριβείας ἰστόρηται, ὡς ἂν διὰ τῆς τῶν προκατορθωκῶτων μιμήσεως ὁ ἐφεξῆς βίος πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀπευθύνοντο. 1.14 Τί οὖν, ἔρεϊ τις, εἰ μῆτε Χαλδαῖος ἐγώ, ὡς περὶ ὁ Ἀβραάμ μνημονεύεται, μῆτε τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰγυπτίου τρόφιμος, ὡς περὶ τοῦ Μωϋσέως ὁ λόγος κατέχει, μηδ' ὅλως ἐν τοῖς τοιούτοις πρὸς τινὰ τῶν ἀρχαίων ἔχω τι κατὰ τὸν βίον κατάλληλον, πῶς εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἐνὶ τούτων ἑμαυτὸν καταστήσω, μὴ ἔχων ὅπως τὸν τοσοῦτον ἀφεστῶτα διὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων μιμήσομαι; Πρὸς ὃν ἐροῦμεν, ὅτι οὔτε τὸ Χαλδαῖον εἶναι κακίαν ἢ ἀρετὴν κρίνομεν, οὔτε τῇ ἐν Αἰγύπτῳ ζωῇ οὔτε τῇ ἐν Βαβυλῶνι διατριβῇ τοῦ βίου

τις τοῦ κατ' ἀρετὴν ἐξοικίζεται, οὐδ' αὖ πάλιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ μόνον γνωστὸς ὁ Θεὸς τοῖς ἀξίοις γίνεται, οὐδὲ Σιών κατὰ τὴν πρόχειρον ἔννοιαν τὸ θεῖόν ἐστιν οἰκητήριον, ἀλλὰ τινος λεπτοτέρας ἡμῖν χρεια τῆς διανοίας καὶ ὀξυτέρας τῆς ὄψεως, ὡς διῖδειν ἐκ τῆς ἱστορίας ποίων Χαλδαίων ἢ Αἰγυπτίων πόρρω γενόμενοι καὶ ποίας Βαβυλωνίων αἶχμα λωσίας ἀπολυθέντες τοῦ μακαρίου βίου ἐπιβησόμεθα. 1.15 Μωϋσῆς τοίνυν ἡμῖν εἰς ὑπόδειγμα βίου προτεθήτω τῷ λόγῳ, οὗ τὸν βίον πρῶτον ἐν ἐπιδρομῇ διελθόντες, καθὼς παρὰ τῆς θείας Γραφῆς μεμαθήκαμεν, οὕτω τὴν πρόσφορον τῇ ἱστορίᾳ διάνοιαν εἰς ἀρετῆς ὑποθήκην ἀναζητήσομεν, δι' ἧς τὸν τέλειον ὡς ἐν ἀνθρώποις βίον ἐπιγνωσόμεθα. 1.16 Λέγεται τοίνυν ὁ Μωϋσῆς τεχθῆναι μὲν, ὅτε ζωογο νεῖσθαι τὸ ἄρρεν ἐν τοῖς τικτομένοις ὁ τοῦ τυράννου νόμος διεκώλυε, προλαβεῖν δὲ τῇ χάριτι πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοῦ χρόνου γινομένην συνεισφοράν· καὶ εὐθὺς ἀπὸ σπαργάνων ἀστεῖος ὀφθεῖς ὄκνον ἐμποῖσαι τοῖς γεννησαμένοις θανάτῳ τὸν τοιοῦτον ἐξαφανίσαι· 1.17 εἶθ' ὡς ὑπερίσχυεν ἡ ἀπειλή τοῦ τυράννου, μὴ ἀπλῶς ἐρριφῆναι τῷ ρείθρῳ τοῦ Νείλου, ἀλλ' ἐκτεθεῖς κιβωτῷ τινι, ἀσφάλτῳ καὶ πίσση κατὰ τὰς ἀρμονίας διαχρισθείση, οὕτω δοθῆναι τῷ ρεύματι (τοῦτο γὰρ οἱ δι' ἐπιμελείας τὰ κατ' αὐτὸν ἱστορήσαντες διηγῆσαντο)· θείας δὲ τινος δυνάμεως τὴν κιβωτὸν κυβερνώσης, ἐπὶ τινὰ κατὰ τὸ πλάγιον ὄχθην ἐξορμισθῆναι, αὐτομάτως τῆς κιβωτοῦ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ὑδάτων ἐκκυμανθείσης· τῆς δὲ θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἐπιούσης τοὺς λειμῶνας τῆς ὄχθης ἐκείνης ἢ ἔτυχεν ἢ κιβωτὸς ἐπο κείλασα, εὐρημα γενέσθαι τῇ βασιλίδι, βρεφικῶς ἐμβόησας τῇ λάρνακι· ὀφθεῖς δὲ μετὰ τῆς ἐπιφαινομένης αὐτῷ χάριτος, εὐθὺς οἰκειώσασθαι δι' εὐνοίας τὴν βασιλίδα καὶ εἰς υἱοῦ τάξιν ἀναληφθῆναι· ἀποστραφεῖς δὲ φυσικῶς τὴν ἀλλόφυλον θηλήν, ἐπινοία τινὶ τῶν πρὸς γένους οἰκείων ἀνατραφῆναι τῷ μητρῷ μαζῷ. 1.18 Ἐκβὰς δὲ ἤδη τὴν ἡλικίαν τῶν παίδων, ἐν βασιλικῇ τῇ τροφῇ καὶ παιδευθεῖς τὴν ἐξωθεν παιδευσιν, ἃ δόξης ἐνομιζέτο παρὰ τοῖς ἐξωθεν οὐχ ἐλέσθαι οὐδ' ἔτι καταδέξασθαι τὴν σεσοφισμένην ἐκείνην ὁμολογεῖν μητέρα ἤπερ εἰς υἱοῦ τάξιν εἰσποιήθη, ἀλλ' ἐπὶ τὴν κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν πάλιν καὶ τοῖς ὁμοφύλοις ἐγκαταμιχθῆναι· μάχης δὲ συστάσης Ἐβραίῳ τινὶ πρὸς Αἰγύπτιον, συμμαχήσαι τε τῷ οἰκείῳ καὶ ἀνελεῖν τὸν ἀλλόφυλον· εἶτα συμπλακέντων ἀλλήλοις Ἐβραίων δύο τινῶν, καταστέλλειν αὐτοῖς τὴν φιλονεικίαν πειρᾶσθαι, συμβουλεύσας καλῶς ἔχειν ἀδελφοὺς ὄντας μὴ θυμὸν διαιτητὴν ποιεῖσθαι τῶν ἀμφισβητημάτων, ἀλλὰ τὴν φύσιν. 1.19 Ἀπωσθεῖς δὲ παρὰ τοῦ πρὸς τὴν ἀδικίαν βλέποντος, ἀφορμὴν τῆς μεζονος φιλοσοφίας τὴν ἀτιμίαν ταύτην ποιήσασθαι καί, τῆς μετὰ τῶν πολλῶν συνδιαγωγῆς πόρρω γενόμενος, ἰδιάσαι τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ, κηδεύσας τινὶ τῶν ἀλλοφύλων, ἀνδρὶ διορατικῷ τοῦ βελτίονος καὶ κρίνειν ἦθη τε καὶ βίον ἀνθρώπων ἐπεσκεμμένῳ, ὃς διὰ μιᾶς πράξεως, λέγω δὴ τῆς κατὰ τῶν ποιμένων ὀρμῆς, ἐνιδῶν τοῦ νέου τὴν ἀρετὴν, ὅπως οὐ πρὸς οἰκεῖον βλέπων κέρδος τοῦ δικαίου ὑπερεμάχησεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ δίκαιον τίμιον τῇ ἰδίᾳ φύσει κρίνων, τὴν ἀδικίαν τῶν ποιμένων ἐκόλασε τῶν εἰς ἐκεῖνον πεπλημμεληκότων οὐδέν, ἀγασθεῖς ἐπὶ τούτοις τὸν νέον καὶ τοῦ πολυταλάντου πλούτου τιμιωτέραν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἐν τῇ φαινομένη πενίᾳ κρίνας, συνοικίζει τε αὐτῷ τὴν θυγατέρα καὶ κατ' ἐξουσίαν ἀφήκε τὸν καταθύμιον μετιέναι βίον. Τῷ δὲ ἦν ὄρειός τε καὶ ἰδιάζουσα ἡ ζωὴ, πασῆς ἀγοραίου τύρβης ἀπηλλαγμένη, ἐν τῇ τῶν προβάτων ἐπιμελείᾳ κατὰ τὴν ἔρημον ἰδιάζοντι. 1.20 Χρόνου δὲ διαγεγονότος ἐν τῷ τοιοῦτῳ τῆς ζωῆς εἶδει, φησὶν ἡ ἱστορία φοβερὰν αὐτῷ γενέσθαι θεοφάνειαν, ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ φωτὸς ἑτέρου ὑπὲρ τὸ ἡλιακὸν φῶς τὰς ὄψεις περιαστράψαντος· τὸν δὲ ξενισθέντα τῷ ἀήθει τῆς θεᾶς ἀναβλέψαι τε πρὸς τὸ ὄρος καὶ ἰδεῖν θάμνον ἀφ' οὗ πυροειδῶς τὸ φέγγος ἐξήπτετο· τῶν δὲ κλάδων τοῦ θάμνου καθάπερ ἐν δρόσῳ τῇ φλογὶ συναναθαλλόντων, εἰπεῖν πρὸς ἑαυτὸν τὰ ῥήματα ταῦτα, ὅτι· διαβάς ὄψομαι

τὸ μέγα ὄραμα τοῦτο· εἰπόντα δὲ μηκέτι μόνοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ θαῦμα τοῦ φωτὸς δέξασθαι, ἀλλ' ὃ πάντων ἐστὶ παραδοξότατον καὶ τὴν ἀκοὴν ταῖς ἀκτῖσι τοῦ φέγγους ἐναυγασθῆναι· πρὸς γὰρ ἀμφοτέρας τὰς αἰσθήσεις ἢ τοῦ φωτὸς μερισθεῖσα χάρις, τὰς μὲν ὄψεις ταῖς τῶν ἀκτίνων μαρμαρυγαῖς περιηύγαζε, τὴν δὲ ἀκοὴν τοῖς ἀκηράτοις δόγμασιν ἐφωταγώγει. Κωλύει γοῦν ἢ τοῦ φωτὸς ἐκείνου φωνὴ προσβῆναι τῷ ὄρει τὸν Μωϋσέα τοῖς νεκροῖς ὑποδήμασι βεβαρημένον, ἀλλ' ἐκλύσαντα τῶν ποδῶν τὸ ὑπόδημα οὕτω τῆς γῆς ψαύειν ἐκείνης ὅση τῷ θεῷ φωτὶ κατελάμπετο.

1.21 Ἐπὶ τούτοις (χρὴ γὰρ οἶμαι μὴ λίαν ἐμβραδύνειν τῇ ψιλῇ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίᾳ τὸν λόγον, ὡς ἂν καὶ τῶν προκειμένων ἔχοιτο) δυναμωθεὶς τῇ ὀφθείσῃ θεοφανείᾳ λυτρώσασθαι τὸ ὁμόφυλον τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων προστάσσεται. Καὶ ὡς ἂν μάλιστα μάθοι τὴν ἐγγινομένην αὐτῷ θεόθεν ἰσχύν, ἐκ τῶν ἐν χερσὶ ποιεῖται τὴν πείραν θεῷ προστάγματι. Ἡ δὲ πείρα ἦν αὕτη· Ῥάβδος ἐκπεσοῦσα τῆς χειρὸς ἐψυχώθη καὶ ζῶον ἐγένετο (δράκων δὲ τὸ ζῶον ἦν) καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς χειρὸς ἀναληφθεῖσα, ὅπερ ἦν πρὸ τῆς θηριώσεως ἐκεῖνο ἐγένετο. Καὶ ἡ τῆς χειρὸς ἐπιφάνεια νῦν μὲν, προβληθεῖσα τοῦ κόλπου, εἰς χιόνος μετεποιήθη λευκότητα, πάλιν δέ, εἶσω τοῦ αὐτοῦ γενομένη, ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἐπανέρχεται φύσιν. 1.22 Κατιόντος δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ συνεπαγομένου τὴν τε γαμετὴν τὴν ἀλλόφυλον καὶ τοὺς ἀπ' ἐκείνης αὐτῷ γεγονότας παῖδας, ὅτε τις καὶ ἄγγελος αὐτῷ συναντῆσαι λέγεται, τὸν περὶ τοῦ θανάτου φόβον ἐπάγων, ὃν ἡ γυνὴ τῷ αἵματι τῆς περιτομῆς τοῦ παιδὸς ἰλεώσατο, τότε συντυχία γίνεται τοῦ Ἀαρὼν καὶ αὐτοῦ θεόθεν παρορμηθέντος πρὸς τὴν συνάντησιν. 1.23 Εἶτα παρ' ἀμφοτέρων εἰς ἐκκλησίαν κοινήν ὃ ἐν Αἰγύπτῳ λαὸς συναγείρεται καὶ ἡ τῆς δουλείας ἀπαλλαγὴ τοῖς πεπονηκόσιν ἤδη τῇ κακοπαθείᾳ τῶν ἔργων περιαγγέλλεται καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν τύραννον περὶ τούτου γίνεται λόγος. Ἀγανάκτησις ἐπὶ τούτοις τοῦ τυράννου κατὰ τε τῶν ἐπιστατούντων τοῖς ἔργοις καὶ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν αὐτῶν μείζων ἢ πρότερον· καὶ ὃ τῆς πλινθείας φόρος ἐπαύξεται καὶ ἐπιπονώτερον τὸ ἐπίταγμα καταπέμπεται, οὐ τῷ πηλῷ μόνον κακοπαθούτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὸ ἄχυρόν τε καὶ τὴν καλάμην ταλαιπορούντων. 1.24 Τοῦ δὲ Φαραώ (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ τυράννῳ τῶν Αἰγυπτίων) τοῖς θεόθεν παρ' αὐτῶν γενομένοις σημείοις ἀντισοφιστεύειν διὰ τῆς τῶν γοήτων μαγγανείας ἐπιχειροῦντος, τότε πάλιν τοῦ Μωϋσέως ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν Αἰγυπτίων τὴν ῥάβδον ἑαυτοῦ θηριώσαντος, τὸ ἴσον ἐνομίσθη θαυματοποιεῖν ἢ γοητεία ἐν ταῖς τῶν μάγων ῥάβδοις. Καὶ ἠλέγχθη διὰ τῆς ἐνεργείας τὸ σόφισμα, δείξαντος τοῦ δράκοντος τοῦ ἐκ τῆς Μωϋσέως βακτηρίας μεταβληθέντος ἐκ τοῦ καταφαγεῖν τὰ γοητικὰ ξύλα, τοὺς ὄφεις δῆθεν, ὅτι οὐδεμίαν ἀμυντικὴν οὐδὲ ζωτικὴν τινα δύναμιν εἶχον αἱ τῶν γοήτων ῥάβδοι, πλὴν τοῦ σχήματος ὃ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν εὐεξαπατητῶν ἢ γοητεία σοφισαμένη παρέδειξε. 1.25 Τότε συμφρονοῦντας ἰδὼν ὃ Μωϋσῆς τῷ καθηγουμένῳ τῆς κακίας ἅπαν τὸ ὑποχείριον, κοινήν ἐπάγει παντὶ τῷ ἔθνει τῶν Αἰγυπτίων πληγὴν, οὐδένα τῆς τῶν κακῶν πείρας ὑπεξελόμενος. Συνεκινεῖτο δὲ αὐτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ὀρμὴν οἷόν τις στρατὸς ὑποχείριος αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων τὰ ἐν τῷ παντὶ θεωρούμενα, γῆ τε καὶ ὕδωρ καὶ ἀήρ καὶ πῦρ, ταῖς προαιρέσεσι τῶν ἀνθρώπων τὰς ἐνεργείας συνεξαλλάσσοντα· τῇ γὰρ αὐτῇ δυνάμει κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ χρόνον καὶ τόπον τό τε ἀτακτοῦν ἐκολάζετο καὶ ἀπαθεῖς διέμενε τὸ κακίας ἐλεύθερον. 1.26 Πάσης γὰρ τότε τῆς τῶν ὑδάτων φύσεως κατὰ τὴν Αἴγυπτον τῷ προστάγματι τοῦ Μωϋσέως εἰς αἷμα τραπίσης, ὡς καὶ τοὺς ἰχθύας εἰς σαρκώδη παχύτητα τοῦ ὕδατος μετατεθέντος διαφθαρῆναι, τοῖς Ἑβραίοις ἀρρομένοις μόνοις ὕδωρ τὸ αἷμα ἦν, ὅθεν ἔσχε καὶ ἡ μαγγανεία καιρὸν ἐν τῷ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις εὕρισκομένῳ ὕδατι τὸ αἱματώδες εἶδος παρασοφίσασθαι. 1.27 Ὡσαύτως καὶ τῶν βατράχων ἐφερψάντων τῇ

Αἰγύπτῳ κατὰ τὸ ἄθροον, ὧν ἡ γένεσις οὐκ ἀκολουθία τινὶ φύσεως νενομισμένη πρὸς τοσοῦτον ἐχέθη πλήθος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρόσταγμα τῆς τῶν βατράχων συστάσεως τὴν ἀναφανείσαν τότε τοῦ ζώου φύσιν ἐκαινοτόμησε, τὸ μὲν Αἰγύπτιον ἅπαν τοῖς θηρίοις τούτοις κατὰ τὰς οἰκίσεις στενοχωρούμενον κατεφθείρετο, τῶν δὲ Ἑβραίων τῆς ἀηδίας ταύτης ἐκαθάρευεν ἡ ζωὴ. 1.28 Οὕτως ὁ ἀὴρ τοῖς Αἰγυπτίοις μὲν οὐδεμίαν νυκτὸς καὶ ἡμέρας παρεῖχε διάκρισιν, ἐν ὁμοίῳ διαμενόντων τῷ ζόφῳ, τοῖς δὲ Ἑβραίοις οὐδὲν ἐν τούτοις ἐκαινοτομεῖτο παρὰ τὸ σύνηθες. Καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἢ χάλαζα, τὸ πῦρ, αἱ φλυκτίδες, οἱ σκνίπες, αἱ κυνόμυαι, τῶν ἀκριδῶν τὸ νέφος, κατὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων ἕκαστον καθὸ πέφυκεν ἐνήργει, οἱ δὲ Ἑβραῖοι φήμαις καὶ διηγήμασι τὸ τῶν συνοικούντων πάθος ἐγίνωσκον, οὐδεμίαν ἐν ἑαυτοῖς προσβολὴν τῶν τοιούτων δεχόμενοι. Εἶτα τῶν πρωτοτόκων ὁ ὄλεθρος ἀκριβεστέραν ἐποίει τοῦ Ἑβραίου πρὸς τὸν Αἰγύπτιον τὴν διάκρισιν, τῶν μὲν ἐπὶ τῇ τῶν φιλτάτων ἀπωλείᾳ συγχεομένων τοῖς θρήνοις, τῶν δὲ ἐν ἡσυχίᾳ πάσῃ καὶ ἀσφαλείᾳ διαμενόντων, οἷς ἡ σωτηρία τῇ προσχύσει τοῦ αἵματος κατησφαλίσθη, κατὰ πᾶσαν εἴσοδον ἐκατέρωθεν τῶν σταθμῶν μετὰ τῆς ἐπεξευγμένης αὐτοῖς φλιᾶς κατασημανθέντων διὰ τοῦ αἵματος. 1.29 Ἐπὶ τούτοις τῶν Αἰγυπτίων τῇ τῶν πρωτοτόκων συμφορᾷ βεβλημένων καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐκάστου καὶ κοινῇ πάντων ὀλοφυρομένων τὰ πάθη, καθηγεῖται τῆς ἐξόδου τοῖς Ἰσραηλίταις ὁ Μωϋσῆς, προπαρασκευάσας αὐτοὺς ἐπὶ σχήματι χρήσεως μεθ' ἑαυτῶν τὸν τῶν Αἰγυπτίων πλοῦτον ἀνακομίσασθαι. Καὶ τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν ἕξω τῆς Αἰγύπτου γεγεννημένων, πάλιν φησὶν ἡ ἱστορία χαλεπὸν ποιήσασθαι τὸν Αἰγύπτιον τὸ μὴ παραμεῖναι τῇ δουλείᾳ τὸν Ἰσραήλ καὶ πολεμικῶς ἅπαν συσκευάσαντα τὸ ὑπήκοον διὰ τῆς ἰπικῆς δυνάμεως ἐπιδραμεῖν τῷ λαῷ, τὸν δὲ θεασάμενον τὴν τῶν ἵππων τε καὶ τῶν ὄπλων παρασκευὴν, ἀπειροπόλεμον ὄντα καὶ τῶν τοιούτων θεαμάτων ἀγύμναστον, εὐθὺς καταπλαγῆναι τῷ φόβῳ καὶ κατὰ τοῦ Μωϋσέως συνίστασθαι, ὅτε καὶ τὸ παραδοξότατον περὶ τοῦ Μωϋσέως ἡ ἱστορία λέγει, διχῆ ταῖς ἐνεργείαις τεμνόμενον, τῇ μὲν φωνῇ καὶ τῷ λόγῳ παραθαρσύνειν τε τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ τὰς ἀγαθὰς ἔχειν ἐλπίδας παρακελεύεσθαι, ἔνδοθεν δὲ τῇ διανοίᾳ τῷ Θεῷ προσάγειν τὴν ὑπὲρ τῶν κατεπτηχότων ἰκετηρίαν καὶ ὅπως ἂν διαφύγοι τὸν κίνδυνον διὰ τῆς ἄνωθεν συμβουλῆς ὀδηγεῖσθαι, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, καθὼς φησὶν ἡ ἱστορία, τῆς ἀλαλήτου κραυγῆς ἐπαΐοντος. 1.30 Νεφέλης δὲ τοῦ λαοῦ θεία δυνάμει καθηγουμένης, οὐ κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν (οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀτμῶν τινῶν ἢ ἀναθυμιάσεων ἢ σύστασις αὐτῆς ἦν, παχυνόμενου τοῖς ἀτμοῖς τοῦ ἀέρος διὰ τῆς ὀμιχλώδους συστάσεως καὶ πρὸς ἑαυτὸν συμπιλουμένου τοῖς πνεύμασιν, ἀλλὰ κρεῖττον τι καὶ ὑψηλότερον τῆς ἀνθρωπίνης καταλήψεως), ἐκείνη τῇ νεφέλῃ, τῆς Γραφῆς μαρτυρούσης, τοιοῦτον τὸ θαῦμα ἦν ὡς καί, τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος θερμῶς ἐπιλαμπούσης, διατειχίσμα εἶναι πρὸς τὸν λαόν, σκιάζουσάν τε τὸ ὑποκείμενον καὶ λεπτῇ δρόσῳ τὸ φλογῶδες τοῦ ἀέρος ὑπονότηζουσάν, καὶ διὰ τῆς νυκτὸς πῦρ γίνεσθαι, ἀφ' ἑσπέρας εἰς ὄρθρον τῷ ἰδίῳ φωτὶ τοῖς Ἰσραηλίταις δαδουχοῦσαν τὸ φέγγος.

1.31 Πρὸς ταύτην αὐτὸς τε βλέπων ὁ Μωϋσῆς καὶ τὸν λαὸν ἀκολουθεῖν τῷ φαινομένῳ διδάξας, ἐπειδὴ κατὰ τὸ Ἐρυθραῖον ἐγένοντο πέλαγος, ἐκεῖ τῆς νεφέλης πρὸς τὴν πορείαν καθοδηγουμένης, πανστρατιᾶ τῶν Αἰγυπτίων τὸν λαὸν ἐκ τῶν κατόπιν κυκλωσαμένων, οὐδεμιᾶς αὐτοῖς οὐδαμῶθεν τῶν δεινῶν φυγῆς περιούσης πολεμίων καὶ ὕδατος κατὰ τὸ μέσον ἀπειληθέντες, τότε τὸ πάντων ἀπιστότατον θεία δυνάμει παρορμηθεὶς ὁ Μωϋσῆς κατειργάσατο. Προσεγγίσας γὰρ κατὰ τὴν ἡϊόνα, πλήσει τῇ ράβδῳ τὸ πέλαγος· τὸ δὲ πρὸς τὴν πληγὴν ὑπεσχίζετο καί, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὑέλου γίνεσθαι πέφυκεν, εἰ κατὰ τι μέρος αὐτῆς ἀρχὴν ἢ ῥήξιν λάβοι, καθ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἕτερον διεξέρχεται πέρας, οὕτω παντὸς τοῦ πελάγους

ἐκείνου κατὰ τὸ ἄκρον ὑπορ ραγέντος τῆ ράβδῳ, ἐπὶ τὴν ἀντικειμένην ὄχθην καὶ ἡ τῶν κυμάτων ρῆξις ἐπέρασε. Καὶ καταβάς εἰς τὸ βάθος ὁ Μωϋσῆς καθ' ὃ διετμήθη τὸ πέλαγος σὺν παντὶ τῷ λαῷ βύθιος ἦν ἐν ἀβρόχῳ τε καὶ ἡλιουμένῳ τῷ σώματι, πεζῆ δὲ τὰς ἀβύσσους ἐν ξηρῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης διεξερχόμενος οὐκ ἐδεδοίκει τὴν αὐτοσχέδιον ἐκείνην ἐκ κυμάτων τειχοποιίαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, τείχους δίκην, παραπεπηγυίας αὐτοῖς ἐκ πλαγίων τῆς ἄλμης. 1.32 Τοῦ δὲ Φαραῶ μετὰ τῶν Αἰγυπτίων συνεισπεσόντος ἐπὶ τὸ πέλαγος κατὰ τὴν καινοτομηθεῖσαν ἐκείνην ὁδὸν ἐν τοῖς ὕδασι, πάλιν συνάπτεται τὸ ὕδωρ τῷ ὕδατι καί, ἀνακλυσθεῖσης πρὸς ἑαυτὴν τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ πρότερον σχῆμα, μία τοῦ ὕδατος ἐπιφάνειά τε καὶ ὄψις γίνεται, ἥδη τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐπὶ τῆς πέραν ἡϊόνος τὸ πολὺ τε καὶ σύντονον τῆς διὰ τοῦ πελάγους πορείας ἀναπαυόντων, ὅτε καὶ τὴν ἐπινίκιον ἦσαν ὦδὴν τῷ Θεῷ τῷ τότε ἀναίμακτον ὑπὲρ αὐτῶν ἐγείραντι τρόπαιον, πάντων πανστρατιᾶ τῶν Αἰγυπτίων αὐτοῖς ἵπποις καὶ ὄπλοις καὶ ἄρμασιν ἀφανισθέντων ὑπὸ τοῦ ὕδατος. 1.33 Εἶτα πρόεισιν ἐπὶ τὰ πρόσω ὁ Μωϋσῆς καὶ τριῶν ἡμερῶν ἄνυδρον διοδεύσας ὁδὸν ἐν ἀμηχανία γίνεται, μὴ ἔχων ὅπως τοῦ στρατοῦ τὸ δίψος παραμυθῆσεται. Ἦν γὰρ τις λίμνη περὶ ἣν ἐστρατοπέδευσαν θαλασσίῳ ὕδατος, μᾶλλον δὲ πικροτέρου ἢ κατὰ θάλασσαν. Ἐπεὶ οὖν, τῷ ὕδατι προσκαθήμενοι, τῆ δίψῃ τοῦ ὕδατος κατεφρύνοντο, θεόθεν αὐτῷ συμβουλήσ γεγεννημένης, ξύλον τι περὶ τὸν τόπον εὐρῶν ἐμβάλλει τῷ ὕδατι· τὸ δὲ παραχρῆμα πότιμον ἦν, τοῦ ξύλου τῆ οἰκεία δυνάμει τὴν τοῦ ὕδατος φύσιν εἰς ἡδονὴν ἐκ πικρίας μετακεράσαντος. 1.34 Τῆς δὲ νεφέλης μεταναστάσης ἐπὶ τὰ πρόσω, κάκεινοι τῆ κινήσει τοῦ ὀδηγοῦντος συμμετανίσταντο, αἰεὶ τοῦτο ποιοῦντες, παυόμενοί τε τῆς πορείας ἐν ὧπερ ἂν ἡ στάσις τῆς νεφέλης τὸ τῆς ἀναπαύσεως ἔδωκε σύνθημα καὶ ἀπαίροντες πάλιν οὐπερ ἂν ἡ νεφέλη τῆς πορείας αὐτῶν ἀφηγήσατο. Καταλαμβάνουσι τοίνυν, τῷ ὀδηγῷ τούτῳ ἐπόμενοι, τόπον ὕδατι ποτίμῳ κατάρρυτον, δυοκαίδεκα πηγαῖς ἀφθόνως περικλυζόμενον καὶ φοινίκων ἄλλοι συσκιαζόμενον. Ἐβδομῆ κοντα δὲ ἦσαν οἱ φοίνικες, ἀρκοῦντες καὶ ἐν ὀλίγῳ τῷ ἀριθμῷ πολὺ ποιῆσαι τοῖς ὄρωσι τὸ θαῦμα, τῷ ὑπεραίρειν κατὰ τὸ κάλλος τε καὶ μέγεθος. 1.35 Πάλιν κάκειθεν ὁ ὀδηγός, ἡ νεφέλη, πρὸς ἕτερον ἄγει τόπον τὸν στρατὸν ἀναστήσασα· ἔρημος δὲ τις οὗτος ἦν, ἐν ἀύχμηρᾷ καὶ διακεκαυμένη τῆ ψάμμῳ, μηδεμιᾶς ὕδατων ἱκμάδος ὑπονοτιζούσης τὸν χῶρον, ἐν ᾧ πάλιν τὸν λαὸν τοῦ δίψους καταπονῆσαντος πέτρα τις ἐπὶ γεωλόφου ράβδῳ πληγεῖσα παρὰ τοῦ Μωϋσέως ὕδωρ ἐκδίδωσιν ἡδύ τε καὶ πότιμον καὶ τῆς χρείας τοῦ τοσοῦτου στρατοῦ δαψιλέστερον. 1.36 Ἐνθα δὲ καί, τῆς παρασκευῆς τῶν τροφῶν ἐκλιπούσης ἦν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν ὀδοιπορίαν ἐπεσιτίσαντο καὶ λιμῷ τοῦ λαοῦ πιεζομένου, γίνεται τὸ πάντων ἀπιστότατον θαῦμα, οὐκ ἐκ γῆς κατὰ τὸ νενομισμένον αὐτοῖς τῆς τροφῆς φυομένης, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δροσοειδῶς καταρ ρεούσης· δρόσος γὰρ αὐτοῖς ἐπεχεῖτο κατὰ τὸ ὄρθρον, τροφή δὲ τοῖς ὑποδεχομένοις ἡ δρόσος ἐγίνετο. Τὸ γὰρ ἐπιχεόμενον οὐ ράνις ὕδατώδης ἦν, καθὼς ἐστὶ σύνηθες ἐν δρόσῳ γίνεσθαι, ἀλλ' ἀντὶ σταγόνων θρόμβοι τινὲς κρυσταλ λοιδεῖς τὸ εἶδος κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κορίου σπέρματος σφαιρωθέντες κατέρρεον, ὧν ἡ γεῦσις τὴν τοῦ μέλιτος ἡδονὴν ὑπεκρίνετο. 1.37 Τούτῳ δὲ τῷ θαύματι συνεθεωρεῖτο καὶ ἕτερον, τὸ πάντας ἐπὶ τὴν συλλογὴν ἐξίοντας ἐν διαφόροις, ὡς εἰκός, ἡλικίαις τε καὶ δυνάμεσι μῆτε πλέον μῆτε ἔλαττον ἕτερον ἐτέρου κατὰ τὴν τῆς δυνάμεως διαφορὰν συγκομίζεσθαι, ἀλλὰ μετρεῖσθαι τῆ ἐκάστου χρεῖα τὸ συναγόμενον, ὡς μῆτε τὸν δυνατώτερον τὸ πλέον ἔχειν, μῆτε ἐλαττοῦσθαι τῆς ἰσομοιρίας τὸν ἀσθενέστερον. Πάλιν ἐπὶ τούτῳ ἕτερον θαῦμα ἡ ἱστορία φησὶν, ὅτι τὸ πρὸς ἡμέραν ἕκαστος κομιζόμενοι οὐδὲν εἰς τὴν ἐξῆς ἀπετίθεντο, τῷ δὲ φειδωλία τινὶ πρὸς τὴν ὑστεραίαν ἐκ τῆς παρουσίας τροφῆς ταμιεύσαντι ἄχρηστον ἦν εἰς τροφήν τὸ ἀπόθετον, εἰς σκωλήκων φύσιν μεταποιούμενον. 1.38 Πρόσεστί τι καὶ ἄλλο τῆ περὶ τῆς τροφῆς ταύτης ἱστορία παράδοξον· τῶν

γὰρ τῆς ἑβδομάδος ἡμερῶν τῆς μιᾶς κατὰ τινὰ λόγον μυστικὸν ἀπραξία τετιμημένης, ἐν τῇ πρὸ αὐτῆς ἡμέρᾳ τῆς ἴσης ὡς πρὸς τὸν ἔμπροσθεν χρόνον γινομένης ἐπιρροῆς καὶ τῆς τῶν συλλεγόντων προθυμίας τὸ ἴσον ἐχούσης, διπλάσιον ἠύρισκετο τοῦ συνήθους μέτρου τὸ συναγόμενον, ὡς ἂν μηδεμίαν ἔχοιεν ἀφορμὴν τῇ τῆς τροφῆς ἀνάγκῃ παραλύειν τῆς ἀπραξίας τὸν νόμον. Ἐν ᾧ δὴ καὶ πλέον ἢ θεία ἐδείκνυτο δύναμις, ὅτι ταῖς ἄλλαις ἡμέραις ἀχρειαυμένου τοῦ περισσεύοντος ἐν μόνῃ τῇ πρὸ τοῦ σαββά του παρασκευῆ (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῇ ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ) τὸ ταμιευθὲν ἀδιάφθορον ἔμενεν, ὡς κατ' οὐδὲν εἶναι τοῦ προσφάτου δοκεῖν ἐωλότερον. 1.39 Εἶτα πόλεμος αὐτοῖς συγκροτεῖται πρὸς τι ἔθνος ἀλλόφυλον. Ἀμαληκίτας δὲ τοὺς κατ' αὐτῶν τότε συστάντας ὀνομάζει ὁ λόγος. Καὶ τότε πρῶτον εἰς παράταξιν τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἐξοπλίζεται, οὐ πανστρατιᾶ πάντων συγκινηθέντων ἐπὶ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀριστίνδην ἐξειλεγμένων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς λογάδων ἀναδεξαμένων τὸν πόλεμον, ἐν ᾧ πάλιν καινὸν ἔδειξε στρατηγίας τρόπον ὁ Μωϋσῆς. Τοῦ γὰρ Ἰησοῦ, ὃς μετὰ τὸν Μωϋσέα τοῦ λαοῦ καθηγήσατο, τότε τοῖς Ἀμαληκίταις τὸν στρατὸν ἀντεξάγοντος, ἔξω τῶν ὄπλων ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ τινος γεωλόφου σκοπιᾶς πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπει, συνεστώτων ἐκατέρωθεν αὐτῷ δύο τῶν ἐπιτηδείων. 1.40 Τότε τοιοῦτον ἐν τοῖς γινομένοις θαῦμα παρὰ τῆς ἱστορίας ἀκούομεν· εἰ μὲν ἐπήρε πρὸς οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Μωϋσῆς, ἐπερρώννυτο κατὰ τῶν ἐχθρῶν τὸ ὑπήκοον· εἰ δὲ καθῆκεν, ἐνεδίδου καὶ ὁ στρατὸς τῇ τῶν ἀλλοφύλων ὀρμῇ, ὃ δὴ συνέντες οἱ παρεστώτες αὐτῷ, βαρείας τε καὶ δυσκινήτους ἔκ τινος κεκρυμμένης αἰτίας τὰς τοῦ Μωϋσέως χεῖρας γεγενημένας, ἐκατέρωθεν ὑποβάντες ὑπήρειδον· ἐπεὶ δὲ ἀσθενέστεροι ἦσαν ἢ ὥστε ἀνέχειν αὐτὸν ἐν ὀρθίῳ τῷ σχήματι, λίθῳ τὴν καθέδραν αὐτοῦ ὑπερείσαντες, οὕτως εἰς οὐρανὸν ἐπαίρειν τὸν Μωϋσέα δι' ἑαυτῶν τὰς χεῖρας ἐποίησαν, οὗ γενομένου ἠττᾶται κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὸ ἀλλόφυλον.

1.41 Ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ τόπου τῆς νεφέλης μενούσης ἢ καθηγεῖτο τοῦ λαοῦ τῆς πορείας, ἀνάγκη πᾶσα ἦν μηδὲ τὸν λαὸν μετανίστασθαι, μηδενὸς ὄντος τοῦ καθηγουμένου πρὸς τὴν μετανάστασιν. Οὕτω δὲ αὐτοῖς ἀμογητὶ τῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀφθονίας παρουσίας, ἄνωθεν μὲν τοῦ ἀέρος ἔτοιμον αὐτοῖς ὕοντος ἄρτον, κάτωθεν δὲ τῆς πέτρας τὸ πότον παρεχούσης, τῆς τε αὖ νεφέλης τὴν ὑπαιθρον ἀηδῖαν θεραπευούσης, ὡς καὶ τοῦ θάλπου διατείχισμα γίνεσθαι τῇ ἡμέρᾳ καὶ τῇ νυκτὶ λύειν τὸν ζόφον ἐν αὐγῇ τινὶ πυροειδεῖ καταλάμπουσαν, ἄλυπος αὐτοῖς ἦν ἢ κατὰ τὴν ἔρημον ἐκείνην ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ ὄρους διατριβὴ καθ' ἣν ἴδρυτο τὸ στρατόπεδον. 1.42 Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τινος αὐτοῖς ἀπορρητοτέρας μύσεως ὁ Μωϋσῆς καθηγεῖτο, αὐτῆς τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ὑπὲρ λόγον θαυμάτων τὸν τε λαὸν πάντα καὶ αὐτὸν τὸν καθηγεμόνα μυσταγωγούσης. Ἡ δὲ μυσταγωγία τοῦτον ἐπετελεῖτο τὸν τρόπον. Προεῖρητο τῷ λαῷ τῶν τε ἄλλων μολυσμάτων ἐκτὸς εἶναι πάντων, ὅσα περὶ τε σῶμα καὶ ψυχὴν καθορᾶται, καὶ περιρραντηρίοις τισὶν ἀφαγνίσασθαι, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ γάμου ἐν ῥητῷ τινὶ ἡμερῶν ἀριθμῷ καθαρεῦσαι, ὡς πασῆς ἐμπαθοῦς τε καὶ σωματικῆς διαθέσεως ἐκπλυθέντα καθαρὸν πάθους προσβῆναι τῷ ὄρει μνηθησόμενον (Σινὰ δὲ ἦν τὸ τοῦ ὄρους ὄνομα) ὃ μόνοις ἀνείθη κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον τοῖς λογικοῖς εἰς ἐπίβασιν καὶ τούτων τοῖς ἀνδράσι μόνοις καὶ τούτων πάλιν τοῖς παντὸς ἀφαγνισθεῖσι μιάσματος· φυλακὴ δὲ πᾶσα ἦν καὶ προμήθεια τοῦ μηδὲν τῶν ἀλόγων ἐπιβατεῦσαι τοῦ ὄρους, εἰ δέ που καὶ γένοιτο, καταλευσθῆναι παρὰ τοῦ λαοῦ πᾶν ὅτιπερ ἦν τῆς ἀλόγου φύσεως κατὰ τὸ ὄρος φαινόμενον. 1.43 Εἶτα τὸ ἐνάριον φῶς ἐκ καθαρᾶς αἰθρίας ζόφῳ κατεμελαίνετο, ὡς ἀόρατον γενέσθαι τὸ ὄρος, ἐν κύκλῳ τῷ γνώφῳ διειλημμένον. Πῦρ τε ἐκ τοῦ γνώφου διαφαινόμενον φοβερὰν ἐποίει τοῖς ὀρώσι τὴν ὄψιν, πανταχόθεν τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους ἐπιβοσκόμενον, ὡς καὶ καπνῷ διὰ τῆς τοῦ πυρὸς περιδρομῆς ἅπαν τὸ φαινόμενον ὑποτύφεσθαι. Ἠγεῖτο δὲ τοῦ λαοῦ ὁ Μωϋσῆς πρὸς τὴν ἄνοδον, οὐδὲ αὐτὸς θαρσῶν

τὸ ὀρώμενον, ἀλλὰ κατεπτηχῶς τὴν ψυχὴν ὑπὸ δέους καὶ τὸ σῶμα τῷ φόβῳ κραδαινόμενος, ὡς μηδὲ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἐπικρύπτεσθαι, ὁμολογεῖν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὸ καταπεπλήχθαι τοῖς φαινομένοις καὶ μὴ ἀτρεμεῖν τῷ σώματι. 1.44 Ἦν γὰρ οὐ τὸ φαινόμενον τοιοῦτο μόνον οἷον ἔκπληξιν τῇ ψυχῇ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐμποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς εἰσεχεῖτο τὰ φοβερά, φωνῆς ἄνωθεν καταπληκτικῶς ἐπιρρηγνυμένης ἐφ' ἅπαν τὸ ὑποκείμενον· ἥς χαλεπὴ μὲν καὶ ἡ πρώτη προσβολὴ καὶ ἀκοῆ πάση δυσάντητος ἦν, ἐν ὁμοιότητι μὲν τῆς τῶν ἄλλων σαλπύγγων ἠχῆς γινομένη, παριούσα δὲ τῷ βαρεῖ καὶ καταπληκτικῷ τῆς φωνῆς ἅπαν τοιοῦτον ὑπόδειγμα, φοβερωτέρα δὲ προιοῦσα ἐγίνετο, αἰεὶ πρὸς τὸ καταπληκτικώτερον διὰ προσθήκης τὸν ἦχον αὐτῆς ἐπιτείνουσα. Ἡ δὲ φωνὴ αὕτη ἔναρθρος ἦν, θεῖα δυνάμει δίχα τῶν φωνητικῶν ὀργάνων τοῦ ἀέρος διαρθρῶντος τὸν λόγον. Ἦν δὲ ὁ λόγος οὐκ εἰκῆ διαρθρούμενος, ἀλλ' ἐνομο θέτει θεῖα διατάγματα. Καὶ ἡ μὲν φωνὴ προιοῦσα δι' ἐπίδο σεως ἠῦξετο καὶ ὑπερήχει ἑαυτὴν ἢ σάλπιγγι, τὰς προλαβούσας φωνὰς αἰεὶ ταῖς ἐφεξῆς ὑπερβάλλουσα. 1.45 Ὁ δὲ λαὸς ἅπας ἦττων ἦν ἢ ὥστε ἀνέχεσθαι τὸ φαινόμενον τε καὶ ἀκουόμενον. Διὸ καὶ κοινὴ παρὰ πάντων αἴτησις προσάγεται τῷ Μωϋσεῖ δι' ἐκείνου μεσιτευθῆναι τὸν νόμον, ὡς οὐκ ἀπιστήσοντος τοῦ λαοῦ, θεῖον εἶναι παράγγελμα πᾶν ὅτιπερ ἂν ἢ παρ' ἐκείνου κατὰ τὴν ἄνωθεν διδασκαλίαν παραγγελλόμενον. Πάλιν οὖν πρὸς τὴν ὑπώρειαν πάντων καταδραμοῦντων, μόνος ὑπελείφθη ὁ Μωϋσῆς, τὸ ἐναντίον ἢ ὅπερ εἰκὸς ἦν ἐφ' ἑαυτοῦ δείξας· τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάντων ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν συμμετεχόντων μᾶλλον θαρρούντων τὰ φοβερά, οὗτος μονωθεὶς τῶν συμπαρεστώτων θαρσαλεώτερος ἦν, ὡς ἐκ τούτου δῆλον γενέσθαι μὴ ἴδιον αὐτοῦ πάθος τὸν φόβον εἶναι ὧ κατ' ἀρχὰς συνεσχέθη, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τοὺς κατεπτηχότας συμπάθειαν ταῦτα παθεῖν. 1.46 Ἐπειδὴ τοίνυν, οἷόν τινος ἄχθους τῆς δειλίας τοῦ λαοῦ γυμνωθεὶς, ἐφ' ἑαυτοῦ ἦν, τότε καὶ αὐτοῦ κατατολμᾶ τοῦ γνώφου καὶ ἐντὸς τῶν ἀοράτων γίνεται μηκέτι τοῖς ὀρώσι φαινόμενος. Πρὸς γὰρ τὸ ἄδυτον τῆς θεῖας μυσταγωγίας παραδυεῖς, ἐκεῖ τῷ ἀοράτῳ συνῆν μὴ ὀρώμενος, διδάσκων, οἶμαι, δι' ὧν ἐποίησεν, ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα συνεῖναι τῷ Θεῷ ἐξελεῖν πᾶν τὸ φαινόμενον καὶ ἐπὶ τὸ ἀόρατόν τε καὶ ἀκατάληπτον τὴν ἑαυτοῦ διάνοιαν, οἷον ἐπὶ τινα ὄρους κορυφῆν, ἀνατείναντα ἐκεῖ πιστεύειν εἶναι τὸ θεῖον ἐν ᾧ οὐκ ἐφικνεῖται ἢ κατανόησις. 1.47 Γενόμενος δὲ ἐν ἐκείνῳ δέχεται τὰ θεῖα προστάγματα. Ταῦτα δὲ ἦν ἀρετῆς διδασκαλία, ἥς τὸ κεφάλαιον ἄρα ἐστὶν ἡ εὐσέβεια καὶ τὸ τὰς πρεπούσας ὑπολήψεις περὶ τῆς θεῖας φύσεως ἔχειν, ὡς ὑπέγκειται παντὸς γνωριστικοῦ νοήματός τε καὶ ὑποδείγματος, οὐδενὶ τῶν γινωσκομένων ὁμοιουμένη. Κελεύεται γὰρ πρὸς μηδὲν τῶν καταλαμβανομένων ἐν ταῖς περὶ τὸ θεῖον ὑπολήψει βλέπειν μηδὲ τι τῶν ἐκ καταλήψεως γινωσκομένων ὁμοιοῦν τὴν τοῦ παντὸς ὑπερκειμένην φύσιν, ἀλλὰ τὸ εἶναι πιστεύοντα, τὸ οἷον ἢ ὅσον ἢ ὅθεν ἢ ὅπως ἐστὶν ἀζήτητον ἕαν ὡς ἀνεπίκτον. 1.48 Προστίθησι δὲ ὁ λόγος καὶ ὅσα τοῦ ἦθους ἐστὶ κατωρθώματα, γενικοῖς τε καὶ ἰδιάζουσι νόμοις τὴν διδασκαλίαν ποιούμενος. Γενικὸς μὲν γὰρ πάσης ἀδικίας ἀναιρετικὸς νόμος ἐστὶ τὸ δεῖν ἀγαπητικῶς πρὸς τὸ ὁμόφυλον ἔχειν, οὗ κυρωθέντος, πάντως κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔψεται τὸ μηδὲν κακὸν μηδένα κατὰ τοῦ πέλας ἐργάζεσθαι. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἕκαστον ἢ τε περὶ τοὺς γεγεννηκότας τιμὴ διηγόρευται καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἀπηγορευμένων πλημμελημάτων ἠρίθμηται. 1.49 Τούτοις δὲ τοῖς νόμοις οἰονεῖ προκαθαρθεῖς τὴν διάνοιαν, ἐπὶ τὴν τελειότεραν μυσταγωγίαν παράγεται, σκηνῆς αὐτῷ τινος ἀθρόως ἐκ θεῖας δυνάμεως προδειχθείσης. Ἡ δὲ σκηνὴ ναὸς ἦν, ἐν δυσερμηνεύτῳ τινὶ ποικιλίᾳ τὸ κάλλος ἔχων, προτύλαια καὶ στύλοι καὶ παραπετάσματα, τράπεζα καὶ λυχνία καὶ θυμιατήριον, θυσιαστήριόν τε καὶ ἰλαστήριον καὶ τὸ ἐντὸς τῶν ἁγίων ἄδυτόν τε καὶ ἀνεπίβατον, ὧν ἀπάντων τὸ τε κάλλος καὶ τὴν διάθεσιν, ὡς ἂν μήτε διαφύγοι τὴν μνήμην καὶ τοῖς κάτω

παραδειχθείη τὸ θαῦμα, οὐ γραφῆ παραδοῦναι ψιλῆ συμβουλεύεται, ἀλλὰ μιμήσασθαι διὰ τῆς ὑλικῆς κατασκευῆς τὴν ἄυλον ἐκείνην δημιουργίαν, τὰς φανοτέρας τε καὶ λαμπροτέρας ὕλας τῶν κατὰ τὴν γῆν εὐρισκομένων παραλαβόντα, ἐν οἷς πλείων μὲν ἦν ὁ χρυσὸς ἐν κύκλῳ περικεχυμένος τοῖς στύλοις, συμπαρελήφθη δὲ μετὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ ὁ ἄργυρος τὰς κορυφὰς καὶ τὰς βάσεις τῶν στύλων δι' ἑαυτοῦ καλλωπίζων, ὡς ἄν, οἶμαι, τῷ διαλλάσσοντι τῆς χροῆς ἐκατέρωθεν τὸ χρυσίον ἐκθεωροῦ μενον πλέον ἐκλάμποι. Ἔστι δὲ ὅπου καὶ ἡ τοῦ χαλκοῦ ὕλη χρήσιμος ἐνομίσθη, κεφαλή γινομένη καὶ βᾶσις τοῖς ἀργυροῖς τῶν κιόνων. 1.50 Καταπετάσματα δὲ καὶ παραπετάσματα καὶ ὁ τοῦ ναοῦ περίβολος καὶ ὁ τῶν στύλων ὑπερτείνόμενος ὄροφος καταλλήλως πάντα διὰ τῆς ὑφαντικῆς ἐπιστήμης ἐκ τῆς προσφόρου ἕκαστον ὕλης ἐπετελεῖτο. Τοῖς μὲν γὰρ ἦν τῶν ὑφασμάτων ὑάκινθος ἢ βαφή καὶ πορφύρα καὶ τὸ πυραυγὲς τοῦ κοκκοβάφους ἐρυθήματος, τό τε λαμπρὸν τῆς βύσσου ἢ αὐτοφυῆς τε καὶ ἀνεπιτήδευτος ἰδέα. Ἐτέροις δὲ λῖνον καὶ ἄλλοις τρίχες πρὸς τὰς τῶν ὑφασμάτων χρεῖας παρελαμβάνοντο. Ἦν δὲ ὅπου καὶ τὰ ἐρυθρὰ τῶν δερμάτων πρὸς τὴν τοῦ κατασκευάσματος ὥραν εὐθετα ἦν.

1.51 Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὄρους κάθοδον κατὰ τὸ ἐκτεθὲν αὐτῷ τῆς δημιουργίας ὑπόδειγμα ὁ Μωϋσῆς διὰ τῶν ὑπουργούντων κατεσκευάσατο. Τότε δὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀχειροποιήτῳ ναῷ γενόμενος, καὶ οἶω χρῆ τὸν ἱερέα κόσμῳ λαμπρύνεσθαι τῶν ἀδύτων ἐπιβατεύοντα νομοθετεῖται, τῆς τε ἔνδοθεν περιβολῆς καὶ τῆς φαινομένης τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ λόγου θεσμοθετήσαντος. 1.52 Ἀρχὴ δὲ τῆς τῶν ἐσθημάτων περιβολῆς οὐ τὸ κρύφιον, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον γίνεται. Ἐπωμίδες ἐκ διαφόρου πεποικιλμένοι βαφῆς, δι' ὧν τὸ καταπέτασμα τὴν κατασκευὴν εἶχε, καὶ χρυσέῳ νήματι τὸ πλέον ἔχουσαι. Πόρπαι καθ' ἑκάτερον μέρος αἱ τὰς ἐπωμίδας συνέχουσαι σμαράγδους ἐν κύκλῳ διὰ χρυσοῦ περισφίγγουσαι. Κόσμος δὲ τοῖς λίθοις ἐκ μὲν φύσεως ἦν ἡ αὐγὴ, χλοεράς τινας ἀκτῖνας ἀφ' ἑαυτῆς ἀποστίλβουσα, ἐκ δὲ τῆς τέχνης τὸ ἐκ τῶν γλυφίδων θαῦμα, οὐτι γὰρ πρὸς εἰδώλων τινῶν χαρακτήρα τῆς τέχνης τὴν γλυφὴν ἐντεμούσης· ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν πατριαρχῶν ἕξ καθ' ἑκάτερον τοῖς λίθοις ἐγκεχαραγμένα κόσμος ἐγίνετο. 1.53 Τὰ τε ἀπηρητημένα τούτων ἀσπίδια κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος, αἱ τε διάπλοκοι σειραὶ δι' ἀλλήλων ἐναλλάξ κατὰ τινὰ ῥυθμὸν δικτυοειδῶς πεπλεγμένοι καὶ ἀπὸ τῆς πόρπης καθ' ἑκάτερον μέρος ἄνωθεν καθειμένοι τῶν ἀσπίδων, ὡς ἄν, οἶμαι, πλέον ἢ τῆς πλοκῆς ὥρα διαλάμποι, τῷ ὑποκειμένῳ λαμπρυνόμενη. 1.54 Ὁ τε χρυσότευκτος ἐκεῖνος κόσμος, ὁ τοῦ στήθους προβεβλημένος, ἐν ᾧ λίθοι τινὲς ἐκ διαφόρων γενῶν τοῖς πατρίαρχαις ἰσάριθμοι, τετραχῆ τῶν στίχων διακειμένων, τρεῖς καθ' ἕκαστον ἦσαν ἐγκεκροτημένοι, τοὺς ἐπωνύμους τῶν φυλῶν ἐφ' ἑαυτῶν δείκνυντες τοῖς γράμμασιν. Ὁ τε ὑποδύτης ἔνδον τῶν ἐπωμίδων, ἕξ ἀυχένος εἰς ἄκρους πόδας διήκων, τοῖς τῶν κοσύμβων ἀπαρτήμασιν εὐπρεπῶς κεκοσμημένος. Τό τε κάτω κράσπεδον οὐ μόνον ἐκ τῆς ὑφαντικῆς ποικιλίας εἰς κάλλος ἐξησκημένον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐκ χρυσοῦ ἀπαρτημάτων. Ταῦτα δὲ ἦν κώδωνες χρύσειοι καὶ ῥοῖσκοι ἐκ παραλλήλου τὸ κάτω κράσπεδον διειληφότες. 1.55 Ἡ τε αὖ τῆς κεφαλῆς ὑάκινθίνη πᾶσα καὶ τὸ προμετωπίδιον πέταλον ἕξ ἀκηράτου χρυσοῦ ἀρρήτῳ τινὶ χαρακτήρι κεχαραγμένον. Καὶ ζώνη, ἢ τὸ κεχυμένον τῆς περιβολῆς περιστέλλουσα, καὶ ὁ τῶν κρυφίων κόσμος καὶ πάντα ὅσα δι' αἰνιγμάτων ἐν εἴδει περιβολῆς περὶ ἱερατικῆς ἀρετῆς ἐκπαιδεύεται. 1.56 Ἐπεὶ δὲ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τῷ ἀοράτῳ ἐκείνῳ περισχεθεῖς γνόφῳ ἐν τῇ ἀπορρήτῳ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίᾳ ἐξεπαιδεύθη, μείζων ἑαυτοῦ καταστάς τῇ προσθήκῃ τῶν μυστικῶν μαθημάτων, οὕτως ἐκ τοῦ γνόφου πάλιν ἀναδυεὶς πρὸς τὸ ὁμόφυλον κάτεισι, κοινωνήσων αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ θεοφανείᾳ παραδειχθέντων αὐτῷ θαυμάτων καὶ τοὺς νόμους παραθησόμενος καὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν ἱερωσύνην κατὰ τὸ προδειχθὲν αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπόδειγμα τῷ λαῷ καταστήσων. 1.57 Ἐφερε

δὲ καὶ τὰς ἱεράς πλάκας διὰ χειρός, αἱ θεῖον εὖρημα καὶ δῶρον ἦσαν, οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης συνεργίας εἰς τὸ γενέσθαι προδηθεῖσαι. Ἄλλ' ἔργον Θεοῦ ἐπίσης ἑκατέρα ἦν, ἢ τε ὕλη καὶ τὰ ἐπὶ ταύτῃ χαράγματα. Νομὸς δὲ ἦν τὰ χαράγματα. Ἄλλ' ἐκώλυσε τὴν χάριν ὁ λαός, πρὶν ἐπιστῆναι τὸν νομοθέτην, εἰς εἰδωλολατρείαν ἀφηνιάσας. 1.58 Ἐπειδὴ γὰρ χρόνος τις οὐ βραχὺς τῷ Μωϋσεῖ διεγένετο τῇ πρὸς Θεὸν ὁμιλίᾳ διὰ τῆς θείας ἐκείνης μυσταγωγίας ἀποσχολάζοντι, καὶ ἦν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις καὶ τοσαύς νυξὶ τῆς αἰδίου ἐκείνης ζωῆς ὑπὸ τὸν γνόφον μετέχων καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως ἔξω γενόμενος (οὐ γὰρ ἐπεδείθη κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον εἰς τὸ σῶμα τροφῆς), τότε οἷόν τι μεράκιον ὁ λαός, τῶν τοῦ παιδαγωγούντος ὄψεων ἔξω γενόμενος, ἀνέτοις ὀρμαῖς εἰς ἀταξίαν ἐκφέρεται καὶ συστάς ἐπὶ τὸν Ἄαρὼν ἀνάγκην ἐπάγει τῷ ἱερεῖ τῆς εἰδωλολατρείας αὐτοῖς καθηγήσασθαι. 1.59 Καὶ γεγονότος τοῦ εἰδώλου ἐκ χρυσοῦ τῆς ὕλης (μόσχος δὲ τὸ εἶδωλον ἦν), οἱ μὲν ἐπηγάλλοντο τῷ ἀσεβήματι, ὁ δὲ Μωϋσῆς κατ' αὐτοὺς ἤδη γενόμενος συντρίβει τὰς πλάκας ἃς θεόθεν ἐκόμιζεν, ὡς ἂν τοῦ πλημμελήματος ἀξίαν τὴν τιμωρίαν ὑπόσχοιεν τῆς θεοσδότου χάριτος ἀμοιρήσαντες. 1.60 Εἶτα τῷ ἐμφυλίῳ αἵματι διὰ τῶν Λευϊτῶν καθάρισας τὸ ἄγος καὶ τῷ ἰδίῳ θυμῷ τῷ κατὰ τῶν πεπλημμεληκότων τὸ θεῖον ἰλεωσάμενος τό τε εἶδωλον ἐξαναφανίσας, οὕτω πάλιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν προσεδρεῖα τὰς πλάκας κομίζε, ὣν ἡ γραφή μὲν ἐκ θείας δυνάμεως ἦν, ἢ δὲ ὕλη διὰ τῆς Μωϋσέως ἐξησκήθη χειρός. Ταύτας κομίζεται πάλιν ἐκβὰς τὴν φύσιν ἐν τῷ τοσοῦτῳ τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ, ἄλλον τινὰ τρόπον καὶ οὐ κατὰ τὸν νενομισμένον ἡμῖν βιοτεύων, οὐδὲν τῶν ὑποστηριζόντων διὰ τροφῆς τὸ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐνδεές τῷ ἰδίῳ σώματι προσδεξάμενος.

1.61 Καὶ οὕτως αὐτοῖς τὴν τε σκηνὴν ἐπήξατο καὶ τὰ νόμιμα παρατίθεται, τὴν ἱερωσύνην κατὰ τὴν γενομένην αὐτῷ θεόθεν διδασκαλίαν καταστησάμενος. Καὶ ἐπειδὴ πάντα κατὰ τὴν θείαν ὑφήγησιν διὰ τῆς ὑλικῆς δημιουργίας κατεσκευάσατο, τὴν σκηνὴν, τὰ προπύλαια, τὰ ἐντὸς πάντα, θυμιατήριον, θυσιαστήριον, λυχνίαν, παραπετάσματα, καταπετάσματα, τὸ τῶν ἀδύτων ἐντὸς ἰλαστήριον, τὸν τῆς ἱερωσύνης κόσμον, τὸ μῦρον, τὰς διαφόρους ἱερουργίας, τὰ καθάρσια, τὰ χαριστήρια, τὰ τῶν κακῶν ἀποτρόπαια, τὰ ἐπὶ τοῖς πλημμεληθεῖσιν ἰλεωτήρια, πάντα κατὰ τὸν δέοντα τρόπον ἐν αὐτοῖς διατάξας, ἐκίνησεν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύουσιν τὸν φθόρον καθ' ἑαυτοῦ, τὸ συγγενὲς τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἀρρώστημα, 1.62 ὡς καὶ τὸν Ἄαρὼν ταῖς τιμαῖς τῆς ἱερωσύνης τιμώμενον καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαριάμ, ζηλοτυπία τινὶ γυναικῶ δεστέρα πρὸς τὴν γενομένην αὐτῷ θεόθεν τιμὴν ὑποκινήθεισαν, φθέγγασθαι τι τοιοῦτον, ἐφ' ᾧ παρεκινήθη τὸ θεῖον εἰς τὴν τοῦ πλημμελήματος κόλασιν. Ἐνθα δὴ καὶ πλέον τι θαυμάζειν ἄξιον τῆς ἀνεξικακίας τὸν Μωϋσέα, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὴν ἄλογον βασκανίαν τοῦ γυναικίου κολάζοντος, ἰσχυροτέραν τὴν φύσιν τῆς ὀργῆς ποιησάμενος, τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς ἰλεώσατο. 1.63 Τοῦ δὲ πλήθους πάλιν εἰς ἀταξίαν τραπέντος (ἠγεῖτο δὲ τῆς πλημμελείας ἢ τῶν κατὰ γαστέρα ἡδονῶν ἀμετρία, οἷς οὐκ ἔρκει τὸ ζῆν ὑγιεινῶς τε καὶ ἀλύπως ἐκ τῆς ἄνωθεν ἐπιρρεούσης τροφῆς, ἀλλ' ἢ τῶν σαρκῶν ἐπιθυμία καὶ ὁ τῆς κρεωβορίας πόθος προτιμότεραν ἐποίει τῶν παρόντων αὐτοῖς ἀγαθῶν τὴν παρ' Αἰγυπτίοις δουλείαν), ὁ μὲν κοινοῦται τῷ Θεῷ περὶ τοῦ κατασκήψαντος ἐν αὐτοῖς πάθους, ὁ δὲ παιδεύει τὸ μὴ δεῖν οὕτως ἔχειν διὰ τοῦ δοῦναι τυχεῖν ὣν ἐφίεντο, ὀρνέων τι πλῆθος, πρόσγειον ποιουμένων τὴν πτῆσιν, ἐφίεις τῷ στρατοπέδῳ νεφεληδὸν καὶ κατ' ἀγέλας ἐφίπτασθαι, ἐφ' ᾧ ἢ εὐκολία τῆς ἄγρας εἰς κόρον τὴν τῶν κρεῶν ἐπιθυμίαν προήγαγεν. 1.64 Ἡ δὲ ἀμετρία τῆς βρώσεως ἀθρόως αὐτοῖς τὰς τῶν σωμάτων κράσεις εἰς φθοροποιούς χυμούς μετεσκεύασε καὶ ἢ πλησμονὴ αὐτοῖς εἰς νόσον καὶ θάνατον ἔληξεν, ὣν τὸ ὑπόδειγμα αὐτοῖς τε ἐκείνοις καὶ τοῖς πρὸς ἐκείνους ὀρώσιν ἱκανὸν πρὸς σωφροσύνην ἐγένετο. 1.65 Εἶτα κατάσκοποι παρ' αὐτοῦ πέμπονται τῆς

χώρας εκείνης, ἢ κατὰ θείαν αὐτοῖς ἐπαγγελίαν ἐν ἐλπίσιν ἦν τῆς οἰκίσεως. Τούτων δὲ μὴ πάντων τάληθῆ καταγγειλάντων, ἀλλὰ τινων τὰ ψευδῆ καὶ σκυθρωπὰ μνησάντων, πάλιν ὁ λαὸς δι' ὀργῆς ἐποιεῖτο τὸν Μωϋσέα. Ὁ δὲ Θεὸς τοὺς ἀπελπίσαντας τὴν θείαν συμμαχίαν τὸ μὴ ἰδεῖν τὴν ἐπηγ γελμένην αὐτοῖς χώραν καταδικάζει. 1.66 Προϊόντων δὲ διὰ τῆς ἐρήμου, πάλιν αὐτοῖς ἐπιλιπόντος τοῦ ὕδατος, καὶ ἡ μνήμη τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως συνεπέλειψεν. Οὐ γὰρ τῷ προλαβόντι περὶ τὴν πέτραν θαύματι τὸ μηδὲ νῦν αὐτοῖς ἐνδεῆσαι τὴν χρεῖαν ἐπίστευσαν, ἀλλ' ἀποστάντες τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων, κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Μωϋσέως ταῖς λοιδορίαις ἐχώρουν, ὡς καὶ τὸν Μωϋσέα δόξαι τῇ ἀπιστίᾳ τοῦ λαοῦ συνοκλάσαι, πλὴν πάλιν αὐτοῖς θαυματοποιῆσαι τὴν ἀκρότομον ἐκείνην πέτραν εἰς ὕδατων φύσιν μεταβαλόντα. 1.67 Ὡς δὲ πάλιν αὐτοῖς ἡ ἀνδραποδώδης τῶν ἐδωδύμων ἡδονὴ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαστριμαργίας ἐπήγειρε καὶ τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαίων οὐδενὸς ὑστεροῦ μένοι τὸν Αἰγύπτιον κόρον ὠνειροπόλουν, οἱ ἀτακτοῦντες τῶν νέων σφοδροτέραις παιδαγωγοῦνται ταῖς μάστιξιν, ὄφρων αὐτοῖς κατὰ τὴν παρεμβολὴν θανατηφόρον ἰὸν ἐμβαλλόντων διὰ τοῦ δήγματος. 1.68 Ἐπαλλήλου δὲ γινομένης ἐκ τῶν θηρίων τῆς πτώσεως, θεία συμβουλὴ παρορηθεῖς ὁ νομοθέτης, χαλκὸν ἐν ὁμοιώματι ὄφρεως χέας, ὑπερφαινέσθαι τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐπὶ τινος ὕψους ἐποίησε. Καὶ οὕτως ἔστησεν ἐν τῷ λαῷ τὴν ἐκ τῶν θηρίων βλάβην καὶ τῆς φθορᾶς αὐτὸν ἀπήλλαξεν. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ ὄφρεως τὴν ἐν τῷ χαλκῷ βλέπων οὐδὲν ἐδεδοίκει τοῦ ὄντως ὄφρεως τὸ δῆγμα, ἐξ ἀντιπαθείας τινὸς ἀπορρήτου τῆς ὄψεως τὸν ἰὸν ἀμβλυνοῦσης. 1.69 Πάλιν αὐτῷ περὶ τῆς ἡγεμονίας ἐπαναστάσεως ἐκ τοῦ λαοῦ γενομένης καὶ τινῶν τὴν ἱερωσύνην εἰς ἑαυτοὺς μεταστῆσαι βιαζομένων, ὁ μὲν ἰκέτης τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἐξαμαρτανόντων ἐγένετο, τὸ δὲ δίκαιον τῆς τοῦ Θεοῦ κρίσεως τῆς τοῦ Μωϋσέως πρὸς τὸ ὁμόφυλον συμπαθείας ἰσχυρότερον ἦν. Χάσματι γὰρ ἡ γῆ διασχούσα θείῳ θελήματι πάλιν πρὸς ἑαυτὴν συμπίπτει, ἔνδον ὑπολαβοῦσα παγγενεῖ πάντας τοὺς τῇ ἀρχῇ τοῦ Μωϋσέως ἀντεπάραντας. Οἱ δὲ περὶ τὴν ἱερωσύνην λυσσήσαντες, πυρὶ καταφλεγέντες περὶ διακοσίους τε καὶ πεντήκοντα, τῷ καθ' ἑαυτοὺς πάθει σωφρονίζουσι τὸ ὁμόφυλον.

1.70 Ὡς δ' ἂν μᾶλλον πεισθεῖεν οἱ ἄνθρωποι θεόθεν παρα γίνεσθαι τῆς ἱερωσύνης τὴν χάριν τοῖς ἀξιουμένοις, ῥάβδους ἐξ ἐκάστης φυλῆς παρὰ τῶν ἐξεχόντων κομίζεται, γράμμασιν ἰδίους ἐκάστην κατασημηναμένου τοῦ δεδωκότος, ἐν αἷς ἦν καὶ ἡ Ἁαρῶν τοῦ ἱερέως. Ταύτας δὲ προθεῖς τῷ ναῷ, διὰ τούτων φανεροῖ τῷ λαῷ τὴν περὶ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Θεοῦ ψῆφον. Μόνη γὰρ ἐκ πασῶν ἡ τοῦ Ἁαρῶν ῥάβδος ἐβλάστησε καὶ τὸν ἐκ τοῦ ξύλου καρπὸν (κάρυον δὲ ἦν ὁ καρπός) ἐξέφυσε τε καὶ ἐτελείωσεν, 1.71 ὃ δὲ μάλιστα καὶ τοῖς ἀπίστοις ἔδοξε θαῦμα, πῶς τὸ αὔον καὶ περιεξεσμένον καὶ ἄρριζον ἀθρόως πιανθὲν τὸ τῶν ἐρριζωμένων ἐνήργησεν, ἀντὶ γῆς καὶ φλοιοῦ καὶ ἰκμάδος καὶ ρίζης καὶ χρόνου τῆς θείας δυνάμεως γενομένης τῷ ξύλῳ. 1.72 Ἐπὶ τούτοις δι' ἄλλοφύλων ἐθνῶν κωλυόντων τὴν πάροδον τὸν στρατὸν ἄγων, ἀπώμοτον ποιεῖται ταῖς ἀρούραις αὐτῶν καὶ τοῖς ἀμπελῶσι τῷ λαῷ συγχωρῆσαι τὴν δίοδον, ἀλλὰ φυλάξαι τὴν βασιλικὴν ὁδόν, μήτε εἰς δεξιάν, μήτε εἰς ἀριστερὰν ἀποκλίναντα. Τῶν δὲ πολεμίων οὐδὲ ἐπὶ τούτοις εἰρηνευόντων, μάχη καταγωνι σάμενος τὸν ἀντίπαλον, ἐγκρατὴς γίνεται τῆς παρόδου. 1.73 Εἶτά τις Βαλὰκ μείζονος ἔθνους τὴν ἡγεμονίαν ἔχων (Μαδιανῖται δὲ τῷ ἔθνει τούνομα) πρὸς τὸ πάθος τῶν ἐαλωκότων καταπλαγεῖς καὶ ὅσον οὐδέπω τὰ ἴσα παρὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν πείσεσθαι προσδοκήσας, ἐπάγεται πρὸς συμμάχίαν ὄπλων μὲν καὶ σωματῶν βοήθειαν οὐδεμίαν, περιέργον δὲ μαγγανείαν διὰ τινος Βαλαάμ, ὃς περὶ ταῦτα δεινὸς ἐθρυλλεῖτο εἶναι καὶ παρὰ τῶν κεχημένων αὐτῷ ἔχειν τινὰ πρὸς τὰς τοιαύτας σπουδὰς δύναμιν ἐπιστεύετο, ᾧ τέχνη μὲν ἦν ἡ οἰωνιστικὴ, δαιμόνων δὲ τινων συνεργία χαλεπὸς ἦν, ἐπάγων τοῖς ἀνθρώποις περιεργοτέρᾳ τινὶ δυνάμει τὰ

ἀνήκεστα, 1.74 ὃς τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν βασιλέα τοῦ ἔθνους ἐπόμενος τῆ φωνῇ τῆς ὄνου τὸ μὴ αἴσιον αὐτῷ τὴν ὁδὸν εἶναι διδάσκεται. Εἶτα διὰ τινος ἐμφανείας τὸ πρακτέον μαθῶν, ἀσθενεστέραν εὔρε τὴν κακοποιὸν μαγγα νεῖαν τοῦ βλάβην τινὰ τοῖς παρὰ τοῦ θεοῦ συμμαχομένοις προστρίψασθαι. Ἀντὶ δὲ τῆς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας ἐκ θείας ἐπιπνοίας ἔνθους γενόμενος, τοιαύτας ἐφθέγγετο φωνὰς ὡς προφητεῖαν ἄντικρυς εἶναι τῶν εἰς ὕστερον πρὸς τὸ κρεῖσσον ἐκβησομένων. Δι' ὧν γὰρ ἐκωλύθη πρὸς τὸ κακὸν ἐνεργῆσαι τῆ τέχνη, διὰ τούτων τῆς θείας δυνάμεως ἐν αἰσθήσει γενόμενος, χαίρειν ἐάσας τὴν μαντικὴν, ὑποφητεύει τῷ θεῷ θελήματι. 1.75 Καὶ ἐπὶ τούτοις τὸ μὲν ἔθνος τῶν ἀλλοφύλων ἐκτρίβεται, ἐπικρατεστέρου τοῦ λαοῦ κατὰ τὸν πόλεμον γεγονότος, ἠττηθέντος δὲ μετὰ ταῦτα τῷ τῆς ἀκολασίας πάθει ἐν ταῖς αἰχμαλώτοις, ὅτε τοῦ Φινεὲς τοὺς ἐν ἀτιμία συμπλακέντας μιᾷ πληγῇ διελάσαντος ἀνάπαυλαν ἔσχε τοῦ Θεοῦ ἢ κατὰ τῶν λελυσσηκότων πρὸς τὰς ἀθέσμους μίξεις ὀργή, τότε ἀναβὰς ἐπὶ τι ὄρος ὑψηλὸν ὁ νομοθέτης καὶ πόρρωθεν τὴν χώραν κατασκευάμενος, ἢ διὰ τῆς θείας ἐπαγγελίας τῆς πρὸς τοὺς πατέρας γεγενημένης τῷ Ἰσραὴλ παρεσκευάστο, μεθίσταται τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, οὐδὲν ἐν τῇ γῆ σημεῖον οὐδὲ μνημόσυνον τῆς ἑαυτοῦ μεταστάσεως ἐν τάφοις ὑπολεῖ πόμενος, 1.76 οὗ τῷ κάλλει χρόνος οὐκ ἔλυμήνατο, οὔτε τῶν ὀφθαλμῶν τὴν λαμπηδόνα ἡμαύρωσεν, οὔτε τὴν ἀπολάμ πουσάν τοῦ προσώπου χάριν ἀπήμβλυσεν. Ἄλλ' ἦν αἰεὶ ὡσαύτως ἔχων καὶ κατὰ ταῦτ' ἐν τῷ τρεπτῷ τῆς φύσεως διασώσας τὸ ἐν τῷ καλῷ ἀμετάπτωτον. 1.77 Ταῦτα μὲν οὖν, ὅσα ἐκ τῆς προχείρου τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίας ἐμάθομεν, ἐν ἐπιδρομῇ σοι διηγησάμεθα, εἰ καὶ πως ἢ ὑπόθεσίς ἐστιν ἐν οἷς τὸν λόγον ἀναγκαίως ἐπλάτυνε. Καιρὸς δ' ἂν εἴη πρὸς τὸν προκείμενον ἡμῖν τοῦ λόγου σκοπὸν ἐφαρμόσαι τὸν μνημονευθέντα βίον, ὡς ἂν τις γένοιτο ἡμῖν ἐκ τῶν προειρημένων πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον συνεισφορά. Ἄναλάβωμεν τοίνυν τὴν ἀρχὴν τοῦ περὶ αὐτοῦ διηγήματος.

2.τ ΘΕΩΡΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΤΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ ΒΙΟΝ

2.1 Ὅτε καταφθεῖρεσθαι τὸ ἄρρεν ὁ τυραννικὸς διεκελεύετο νόμος, τότε γεννᾶται ὁ Μωϋσῆς. Πῶς οὖν τὴν συντυχικὴν τοῦ ἀνδρὸς γέννησιν ἐκ προαιρέσεως ἡμεῖς μιμησόμεθα; Οὐ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τῶν ἐφ' ἡμῖν εἶναι, πάντως ἔρεῖ τις, ὥστε μιμησασθαι τινὰ τῆ καθ' ἑαυτὸν γεννήσει τὸν εὐδόκιμον τόκον. Ἄλλ' οὐδὲν χαλεπὸν ἐκ τοῦ δοκοῦντος δυσχερεστέρου τῆς μιμήσεως ἄρξασθαι. 2.2 Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πᾶν τὸ ἐν ἀλλοιώσει κείμενον οὐδέποτε αὐτὸ ἐφ' ἑαυτοῦ μένει, ἀλλ' ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίνεται πάντοτε, πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ πρὸς τὸ χειρόν αἰεὶ τῆς ἀλλοιώσεως ἐνεργουμένης; Νοεῖσθω δὲ καθ' ὑπόθεσιν. Ἡ μὲν γὰρ ὑλικὴ τε καὶ ἐμπαθεστέρα διάθεσις, πρὸς ἣν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατολισθαίνουσα φέρεται, τὸ θῆλυ τῆς ζωῆς, ὁ τῷ τυράννῳ φίλον ἐστὶ ζωογονούμενον· τὸ δὲ κατεσκληρὸς τε καὶ σύντονον τῆς ἀρετῆς ὁ ἀνδρῶδης τόκος, ὁ πολέμιος τῷ τυράννῳ καὶ πρὸς ἐπανάστασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὑποπτος. 2.3 Δεῖ οὖν τὸ ἀλλοιούμενον πάντως ποῦ αἰεὶ γεννᾶσθαι. Οὐ γὰρ ἂν τι τῶν πάντοτε ὡσαύτως ἐχόντων ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει θεωρηθεῖη. Τὸ δὲ οὕτω γεννᾶσθαι οὐκ ἐξ ἀλλοτρίας ἐστὶν ὀρμῆς, καθ' ὁμοιότητα τῶν σωματικῶς τὸ συμβᾶν ἀπογεννώντων, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ὁ τοιοῦτος γίνεται τόκος. Καὶ ἔσμεν ἑαυτῶν τρόπον τινὰ πατέρες, ἑαυτοὺς οἴους ἂν ἐθέλωμεν τίκτοντες καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας προαιρέσεως εἰς ὅπερ ἂν ἐθέλωμεν εἶδος, ἢ ἄρρεν ἢ θῆλυ, τῷ τῆς ἀρετῆς ἢ κακίας λόγῳ διαπλασσομένοι. 2.4 Ἐξεστὶ καὶ ἡμῖν πάντως, ἄκοντος τοῦ τυράννου καὶ λυπουμένου, ἐπὶ τῇ ἀστειοτέρᾳ γεννήσει παρελθεῖν τε εἰς φῶς καὶ τοῖς γονεῦσι τοῦ καλοῦ τούτου κηρύματος (λογισμοὶ δ' ἂν εἴεν οὗτοι οἱ τῆς ἀρετῆς γινόμενοι πατέρες) ὀφθῆναί τε μεθ' ἡδονῆς καὶ ζωογονηθῆναι, κἂν ὑπεναντίον ἢ τῷ τοῦ τυράννου

φρονήματι. 2.5 Οὐκοῦν, ὡς ἄν τις ἐκ τῆς ἱστορίας τὰς ἀφορμὰς λαβὼν ἐπὶ τὸ γυμνότερον διακαλύπτει τὸ αἴνιγμα, τοῦτο διδάσκει ὁ λόγος ἀρχὴν τοῦ κατ' ἀρετὴν ποιεῖσθαι βίου τὸ ἐπὶ λύπῃ τοῦ ἐχθροῦ γεννηθῆναι, ἐν τῷ τοιούτῳ φημὶ τῆς γεννήσεως εἶδει, ἧς ἢ προαίρεσις τὴν ὠδῖνα μαιεύεται. Οὐ γὰρ ἄν τις λυπήσειε τὸν ἀντίπαλον μὴ τοιαῦτα δεικνὺς ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ γνωρίσματα, οἷα τῆς κατ' ἐκείνου νίκης τεκμήρια γίνεσθαι. 2.6 Τῆς δὲ αὐτῆς προαιρέσεως πάντως ἐστὶ γεννησαί τε τὸ ἀνδρεῖον τοῦτο καὶ ἐνάρετον γέννημα καὶ ταῖς καθηκούσαις τροφαῖς τιθηνήσασθαι καὶ ὅπως ἂν ἐκ τοῦ ὕδατος διασωθῆι ἀπαθῶς προνοήσασθαι. Οἱ μὲν γὰρ τῷ τυράννῳ τοὺς τόκους αὐτῶν χαριζόμενοι, γυμνά τε καὶ ἀπρονόητα τῷ ρείθρῳ τὰ τέκνα διαδιδόασιν. Ῥεῖθρον δὲ τὸν βίον φημὶ τὸν τοῖς ἐπαλλήλοις πάθεισι κυματούμενον, ὑφ' ὧν τὸ ἐν τῷ ρείθρῳ γινόμενον ὑποβρύχιον καταδύεται τε καὶ καταπνίγεται. 2.7 Οἱ δὲ σώφρωνές τε καὶ προνοητικοὶ λογισμοί, οἱ τῆς ἀνδρείας γονῆς πατέρες, ὅταν κατάγειν πρὸς τὰ τῆς ζωῆς ταυτῆς κύματα τὸ ἀγαθὸν ἔκγονον ἢ τοῦ βίου ἀνάγκη βιάσῃται, κιβωτῶ πρὸς τὸ μὴ γενέσθαι βύθιον τὸν τῷ ρείθρῳ δοθέντα κατασφαλίζονται. Κιβωτὸς δ' ἂν εἴη ἐκ διαφόρων σανίδων συμπεπηγυῖα ἢ ἐκ ποικίλων μαθημάτων συμπηγνυμένη παιδείους, ἢ ἄνω τῶν κυμάτων τὸν δι' αὐτῆς ἐπιφερόμενον τοῦ βίου ἀνέχουσα, 2.8 ἧς ὑπαρχούσης, οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τῷ σάλῳ τῶν ὑδάτων ἐμπλανηθήσεται ταῖς τῶν κυμάτων ὀρμαῖς συμπεριφερόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σταθεροῦ τῆς ὄχθης, τουτέστιν ἔξω τοῦ βιωτικοῦ σάλου γενόμενος, αὐτομάτως ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ὑδάτων πρὸς τὸ σταθερὸν ἀπωσθήσεται, 2.9 ὃ δὴ καὶ τῇ πείρᾳ μανθάνομεν, ὅτι τοὺς μὴ συνδιαβαπτιζομένους ἔτι ταῖς ἀνθρωπίναις ἀπάταις αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἢ ἄστατός τε καὶ πεφορημένη κίνησις ἀφ' ἑαυτῆς ἀπωθεῖται, ὥσπερ τι βᾶρος μάταιον τοὺς διὰ τῆς ἀρετῆς ἐνοχλοῦντας λογιζομένη. Ὁ δὲ τῶν τοιούτων ἔξω γενόμενος μιμείσθω τὸν Μωϋσέα καὶ μὴ φειδέσθω τῶν δακρῶν, κἂν ἐν κιβωτῷ κατησφαλισμένος τύχη. Ἀσφαλῆς γὰρ φύλαξ τῶν διὰ τῆς ἀρετῆς σωζομένων τὸ δάκρυον. 2.10 Εἰ δὲ ἢ ἄγονός τε καὶ στεῖρα βασιλέως οὕσα θυγάτηρ (ἦν οἶμαι τὴν ἔξωθεν κυρίως νοεῖσθαι φιλοσοφίαν) ὑποβαλ λομένη τὸν νέον μήτηρ τοῦ τοιούτου κληθῆναι κατασκευάσειεν, ἕως τότε συγχωρεῖ ὁ λόγος μὴ ἀπωθεῖσθαι τὴν τῆς ψευδωνύμου μητρὸς οἰκειότητα, ἕως ἄν τις τὸ ἀτελὲς τῆς ἡλικίας ἐν ἑαυτῷ βλέπη. Ὁ δὲ πρὸς ὕψος ἤδη ἀναδραμών, ὡς περὶ τοῦ Μωϋσέως ἐμάθομεν, αἰσχύνῃ ἡγήσεται τῆς κατὰ φύσιν ἀγόνου παῖς ὀνομάζεσθαι.

2.11 Ἄγονος γὰρ ὡς ἀληθῶς ἢ ἔξωθεν παιδεύσις ἀεὶ ὠδίνουσα καὶ μηδέποτε ζωογονοῦσα τῷ τόκῳ. Τίνα γὰρ ἔδειξε καρπὸν τῶν μακρῶν ὠδίνων ἢ φιλοσοφία, τῶν τοσοῦτων τε καὶ τοιούτων ἄξιον πόνων; Οὐ πάντες ὑπνήμεοί τε καὶ ἀτελεσφόρητοι, πρὶν εἰς τὸ φῶς ἐλθεῖν τῆς θεογνωσίας, ἀμβλίσκονται, δυνάμενοι ἴσως γενέσθαι ἄνθρωποι, εἰ μὴ διόλου τοῖς κόλποις τῆς ἀγόνου σοφίας ἐνεκαλύπτοντο; 2.12 Οὐκοῦν τοσοῦτόν τις τῇ τῶν Αἰγυπτίων βασιλίδι συζήσας, ὅσον μὴ δοκεῖν ἄμοιρος εἶναι τῶν παρ' ἐκείνοις σεμνῶν, ἀναδραμεῖτω πρὸς τὴν κατὰ φύσιν μητέρα, ἧς οὐδὲ παρὰ τῇ βασιλίδι τρεφόμενος ἀπεσχίσθη, τῷ μητρώῳ γάλακτι, καθὼς ἢ ἱστορία φησὶ, τιθηνούμενος, ὅπερ μοι δοκεῖ διδάσκειν, εἰ τοῖς ἔξωθεν λόγοις καθομιλοῖμεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς παιδείσεως, μὴ χωρίζεσθαι τοῦ ὑποτρέφοντος ἡμᾶς τῆς Ἐκκλησίας γάλακτος. Τοῦτο δ' ἂν εἴη τὰ νόμιμά τε καὶ τὰ ἔθη τῆς Ἐκκλησίας, οἷς τρέφεται ἢ ψυχὴ καὶ ἀδρύνεται, ἐντεῦθεν τῆς εἰς ὕψος ἀναδρομῆς τὰς ἀφορμὰς ποιούμενη. 2.13 Ἀληθῆς δὲ ὁ λόγος ὅτι δύο πολεμίων μέσος γενήσεται ὁ πρὸς τὰ ἔξωθεν δόγματα καὶ τὰ πάτρια βλέπων. Ἀνθίσταται γὰρ ὁ κατὰ τὴν θρησκείαν ἀλλόφυλος τῷ Ἑβραίῳ λόγῳ, ἰσχυρότερος φανῆναι τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ φιλονεικῶν. Καὶ πολλοῖς γε τῶν ἐπιπολαιότερων τοιοῦτος ἔδοξεν, οἱ καταλιπόντες τὴν πατρίαν πίστιν τῷ ἐχθρῷ συνεμάχησαν, παραβάται τῆς πατρίου διδασκαλίας γενόμενοι. Ὁ μέντοι κατὰ τὸν Μωϋσέα μέγας τε καὶ γενναῖος τὴν

ψυχὴν νεκρὸν ἀποδείκνυσι τῇ παρ' ἑαυτοῦ πληγῇ τὸν τῷ λόγῳ τῆς εὐσεβείας ἀντεγειρόμενον. 2.14 Καὶ ἄλλως δ' ἂν τις εὖροι τὴν τοιαύτην ἐν ἡμῖν μάχην. Μέσος γὰρ ὁ ἄνθρωπος οἷόν τι ἔπαθλον ἀγῶνος τοῖς ἐκ τοῦ ἐναντίου μεταποιούμενοι πρόκειται· καὶ ὥπερ ἂν προστεθῆ, τοῦτον νικητὴν τοῦ ἐναντίου ποιεῖ· οἷον εἰδωλολατρεία καὶ θεοσέβεια, ἀκολασία καὶ σωφροσύνη, δικαιοσύνη καὶ ἀδικία, τύφος καὶ μετριότης, καὶ πάντα τὰ ἐξ ἀντιθέτου νοούμενα Αἰγυπτίου τινὸς ἀντικρὺς ἐστὶ πρὸς Ἑβραῖον μάχη· 2.15 παιδεύει τοίνυν ἡμᾶς ὁ Μωϋσῆς τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι συνίστασθαι μὲν ὡς ὁμοφύλῳ τῇ ἀρετῇ, ἀναιρεῖν δὲ τὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀρετῇ ἐπεμβαίνοντα. Τῷ ὄντι γὰρ ἡ τῆς εὐσεβείας ἐπικράτησις θάνατος καὶ φθορὰ τῆς εἰδωλολατρείας γίνεται. Οὕτω καὶ διὰ τῆς δικαιοσύνης ἀναιρεῖται ἡ ἀδικία καὶ τῇ μετριότητι ὁ τύφος καταφρονεῖται. 2.16 Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἐμφυλίων πρὸς ἀλλήλους στάσις καὶ ἐν ἡμῖν γίνεται. Οὐ γὰρ ἂν αἱ τῶν πονηρῶν αἰρέσεων δογμα τοποῖται χώραν ἔσχον, μὴ εἰς ἀντίπαλον τάξιν τῶν πεπλανη μένων λογισμῶν τοῖς ἀληθεστέροις ἀντιβαινόντων. Ἐὰν οὖν ἀσθενέστεροι ὦμεν ἢ ὥστε δι' ἑαυτῶν δοῦναι τῷ δικαίῳ τὸ κράτος, ὑπερισχύοντος διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ χείρονος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀληθείας ἀπωθουμένου, φευκτέον ἐντεῦθεν ὡς τάχιστα καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἱστορικοῦ ὑποδείγματος, πρὸς μείζονά τε καὶ ὑψηλότεραν τῶν μυστηρίων διδασκαλίαν. 2.17 Κἂν ἄλλοφύλῳ πάλιν συνοικῆσαι δέη, τουτέστι κἂν τῇ ἔξω συγγενέσθαι σοφίᾳ καταναγκάζῃ ἢ χρεῖα, καὶ τοῦτο ἐλώμεθα τοὺς πονηροὺς ποιμένας τῆς ἀδίκου τῶν φρεάτων χρήσεως ἀποσκεδάσαντες, ὅπερ ἐστὶ τοὺς τῶν κακῶν διδασκάλους ἐπὶ τῇ πονηρᾷ χρήσει τῆς παιδείσεως διελέγξαντες. 2.18 Οὕτως ἐφ' ἑαυτῶν ἰδιάσομεν, οὐκέτι μαχομένοις τισὶ συμπλεκόμενοι τε καὶ μεσιτεύοντες, ἀλλ' ἐν ὁμοφρονουσί τε καὶ ὁμογνωμοῦσι τοῖς παρ' ἡμῶν βουκολούμενοις συζήσομεν, πάντων τῶν ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς κινήματων, προβάτων δίκην, τῷ βουλήματι τοῦ ἐπιστατοῦντος λόγου ποιμαινομένων. 2.19 Καὶ οὕτω προσεδρεύουσιν ἡμῖν τῇ εἰρηνικῇ ταύτῃ καὶ ἀπολέμῳ διαγωγῇ ἐπιλάμψει τότε ἡ ἀλήθεια, ταῖς ἰδίαις μαρμαρυγαῖς τὰς τῆς ψυχῆς ὄψεις περιουγάζουσα. Θεὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια ἢ ἐμφανισθεῖσα τότε διὰ τῆς ἀρρήτου ἐκείνης φωταγωγίας τῷ Μωϋσεῖ.

2.20 Εἰ δὲ καὶ θάμνου τινὸς ἀκανθώδους τὸ φέγγος ἐξάπτεται, ὧ ἡ ψυχὴ τοῦ προφήτου καταφωτίζεται, οὐδὲ τοῦτο ἀσυντελὲς ἡμῖν ἔσται πρὸς τὸ ζητούμενον. Εἰ γὰρ Θεὸς μὲν ἡ ἀλήθεια, ἢ δὲ ἀλήθεια φῶς ἐστὶ, ταῦτα δὲ τὰ ὑψηλά τε καὶ θεῖα τῶν ὀνομάτων ἢ τοῦ Εὐαγγελίου φωνῇ προσμαρτυρεῖ τῷ διὰ σαρκὸς ἡμῖν ὀφθέντι Θεῷ, ἀκολουθῶς ἢ τοιαύτη τῆς ἀρετῆς ἀγωγή προσάγει ἡμᾶς τῇ γνώσει τοῦ φωτὸς ἐκείνου ὃ μέχρι τῆς ἀνθρωπίνης κάτεισι φύσεως, οὐκ ἀπὸ τινος τῶν περὶ τὰ ἄστρα φωστήρων λαμπόμενον, ὡς ἂν μὴ τῆς ὑποκειμένης ὕλης ἢ αὐγῆ νομισθεῖν, ἀλλ' ἀπὸ γῆϊνης θάμνου τοὺς κατ' οὐρανὸν φωστήρας ταῖς ἀκτίσιν ὑπερβαλλόμενον, 2.21 δι' οὗ διδασκόμεθα καὶ τὸ κατὰ τὴν Παρθένον μυστήριον ἀφ' ἧς τὸ τῆς θεότητος φῶς ἐπιλάμψαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ διὰ γεννήσεως ἀδιάφθορον ἐφύλαξε τὴν ἐξάψασαν θάμνον, τοῦ βλαστοῦ τῆς παρθενίας μὴ καταμαρανθέντος τῷ τόκῳ. 2.22 Παρ' ἐκείνου τοῦ φωτὸς διδασκόμεθα τί ποιήσαντες ἐντὸς τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς στηρόμεθα ὅτι οὐκ ἔστι δεδεδεμένοις ποσὶν ἀναδραμεῖν πρὸς τὸ ὕψος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ὄραται, εἰ μὴ περιλυθείη τῶν τῆς ψυχῆς βάσεων ἢ νεκρά τε καὶ γῆϊνη τῶν δερμάτων περιβολή, ἢ περιτεθεῖσα κατ' ἀρχὰς τῇ φύσει, ὅτε διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ θεοῦ θελήματος ἐγυμνώθημεν. Καὶ οὕτως ἐπακολουθήσει τούτων ἡμῖν γενομένων ἢ τῆς ἀληθείας γνώσις, αὐτὴ ἑαυτὴν φανεροῦσα· ἢ γὰρ τοῦ ὄντος ἐπίγνωσις τῆς περὶ τὸ μὴ ὄν ὑπολήψεως καθάρσιον γίνεται. 2.23 Τοῦτο δὲ ἐστὶ κατὰ γὰρ τὸν ἐμὸν λόγον ὀρισμὸς ἀληθείας τὸ μὴ διαψευσθῆναι τῆς τοῦ ὄντος κατανοήσεως. Ψεῦδος γὰρ ἐστὶ φαντασία τις περὶ τὸ μὴ ὄν ἐγγινομένη τῇ διανοίᾳ, ὡς ὑφεστῶτος τοῦ μὴ ὑπάρχοντος, ἀλήθεια δὲ ἢ τοῦ ὄντως ὄντος ἀσφαλῆς

κατανόησις. Καὶ οὕτω πολλῶ τις τῷ μεταξύ χρόνῳ ταῖς ὑψηλαῖς δι' ἡσὺ χίας ἐμφιλοσοφήσας μελέταις μόλις κατανοήσῃ τί μὲν ἔστιν ὡς ἀληθῶς τὸ ὄν, ὃ τῆ ἑαυτοῦ φύσει τὸ εἶναι ἔχει, τί δὲ τὸ μὴ ὄν, ὃ ἐν τῷ δοκεῖν μόνον ἔστιν εἶναι, ἀνυπόστατον ἔχον ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν φύσιν. 2.24 Ὁ μοι δοκεῖ τότε ὁ μέγας Μωϋσῆς ἐν τῇ θεοφανείᾳ παιδευθεὶς γινῶναι ὅτι οὐδὲν τῶν ἄλλων ὅσα τε τῇ αἰσθήσει καταλαμβάνεται καὶ ὅσα κατὰ τὴν διάνοιαν θεωρεῖται τῷ ὄντι ὑφέστηκε, πλην τῆς ὑπερανεστῶσης οὐσίας καὶ αἰτίας τοῦ παντὸς ἀφ' ἧς ἐξήπται τὸ πᾶν. 2.25 Εἰ γὰρ τι καὶ ἄλλο ἐν τοῖς οὖσιν ἢ διάνοια βλέπει, ἄλλω οὐδενὶ τῶν ὄντων τὸ ἀπροσδεῆς τοῦ ἑτέρου ἐνθεωρεῖ ὁ λόγος ὧς δυνατόν ἐστι δίχα τῆς μετουσίας τοῦ ὄντος εἶναι. Τὸ δὲ ὡσαύτως ἔχον αἰεὶ, τὸ ἀναυξές, τὸ ἀμείωτον, τὸ πρὸς πᾶσαν μεταβολὴν τὴν τε πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον ἐπίσης ἀκίνητον (τοῦ μὲν γὰρ χείρονος ἡλλοτριῶται, τὸ δὲ κρεῖττον οὐκ ἔχει), τὸ δὲ παντὸς ἀνευδεῆς ἑτέρου, τὸ μόνον ὀρεκτόν, καὶ παρὰ παντὸς μετεχόμενον καὶ ἐν τῇ μετουσίᾳ τῶν μετε χόντων οὐκ ἐλαττούμενον, τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς τὸ ὄντως ὄν καὶ ἢ τούτου κατανόησις ἢ τῆς ἀληθείας γνῶσις ἐστιν. 2.26 Ἐν τούτῳ τοίνυν γενόμενος τότε μὲν ἐκεῖνος, νυνὶ δὲ πᾶς ὁ κατ' ἐκεῖνον τῆς γῆϊνης ἑαυτὸν ἐκλύων περιβολῆς καὶ τὸ ἐκ τῆς βάτου φῶς βλέπων, τουτέστι πρὸς τὴν διὰ σαρκὸς τῆς ἀκανθώδους ταύτης ἐπιλάμψασαν ἡμῖν ἄκτινα, ἥτις ἐστί, καθὼς τὸ Εὐαγγελίον φησι, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ ἢ ἀλήθεια, τότε τοιοῦτος γίνεται οἷος καὶ ἑτέροις εἰς σωτηρίαν ἀρκέσαι καὶ καθελεῖν μὲν τὴν ἐπικρατοῦσαν κακῶς τυραννίδα, ἐξελέσθαι δὲ πρὸς ἐλευθερίαν πᾶν τὸ τῇ πονηρᾷ δουλείᾳ κατακρατούμενον, τῆς ἀλλοιωθείσης δεξιᾶς καὶ τῆς εἰς ὄφιν μεταβληθείσης βακτηρίας τῶν θαυμάτων καθηγουμένης, 2.27 ὧς μοι δοκεῖ δι' αἰνίγματος τὸ διὰ σαρκὸς παραδὴ λουῖσθαι τοῦ Κυρίου μυστήριον τῆς φανείσης τοῖς ἀνθρώποις θεότητος, δι' ἧς γίνεται ἢ τε τοῦ τυράννου καθαίρεσις καὶ ἢ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένων ἐλευθερία. 2.28 Τὰ δὲ με πρὸς τὴν διάνοιαν ἀνάγοντα ταύτην ἐστὶ προφητικὴ τε καὶ εὐαγγελικὴ μαρτυρία. Ὁ μὲν γὰρ Προφήτης φησὶν· αὕτη ἢ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ὡς μὲν τῆς θείας φύσεως ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ θεωρουμένης, τῇ δὲ πρὸς τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως συγκαταβάσει πρὸς τὸ ἡμέτερον σχῆμά τε καὶ εἶδος ἀλλοιωθείσης. 2.29 Καὶ γὰρ ἐκεῖ τοῦ νομοθέτου ἢ χεῖρ προβληθεῖσα τοῦ κόλπου πρὸς τὸ παρὰ φύσιν ἡλλοιώθη χρῶμα· καὶ πάλιν ἐν κόλποις γενομένη πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῆς καὶ κατὰ φύσιν ἐπανῆλθε χάριν. Καὶ ὁ μονογενὴς Θεός, ὁ ὢν ἐν κόλποις τοῦ Πατρὸς, οὗτός ἐστιν ἢ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου, 2.30 ὅτε δὲ ἡμῖν ἐκ τῶν κόλπων ἐφάνη, καθ' ἡμᾶς ἡλλοιώθη· ἐπεὶ δὲ τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας ἐκμάξας πάλιν ἐπανήγαγε τὴν ἐν ἡμῖν γενομένην χεῖρα καὶ καθ' ἡμᾶς χρωσθεῖσαν ἐπὶ τὸν ἴδιον κόλπον (κόλπος δὲ τῆς δεξιᾶς ὁ Πατήρ), τότε οὐ τὸ ἀπαθὲς τῆς φύσεως εἰς πάθος ἡλλοίωσεν, ἀλλὰ τὸ τρεπτόν τε καὶ ἐμπαθὲς διὰ τῆς πρὸς τὸ ἄτρεπτον κοινωνίας εἰς ἀπάθειαν μετεστοιχείωσεν.

2.31 Ἡ δὲ εἰς ὄφιν μεταβολὴ τῆς βακτηρίας μὴ ταρασέσθω τοὺς φιλοχρίστους ὡς ἀπεμφαίνοντι ζῶν προσαρμοζόντων ἡμῶν τὸν τοῦ μυστηρίου λόγον. Αὕτη γὰρ ἢ ἀλήθεια διὰ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου φωνῆς οὐ παραιτεῖται τὴν τοιαύτην εἰκόνα δι' ὧν φησιν· ὡσπερ γὰρ Μωϋσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. 2.32 Καὶ σαφὴς ὁ λόγος. Εἰ γὰρ ὁ τῆς ἀμαρτίας πατὴρ ὄφιν ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τὸ ἐκ τοῦ ὄφεως γεννηθὲν πάντως ὄφιν ἐστίν, οὐκοῦν ἀκολούθως ἢ ἀμαρτία τοῦ γεγεννηκότος αὐτὴν ἐστὶ συνώνυμος. Ἀλλὰ μὴν ἀμαρτίαν δι' ἡμᾶς γενέσθαι τὸν Κύριον ὁ ἀποστολικὸς διαμαρτύρεται λόγος τὸν τὴν ἀμαρτητικὴν ἡμῶν φύσιν περιβαλλόμενον. 2.33 Κατὰ λόγον· ἄρα τῷ Κυρίῳ προσαρμόζει τὸ αἰνίγμα. Εἰ γὰρ ὄφιν μὲν ἢ ἀμαρτία, ὁ δὲ Κύριος ἀμαρτία ἐγένετο, φανερόν ἂν εἴη πᾶσι τὸ διὰ τῆς ἀκολουθίας ἀναφαινόμενον· ὁ γὰρ ἀμαρτία γενόμενος ὄφιν ἐγένετο, ὅς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀμαρτία ἐστίν. Ἀλλὰ δι' ἡμᾶς

γίνεται ὄφεις, ἐφ' ᾧ τε τοὺς Αἰγυπτίους ὄφεις τοὺς παρὰ τῶν γοήτων ζωογονουμένους διαφαγεῖν τε καὶ δαπανῆσαι, 2.34 οὗ γενομένου πάλιν εἰς τὴν βακτηρίαν μεθίσταται, δι' ἧς σωφρονίζονται μὲν οἱ ἄμαρτά νοντες, ἀναπαύονται δὲ οἱ τὴν ἀνωφερὴ καὶ δυσπόρευτον τῆς ἀρετῆς πορείαν ἀνιόντες, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδων τῆ βακτηρία τῆς πίστεως ἐπεριδόμενοι· ἔστι γὰρ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις. 2.35 Ὁ τοίνυν ἐν περινοίᾳ τούτων γεόμενος θεὸς ἀντικρυς γίνεται τῶν ἀνθεστηκότων μὲν τῆ ἀληθείᾳ, πρὸς δὲ τὴν ὑλῶδη ταύτην καὶ ἀνυπόστατον ἀπάτην ἐπτοημένων, οἷς τὸ ἀκοῦσαι τοῦ ὄντος ὡς τι τῶν ματαίων καταπεφρόνηται. Φησὶ γὰρ ὁ Φαραώ· τίς ἐστὶν οὗ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ; Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον. Μόνον δὲ νομίζεται τίμιον ὅσον ὑλῶδες καὶ σάρκινον τῶν περὶ τὰς ἀλογωτέρας αἰσθήσεις ἀναστρεφομένων. 2.36 Εἰ τοίνυν ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τῆς τοῦ φωτὸς ἐκλάμψεως δυναμωθεὶ καὶ τοσαυτὴν ἰσχύν τε καὶ ἐξουσίαν κατὰ τῶν ἀντιτεταγμένων λάβοι, τότε, καθάπερ τις ἀθλητῆς ἰκανῶς ἐν παιδοτρίβου τὴν ἀθλητικὴν ἀνδρείαν ἐκμελετήσας, θαρσῶν ἤδη καὶ πεποισθῶς, πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν ἀποδύεται, διὰ χειρὸς τὴν βακτηρίαν ἔχων ἐκείνην, τουτέστι τὸν λόγον τῆς πίστεως, ᾧ μέλλει τοὺς Αἰγυπτίους ὄφεις καταγωνίζεσθαι. 2.37 Ἀκολουθήσει δὲ αὐτῷ καὶ ἡ ἐξ ἀλλοφύλων ὁμόζυγος· ἔστι γὰρ τι καὶ τῆς ἕξω παιδεύσεως πρὸς συζυγίαν ἡμῶν εἰς τεκνογονίαν ἀρετῆς οὐκ ἀπόβλητον. Καὶ γὰρ ἡ ἠθικὴ τε καὶ φυσικὴ φιλοσοφία γένοιτο ἂν ποτε τῷ ὑψηλοτέρῳ βίῳ σύζυγός τε καὶ φίλη καὶ κοινωνὸς τῆς ζωῆς, μόνον εἰ τὰ ἐκ ταύτης κινήματα μηδὲν ἐπάγοιτο τοῦ ἀλλοφύλου μιάσματος. 2.38 Τούτου γὰρ μὴ περιτμηθέντος καὶ περιαι ρεθέντος, ὥστε πᾶν ἐπιβλαβὲς καὶ ἀκάθαρτον ἀφαιρεθῆναι, ὁ συναντῶν ἄγγελος τὸν περὶ θανάτου φόβον ἐπάγει· ὃν ἰλεοῦται ἡ σύμβιος, ἡ καθαρὸν ἀποδεικνύουσα τὸ ἑαυτῆς ἔγγονον τῆ περιαιρέσει τοῦ ἰδιώματος ἀφ' οὗ γνωρίζεται τὸ ἀλλόφυλον. 2.39 Οἶμαι δὲ τῷ μεμνημένῳ τῆς ἱστορικῆς ὑψηγῆσεως πρόδηλον εἶναι διὰ τῶν εἰρημένων τὴν ἀκολουθίαν τῆς κατ' ἀρετὴν ἐπιδόσεως ἦν ὑποδείκνυσιν ὁ λόγος, τῷ εἰρμῷ τῶν ἱστορικῶν αἰνιγμάτων ἀκολουθῶς ἐπόμενος. Ἔστι γὰρ τι τῆς φιλοσόφου γονῆς ἐν μαθήμασι σαρκῶδες τε καὶ ἀκρόβυστον, οὗ περιαιρεθέντος τῆς Ἰσραηλιτικῆς εὐγενείας ἐστὶ τὸ λειπόμενον.

2.40 Οἷον ἀθάνατον εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἡ ἕξωθεν φιλοσοφία φησὶν· οὗτος ὁ εὐσεβῆς ἐστὶ τόκος. Ἀλλὰ μεταβαίνειν ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα καὶ ἐκ λογικῆς φύσεως εἰς ἄλογον αὐτὴν μεταφύεσθαι, τοῦτο ἡ σαρκώδης τε καὶ ἀλλοφυλὸς ἐστὶν ἀκροβυστία. Καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά. Θεὸν εἶναί φησιν, ἀλλὰ καὶ ὑλικὸν αὐτὸν οἶεται. Δημιουργὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ, ἀλλὰ ὕλης πρὸς τὴν δημιουργίαν δεόμενον. Ἀγαθόν τε καὶ δυνατὸν εἶναι δίδωσιν, ἀλλὰ παραχωρεῖν ἐν πολλοῖς τῆ ἀνάγκῃ τῆς εἰμαρμένης. 2.41 Καὶ τί ἂν τις τὰ καθ' ἕκαστον διηγοῖτο, ὅπως τὰ καλὰ τῶν δογμάτων παρὰ τῆ ἕξω φιλοσοφία ταῖς ἀτόποις προσθήκαις καταμολύνεται· ὧν περιαιρεθέντων ἴλεως ἡμῖν ὁ τοῦ θεοῦ ἄγγελος γίνεται, ὡς τῷ γνησίῳ τόκῳ τῶν τοιούτων δογμάτων ἐπαγαλλόμενος. 2.42 Ἄλλ' ἐπανιτέον πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου ὡς ἂν καὶ ἡμῖν ἀπαντήσῃ ποτε πλησίον γενομένοις τῶν Αἰγυπτίων ἀγώνων ἡ ἀδελφικὴ συμμαχία. Μεμνήμεθα γὰρ ὅτι κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου συντυχία γίνεται τῷ Μωϋσεῖ πολεμικὴ τε καὶ στασιώδης, Ἑβραῖον καταπονοῦντος τοῦ Αἰγυπτίου καὶ πάλιν Ἑβραίου πρὸς τὸ ὁμόφυλον στασιάζοντος. 2.43 Ἦδη δὲ πρὸς τὸ μεῖζον τῶν τῆς ψυχῆς κατορθωμάτων διὰ τε τῆς μακρᾶς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐν τῷ ὕψει γενομένης φωταγωγίας ἐπαρθέντι, φίλιός τε καὶ εἰρηνικὴ γίνεται ἡ συντυχία, θεόθεν τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ παρορμηθέντος. Εἰ γὰρ πρὸς τὴν τροπικωτέραν μεταληφθεὶ θεωρίαν τὸ καθ' ἱστορίαν γεγεννημένον, οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἄχρηστον πρὸς τὸν ἡμέτερον εὐρεθεὶ σκοπὸν. 2.44 Τῷ ὄντι γὰρ τοῖς ἐν ἀρετῇ κατορθοῦσι καὶ ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα τῆ φύσει ἡμῶν συμμαχία συνίσταται, ἡ

προγενεστέρα μὲν ἐστι κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν, τότε δὲ φαίνεται καὶ γνωρίζεται, ὅταν ἰκανῶς τῷ ὑψηλοτέρῳ βίῳ διὰ προσοχῆς τε καὶ ἐπιμελείας ἑαυτοὺς οἰκειώσαντες πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους τῶν ἀθλητῶν ἀποδύμεθα. 2.45 Ὡς δ' ἂν μὴ δι' αἰνίγματος ἡμῖν τὰ αἰνίγματα διαλύοιτο, γυμνότερον ἐκθήσομαι τὴν περὶ τούτου διάνοιαν. Λόγος τίς ἐστιν, ἐκ πατρικῆς παραδόσεως τὸ πιστὸν ἔχων, ὅς φησι, πεσοῦσης ἡμῶν εἰς ἀμαρτίαν τῆς φύσεως, μὴ περιδεῖν τὸν θεὸν τὴν πτῶσιν ἡμῶν ἀπρονόητον, ἀλλ' ἄγγελόν τινα τῶν τὴν ἀσώματον εἰληχότων φύσιν παρακαθιστᾶν εἰς συμμαχίαν τῇ ἐκάστου ζωῇ, ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου τὸν φθορέα τῆς φύσεως ἀντιμηχανᾶσθαι τὸ ἴσον, διὰ πονηροῦ τινος καὶ κακοποιοῦ δαίμονος τῇ τοῦ ἀνθρώπου ζωῇ λυμαινόμενον, 2.46 ἐν μέσῳ δὲ ὄντα τῶν δύο τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκατέρου τῶν παρεπομένων σκοπὸν ὑπεναντίως πρὸς τὸν ἕτερον ἔχοντα δι' ἑαυτοῦ ποιεῖν κατὰ τοῦ ἄλλου ἐπικρατέστερον, προδεικνύντος τοῖς λογισμοῖς τοῦ μὲν ἀγαθοῦ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὰ, ὅσα τοῖς κατορθοῦσιν δι' ἐλπίδος ὁράται, τοῦ δὲ ἑτέρου τὰς ὑλώδεις ἡδονάς, ἀφ' ὧν ἐλπίς μὲν ἀγαθῶν οὐδεμία, τὸ δὲ παρὸν καὶ μετεχόμενον καὶ ὀρώμενον τὰς αἰσθήσεις τῶν ἀνοήτων ἀνδραποδίζεται. 2.47 Εἶπερ οὖν ἀλλοτριωθεῖ τις τῶν ἐπὶ κακῷ δελεαζόντων, πρὸς τὸ κρεῖττον τοῖς λογισμοῖς ἐπιτρέψας, καὶ οἰονεῖ κατὰ νώτου τὴν κακίαν ποιήσειεν, ἀντιπρόσωπον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οἷόν τι κάτοπτρον, πρὸς τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν στήσας, ὡς τῆς προδεικνυμένης αὐτῷ θεοθεν ἀρετῆς τὰς εἰκόνας τε καὶ τὰς ἐμφάσεις τῷ καθαρῷ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐντυπώσασθαι, τότε αὐτῷ ἢ τοῦ ἀδελφοῦ συμμαχία συναντᾶ καὶ συνίσταται. Ἀδελφὸς γὰρ τρόπον τινὰ κατὰ τὸ λογικόν τε καὶ νοερὸν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἄγγελος, ὁ τότε, καθὼς εἴρηται, φαινόμενός τε καὶ παριστάμενος, ὅταν τῷ Φαραῶ προσεγγίζωμεν. 2.48 Μηδεὶς δὲ διόλου τὴν τῆς ἱστορίας ἐκθεσὶν παρατεθεῖσθαι τῷ εἰρμῷ τῆς τοιαύτης τοῦ νοῦ θεωρίας οἰόμενος, εἴ πού τι τῶν γεγραμμένων ἕξω ταύτης τῆς διανοίας εὐρίσκει, δι' ἐκείνου καὶ τὸ πᾶν ἀθετείτω· ἀλλ' αἰεὶ μεμνήσθω τοῦ σκοποῦ τῶν ἡμετέρων λόγων, πρὸς ὃν βλέποντες ταῦτα διεξερχόμεθα, εὐθύς ἐν προοιμίῳ ἐπειπόντες τῶν εὐδοκίμων ἀνδρῶν τοὺς βίους εἰς ἀρετῆς ὑπόδειγμα τοῖς ἐφεξῆς προκεῖσθαι. 2.49 Ἐπεὶ οὖν δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς ὕλης ἐλθεῖν τοὺς ζηλοῦντας τὰ ἐκείνων οὐχ οἷόν τε (πῶς γὰρ ἂν εὐρεθεῖν πάλιν ὁ ἐκ μετοικεσίας ἐν Αἰγύπτῳ λαὸς πληθὺν νόμενος καὶ πάλιν ὁ καταδουλούμενος τύραννος ὁ πρὸς τὴν ἄρρενα γονὴν δυσμενῶς ἔχων, τὸ δὲ μαλακώτερόν τε καὶ ἀσθενέστερον εἰς πλῆθος αὐξῶν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα περιέχει ὁ λόγος), ἐπεὶ οὖν ἀδύνατον ἀπεδείχθη δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων τὰ τῶν μακαρίων μιμήσασθαι θαύματα, μεταληπτέον ἂν εἴη πρὸς τινα ἠθικὴν διδασκαλίαν ἐκ τῆς ὑλικῆς ἀκολουθίας τὰ ἐνδεχόμενα, δι' ὧν ἂν τις γένοιτο τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἐσπουδακόσι πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον συνεργία. 2.50 Εἰ δέ τι τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ γεγονότων ἕξω τοῦ εἰρμοῦ τῆς ἀνηγμένης διανοίας ἢ τῶν πραγμάτων ἀνάγκη πεσεῖν ἐκβιάσαιτο, ὑπερβάντας τοῦτο, ὡς πρὸς τὸν ἡμέτερον σκοπὸν ἀλυσιτελὲς καὶ ἀνόνητον, μὴ διακόπτειν ἕξεσι τῆς ἀρετῆς τὴν ὑφήγησιν.

2.51 Ταῦτα δὲ φημι περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἀαρῶν νοηθέντων, τὸ ἀντιπίπτον ἐκ τοῦ ἀκολουθίου προθεραπεύων. Ἐρεῖ γὰρ τις τὸ μὲν συγγενῶς ἔχειν πρὸς τὴν ψυχὴν ἐν τῷ νοητῷ τε καὶ ἀσωμάτῳ τὸν ἄγγελον καὶ τὸ προγενέστερον τῆς ἡμετέρας κατασκευῆς εἶναι καὶ τὸ συνίστασθαι τοῖς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους συμπλεκομένοις μὴ ἀμφιβάλλειν, μὴ μέντοι καλῶς ἔχειν εἰς ἐκείνου τύπον τὸν Ἀαρῶν νοεῖν, τὸν τῆς εἰδωλολατρίας τοῖς Ἰσραηλίταις καθηγησάμενον. 2.52 Πρὸς ὃν ἐροῦμεν, τὸν εἰρμὸν ὑπερβάντες, ταῦτα ἃ εἰρήκαμεν ὅτι τὸ ἕξω τοῦ σκοποῦ μὴ ἀνατρεπέτω τὴν ἐν τοῖς λοιποῖς ἀρμονίαν, καὶ ὅτι ὁμώνυμόν τι χρῆμα καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τὸ τοῦ ἀγγέλου ἐστίν, ἴσως ἐφ' ἐκατέρῳ τῶν ἀντικειμένων ταῖς σημασίαις ἐφαρμοζόμενον. 2.53 Οὐ γὰρ δὴ τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σατανᾶ ἄγγελος ὀνομάζεται· καὶ οὐ τὸν χρῆστὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πονηρὸν ἀδελφὸν καλοῦμεν. Οὕτω γὰρ φησιν ἡ

Γραφή ἐπὶ μὲν τῶν χρηστοτέρων· ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν· ἐπὶ δὲ τῶν ἐναντίων, ὅτι· πᾶς ἀδελφὸς πτέρνη πτερνιεῖ. 2.54 Ταῦτα δὲ τῇ ἀκολουθίᾳ παραθέντες τοῦ λόγου καὶ τὴν ἀκριβεστέραν ὑπὲρ αὐτῶν θεωρίαν εἰς τὸν ἴδιον ὑπερθέμενοι τόπον, νῦν τῶν προκειμένων ἀψώμεθα. Ὁ τοίνυν ἑαυτὸν τε τῷ ἐπιφανέντι φωτὶ δυναμώσας καὶ τὸν τοιοῦτον ἀδελφὸν σύμμαχόν τε καὶ παραστάτην κτησάμενος, θαρσῶν τῷ λαῷ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας προσάγει λόγους καὶ τῆς πατρικῆς εὐγενείας ἀναμνησκεί καὶ ὅπως ἂν ἔξω γένοιτο τῆς περὶ τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθείαν ταλαιπωρίας δίδωσι γνώμην. 2.55 Τί οὖν ἡμᾶς διὰ τούτων παιδεύει ἢ ἱστορία; τὸ μὴ δεῖν κατατολμᾶν τῆς ἐν τῷ λαῷ φωνῆς τὸν μὴ διὰ τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ὁμιλίαν τὸν λόγον παρασκευάσαντα. Ὅρα· γὰρ ὡς νέος ὢν ἔτι, πρὶν εἰς τοσοῦτον ἀυξηθῆναι τῇ ἀρετῇ, ἐπὶ δύο τινῶν ἀνθρώπων οὐκ ἀξιόπιστος ἐνομίσθη σύμβουλος εἰρήνης γενέσθαι τοῖς στασιάζουσι, νυνὶ δὲ τοσαύταις μυριάσι κατὰ ταῦτὸν διαλέγεται, μονονουχὶ βοώσης σοι τοῦτο τῆς ἱστορίας, μὴ ἐπιτολμᾶν ἐν διδασκαλίᾳ τῇ συμβουλῇ τῶν ἀκουόντων, εἰ μὴ διὰ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἐπιμελείας ἢ περὶ τούτου κατορθωθείη σοι δύναμις. 2.56 Ἀλλὰ γενομένων τῶν χρηστοτέρων λόγων καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑποδειχθείσης καὶ τῶν ἀκουόντων πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην ἐπιρρωσθέντων, παροξύνεται ὁ πολέμιος καὶ ἐπιτείνει τὴν ἀλγηδόνα τοῖς ὑπηκόοις τοῦ λόγου. Οὐδὲ τοῦτο ἔξω τῶν νῦν γινομένων ἐστίν. Πολλοὶ γὰρ τῶν παραδεξαμένων τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς τυραννίδος λόγον καὶ προστιθεμένων τῷ κηρύγματι μέχρι τοῦ νῦν ταῖς τῶν πειρασμῶν προσβολαῖς ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ἐπηρεάζονται. 2.57 Ἐξ ὧν πολλοὶ μὲν δοκιμώτεροι καὶ βεβαιότεροι περὶ τὴν πίστιν καθίστανται, τῇ προσβολῇ τῶν λυπούντων στομούμενοι, τῶν δὲ ἀσθενεστέρων τινὲς καὶ ἐποκλάζουσι τοῖς τοιοῦτοις συμπτώμασιν, ἀντικρυς ἐκεῖνα φθεγγόμενοι τὸ λυσιτελεῖν αὐτοῖς μᾶλλον ἀνηκόοις μείναι τοῦ τῆς ἐλευθερίας κηρύγματος ἢ τοῖς τοιοῦτοις διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην συνενεχθῆναι, 2.58 ὃ δὲ καὶ τότε ἐγένετο, ὑπὸ μικροψυχίας τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν αἰτία ποιουμένων τοὺς τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῖς τῆς δουλείας ἐπαγγείλαντας. Ἀλλ' οὐδὲν μᾶλλον ἀνήσει ὁ λόγος πρὸς τὸ καλὸν ἐφελκόμενος, κἂν παιδικῶς ἀποδειλιάσῃ πρὸς τὰς τῶν πειρασμῶν ἀηθείας ὁ νήπιος ἔτι καὶ ἀτελὴς τὴν διάνοιαν. 2.59 Τῷ μὲν γὰρ βλαπτικῷ καὶ φθοροποιῷ δαίμονι τοῦτο κατὰ τῶν ἀνθρώπων σπουδάζεται τὸ μὴ εἰς τὸν οὐρανὸν βλέπειν τὸ ὑποχείριον, ἀλλὰ τὸ εἰς γῆν κύπτειν καὶ τὸν πηλὸν ἐν ἑαυτῷ πλινθεύειν. Ὁ τι γὰρ ἂν ἦ τῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως ὡς ἐκ γῆς ἐστὶ πάντως ἢ ὕδατος, παντὶ που δῆλον, εἴτε τι τῶν περὶ γαστέρα καὶ θοίνην σπουδαζομένων εἴτε καὶ ὅσα περὶ τὸν πλοῦτον ὁράται.

2.60 Ἡ δὲ τῶν στοιχείων τούτων μίξις πηλὸς γίνεται καὶ ὀνομάζεται· οὗ πληροῦντες ἑαυτοὺς οἱ πρὸς τὰς πηλώδεις ἡδονὰς κεχηνότες οὐδέποτε τὴν δεκτικὴν τῶν ἡδονῶν εὐρυχωρίαν πλήρη φυλάσσουσιν, ἀλλὰ τὸ αἰεὶ πληρούμενον κενὸν γίνεται πάλιν τῷ ἐπεισερόντι. Οὕτω γὰρ ὁ πλινθουργῶν ἄλλοτε ἄλλον πηλὸν αἰεὶ κενουμένῳ ἐπιβάλλει τῷ τύπῳ, ὃ μοι δοκεῖ τις καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμητικὴν τῆς ψυχῆς βλέπων διάθεσιν εὐκόλως ἂν νοῆσαι τὸ αἴνιγμα. 2.61 Ὁ γὰρ πληρώσας ἑαυτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τινὶ ὧν ἐσπούδασεν, εἰ πρὸς ἕτερόν τι τῇ ἐπιθυμίᾳ ῥέψειε, κενὸς πρὸς ἐκεῖνο πάλιν εὐρίσκειται· κἂν γένηται τούτῳ πλήρης, τῷ ἑτέρῳ πάλιν κενός τε καὶ εὐρύχωρος γίνεται. Καὶ τοῦτο οὐ παύεται διὰ παντὸς ἐν ἡμῖν ἐνεργοῦ μενον, ἕως ἄν τις ὑπεξέλθοι τοῦ ὑλώδους βίου. 2.62 Ἡ δὲ καλάμη καὶ τὸ ἐκ ταύτης ἄχυρον ὃ καταμιγνύειν τῇ πλίνθῳ καταναγκάζεται ὁ τοῖς τυραννικοῖς ὑπακούων προστάγμασι παρά τε τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου καὶ παρὰ τῆς ὑψηλῆς τοῦ Ἀποστόλου φωνῆς προσερμηνεύεται, ἀμφοτέρων ὁμοίως πυρὸς ὕλην τό τε ἄχυρον καὶ τὴν καλάμην ἐρμηνεύσαντων. 2.63 Ὅταν τοίνυν τις τῶν ἐν ἀρετῇ προεχόντων ἀποσπᾶν ἐθέλη τοὺς τῇ ἀπάτῃ δεδουλωμένους εἰς βίον ἐμφιλόσοφόν τε καὶ ἐλεύθερον, οἶδεν ὁ ταῖς

ποικίλαις, καθώς φησιν ὁ Ἀπόστολος, μεθοδεΐαις κατὰ τῶν ψυχῶν ἡμῶν σοφιστεύων ἀντιπαρειαίγειν τῷ θεῷ νόμῳ τὰ τῆς ἀπάτης σοφίσματα. Ταῦτα δὲ λέγω πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους δράκοντας βλέπων τῷ λόγῳ, τουτέστι πρὸς τὰς ποικίλας τῆς ἀπάτης κακίας, ὧν τὸν ἀφανισμόν ἢ τοῦ Μωϋσέως ράβδος ἐργάζεται, περὶ ἧς μετρίως ἤδη τὰ εἰκότα προτεθεώρηται. 2.64 Οὗτος τοίνυν ὁ τὴν ἄμαχον ἐκείνην κεκτημένος τῆς ἀρετῆς ράβδον τὴν τὰς σεσοφισμένας ἐξαφανίζουσαν ράβδους ὁδῶ τινι καὶ ἀκολουθία πρὸς τὰ μείζω πρόεισι τῶν θαυμάτων. Ἡ δὲ θαυματοποιία οὐ τῷ σκοπῷ τῆς ἐκπλήξεως τῶν ἐντυγχανόντων γίνεται, ἀλλὰ πρὸς τὸ χρήσιμον τῶν σωζομένων βλέπει. Τοῖς γὰρ αὐτοῖς τῆς ἀρετῆς θαύμασι καθαιρεῖται μὲν τὸ πολέμιον, αὖξεται δὲ τὸ ὁμόφυλον. 2.65 Πρῶτον δὲ γενικώτερον τῶν ἐπὶ μέρους θαυμάτων τὸν κατὰ τὴν ἀναγωγὴν καταμάθωμεν σκοπόν· εἶθ' οὕτω δυνατὸν ἂν γένοιτο ἡμῖν καὶ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐφαρμόσαι τὸ νόημα. Ἡ γὰρ διδασκαλία τῆς ἀληθείας πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν δεχομένων τὸν λόγον συµμεταβάλλεται. Ἐπίσης γὰρ πᾶσι τοῦ λόγου τὸ καλὸν ἢ τὸ κακὸν προδεικνύντος, ὁ μὲν εὐπειθῶς πρὸς τὸ δεικνύμενον ἔχων ἐν φωτὶ τὴν διάνοιαν ἔχει, τῷ δὲ ἀντιτύπως διακειμένῳ καὶ μὴ καταδεχομένῳ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς ἀληθείας τὴν ψυχὴν διαβλέψαι παραμένει τῆς ἀγνοίας ὁ ζόφος. Εἰ δὴ τὸ καθόλου νοηθὲν ἡμῖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ψεῦδος οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἂν τὰ καθ' ἕκαστον πάντως ἐτέρως ἔχοι, τῆς ἐπὶ μέρους ἐξετάσεως συναποδειχθείσης τῷ ὄλῳ. 2.66 Οὐκοῦν οὐδὲν θαυμαστὸν ἀπαθῆ τὸν Ἑβραῖον μένειν τῶν Αἰγυπτίων κακῶν ἐν μέσοις τοῖς ἀλλοφύλοις ἀναστρεφόμενον, ἐπεὶ καὶ νῦν τὸ ἴσον ἔστι γινόμενον ἰδεῖν. Τῶν γὰρ ἐν ταῖς πολυανθρώποις πόλεσι πρὸς τὰς ἐναντίας δόξας διεστηκότων τοῖς μὲν πότιμόν τε καὶ διαφανές ἐστι τὸ νᾶμα τῆς πίστεως, ὃ διὰ τῆς θείας διδασκαλίας ἀρύονται, τοῖς δὲ διὰ τῆς πονηρᾶς ὑπολήψεως αἰγυπτιάζουσι διεφθορὸς αἷμα τὸ ὕδωρ γίνεται. 2.67 Καὶ πολλάκις ἐπιχειρεῖ ὁ παρασοφισμὸς τῆς ἀπάτης καὶ τὸ τῶν Ἑβραίων ποτόν τῷ μολυσμῷ τοῦ ψεύδους αἵματοποιῆσαι, τουτέστι τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ ἡμῖν δεῖξαι μὴ τοιοῦτον ὄντα οἷός ἐστιν· ἀλλ' οὐκ ἀχρειώσσει καθόλου τὸ ποτόν, κἂν ἐκ τοῦ προχείρου δι' ἀπάτης περιφοινίξῃ τὸ εἶδος. Πίνει γὰρ ὁ Ἑβραῖος τὸ ἀληθινὸν ὕδωρ, κἂν παρὰ τῶν ἐναντίων πιθανῶς διαβάλληται, οὐδὲν πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἀπάτης ἐπιστρεφόμενος. 2.68 Οὕτω καὶ τὸ τῶν βατράχων γένος τὸ εἰδεχθὲς καὶ πολύφωνον, ᾧ ἀμφίβιος μὲν ἢ ζωὴ, ἐρηπιστικὸν δὲ τὸ πῆδημα, ἀηδὴς δὲ οὐ μόνον ἢ ὄψις, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρωτὸς ἢ δυσωδία, ὃ τοῖς οἴκοις καὶ ταῖς κλίμαις καὶ τοῖς ταμειοῖς τῶν Αἰγυπτίων εἰσέρπει, τῆς δὲ τῶν Ἑβραίων ζωῆς οὐκ ἐφάπτεται. 2.69 Ἀληθῶς γὰρ βατράχων ἄντικρυς γένη ἐστὶ τὰ φθοροποιὰ τῆς κακίας γεννήματα ἐκ τῆς ῥυπαρᾶς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἷον ἕκ τινος βορβόρου ζωογονούμενα. Οὗτοι οἱ βάτραχοι οἰκοῦσι μὲν τὰς οἰκίας τῶν αἰγυπτιαζόντων κατὰ τὴν τοῦ βίου προαίρεσιν, δείκνυνται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τραπέζων καὶ τῶν κλινῶν οὐκ ἀπέχονται καὶ εἰς τὰ ταμειῖα τῶν ἀποθέτων εἰσδύνουσι.

2.70 Ὅταν γὰρ ἴδῃς τὸν ῥυπαρόν τε καὶ ἀκόλαστον βίον ἐκ τοῦ ἀληθῶς πηλοῦ τε καὶ βορβόρου τικτόμενον καὶ τῇ πρὸς τὸ ἄλογον μιμήσει κατὰ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ἐν οὐθετέρᾳ φύσει ἀκριβῶς μένοντα καὶ ἄνθρωπον μὲν κατὰ τὴν φύσιν ὄντα, κτῆνος δὲ διὰ τὸ πάθος γινόμενον, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀμφίβιον ἐκεῖνο καὶ ἐπαμφοτερίζον τῆς ζωῆς εἶδος ἐπιδεικνύντα, εὐρήσεις καὶ ἐπὶ τούτου τὰ τῆς τοιαύτης νόσου γνωρίσματα, οὐκ ἐπὶ τῆς κλίνης μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ ἐν τοῖς ταμειοῖς καὶ κατὰ πᾶσιν τὴν οἴκησιν. 2.71 Ἐπισημαίνεται γὰρ διὰ πάντων ὁ τοιοῦτος τὴν ἀσωτίαν, ὥστε πάντας ῥαδίως ἐπιγνῶναι διὰ τῶν κατὰ τὸν οἶκον σπουδαζομένων τὸν βίον τοῦ τε ἀκολάστου καὶ τοῦ καθαρεύοντος, ὅταν ἐν τούτῳ μὲν ἐπὶ τῶν τοῦ τοίχου κονιαμάτων δείκνυται παρὰ τῆς τέχνης διὰ εἰδώλων τινῶν τὰ τῆς ἐμπαθοῦς ἡδονῆς ὑπεκκαύματα, δι' ὧν ὑπομιμνήσκειται τῆς νόσου ἢ φύσις, διὰ τῆς ὄψεως ἐκ τῆς ἀτιμίας τῶν θεαμάτων ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐπεισχεομένου τοῦ

πάθους, ἐπὶ δὲ τοῦ σωφρονοῦντος φυλακὴν πᾶσαν καὶ προμήθειαν τοῦ καὶ τὸν ὀφθαλμὸν καθαρεύειν τῶν ἐμπαθῶν θεαμάτων. 2.72 Καὶ ἡ τράπεζα δὲ ὡσαύτως καθαρὰ μὲν τοῦ σωφρονοῦντος εὐρίσκεται, βατραχώδης δὲ καὶ πολύσαρκος τοῦ πρὸς τὸν βορβορώδη βίον ἰλυσπωμένου. Κἂν τὰ ταμιεῖα διερευνήσης, τουτέστι τὰ κρυπτὰ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ἀπόρητα, πολὺ μᾶλλον ἐν ἐκείνοις σωρείαν βατράχων ἐν τοῖς ἀκολάστοις κατανοήσεις. 2.73 Εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἢ τῆς ἀρετῆς ράβδος ποιεῖν κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ὑπὸ τῆς ἱστορίας λέγεται, μὴ ξενισθῶμεν περὶ τὸν λόγον· καὶ γὰρ ἐσκληρύνθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν τύραννον ἢ ἱστορία φησί. Πῶς οὖν ἂν εἴη κατάκριτος, τῇ ἄνωθεν ἀνάγκῃ σκληρῶς τε καὶ ἀντιτύπως διατιθέμενος; Καί ποῦ τὸ ἴσον φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι· καθόσον οὐκ ἔδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας, περὶ τῶν ἀρρενοφθορούντων λέγων καὶ περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀτίμοις τε καὶ ἀρρήτοις τῆς ἀσωτίας τρόποις ἀσχημονούντων. 2.74 Ἄλλ' εἰ καὶ οὕτω λέγεται παρὰ τῆς θείας Γραφῆς τὰ εἰρημένα οὕτω τε τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας ὁ Θεὸς ἔκδοτον δίδωσι τὸν πρὸς τοῦτο φερόμενον, οὔτε ὁ Φαραὼ θεία βουλήσει σκληρύνεται, οὔτε ὁ βατραχώδης βίος ὑπὸ τῆς ἀρετῆς πλάσσεται. Εἰ γὰρ βουλευτὸν ἦν τοῦτο τῇ θείᾳ φύσει, πάντως ἂν ἐπὶ πάντων κατὰ τὸ ἴσον ἢ τοιαύτη προαίρεσις ἴσχυεν, ὡς μηδεμιᾶς ἀρετῆς καὶ κακίας παρὰ τὸν βίον διαφορὰν θεωρεῖσθαι, ἄλλων δὲ ἄλλως μετεχόντων τοῦ βίου καὶ τῶν μὲν δι' ἀρετῆς κατορθουμένων, τῶν δὲ εἰς κακίαν ἀπορρεόντων. Οὐκ ἂν τις εὐλόγως ὑπερκειμέναις τισὶν ἀνάγκαις ταῖς κατὰ τὸ θεῖον βούλημα συνισταμέναις τὰς διαφορὰς τῶν βίων λογίσαιτο, ὧν ἢ προαίρεσις ἐφ' ἐκάστου τὸ κράτος ἔχει. 2.75 Τίς οὖν παραδίδοται τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, σαφῶς ἔστι παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μαθεῖν· ὁ μὴ δοκιμάσας τὸν Θεὸν ἔχειν ἐπιγνώσει, ὃν οὐκ ἀμυνόμενος ὁ Θεὸς διὰ τὸ μὴ ἐπιγνωσθῆναι παρ' αὐτοῦ παραδίδωσι τῷ πάθει. Ἄλλὰ τὸ μὴ ἐπιγνώσθαι τὸν Θεὸν αἴτιον αὐτῷ γίνεται τοῦ εἰς τὸν ἐμπαθῆ καὶ ἄτιμον βίον κατασυρῆναι. 2.76 Ὡσπερ γάρ, τινὸς εἰπόντος ὅτι μὴ ὀφθεῖς ὁ ἥλιος τὸν δεῖνα τῷ βόθρῳ ἐνέριψεν, οὐ τοῦτο λογιζόμεθα ὅτι ὀργῇ χρώμενος ὁ φωστὴρ τὸν μὴ βουλευθέντα πρὸς αὐτὸν ἰδεῖν ἐπὶ τὸν βόθρον ἀπώσατο, ἀλλ' οὕτως ἂν τὸ ρηθὲν νοηθεῖη κατὰ τὸ εὐλογον, ὅτι τὸ μὴ μετέχειν τοῦ φωτὸς αἴτιον τῷ μὴ βλέποντι τῆς εἰς τὸν βόθρον ἐστὶ καταπτώσεως, οὕτως εὐαγὲς ἂν εἴη καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου νοεῖν, τὸ τοὺς μὴ ἐπιγνόντας τὸν Θεὸν τοῖς τῆς ἀτιμίας ἐκδίδοσθαι πάθει καὶ τὸ ἐσκληρύνθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν Αἰγύπτιον τύραννον, οὐχ ὡς τὴν ἀντιτυπίαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Φαραὼ τῆς θείας βουλήσεως ἐντιθείσης, ἀλλ' ὡς τῆς προαιρέσεως διὰ τῆς πρὸς τὴν κακίαν προσκλίσεως τὸν ἐκμαλάσσοντα τὴν ἀντιτυπίαν λόγον οὐ δεχομένης. 2.77 Οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς ράβδος ἐν τοῖς Αἰγυπτίοις φανεῖσα τὸν μὲν Ἑβραῖον καθαρὸν τῆς βατραχώδους ζωῆς ἀπεργάζεται, τὸν δὲ Αἰγύπτιον πλήρη τῆς τοιαύτης δείκνυσι νόσου. 2.78 Ἄλλ' ἔσθ' ὅτε, τοῦ Μωϋσέως καὶ ὑπὲρ τούτων τὰς χεῖρας ἐκτείναντος, ἀφανισμὸς τῶν βατράχων γίνεται. Ὁ δὲ καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. Οἱ γὰρ τὴν ἕκτασιν τῶν χειρῶν τοῦ νομοθέτου κατανοήσαντες (συνίεις δὲ πάντως τί σοι λέγει τὸ αἶνιγμα, ὥστε νοῆσαι διὰ μὲν τοῦ νομοθέτου τὸν ἀληθινὸν νομοθέτην, διὰ δὲ τῆς τῶν χειρῶν ἐκτάσεως τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰς χεῖρας ἐκτείναντα), οἱ τοίνυν πρὸ ὀλίγου τοῖς ῥυπαροῖς τούτοις καὶ βατραχώδεσι λογισμοῖς συζῶντες, εἰ πρὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τὰς χεῖρας ἐκτείναντα ἴδοιεν, ἀπαλλάσσονται τῆς πονηρᾶς αὐτῶν συνοικήσεως, νεκρωθέντος τοῦ πάθους καὶ ἐποζέσαντος. 2.79 Ἀληθῶς γὰρ τοῖς ἀπηλλαγμένοις τῆς τοιαύτης νόσου, μετὰ τὴν νέκρωσιν τῶν ἐρηπτικῶν κινήματων ἄτοπός τις καὶ δυσώδης ἢ τῶν προβεβιωμένων γίνεται μνήμη, δι' αἰσχύνης τὴν ψυχὴν ἀηδίζουσα, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἐκ τῆς τοῦ κακοῦ μεταβολῆς τὴν ἀρετὴν μετιόντας ὅτι· τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; 2.80 Κατὰ τὴν διάνοιαν αὐτὴν νόει μοι καὶ τὸν ἀέρα διὰ τῆς ράβδου τοῖς μὲν τῶν Αἰγυπτίων ὀφθαλμοῖς

μελαινόμενον, ἐπὶ δὲ τῶν Ἑβραίων τῷ ἡλίῳ καταλαμπόμενον. Δι' οὗ μάλιστα βεβαιούται τῆς ἀποδοθείσης διανοίας ὁ λόγος, ὅτι οὐκ ἄνωθ' ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς δύναμις τὸν μὲν ἐν ζόφῳ, τὸν δὲ ἐν φωτὶ γενέσθαι παρασκευάζει, ἀλλ' οἴκοθεν ἔχομεν ἐν τῇ ἑαυτῶν φύσει τε καὶ προαιρέσει τὰς τοῦ φωτός τε καὶ σκότους αἰτίας οἱ ἄνθρωποι, πρὸς ὅπερ ἂν ἐθέλωμεν ἐν τούτῳ γινόμενοι.

2.81 Καὶ γὰρ κατὰ τὴν ἱστορίαν οὐ διὰ τινος τείχους ἢ ὄρους ἐπιπροσθούντος τὰς ὄψεις καὶ τὰς ἀκτῖνας ἀποσκιάζοντος ὁ τῶν Αἰγυπτίων ὀφθαλμὸς ἐν σκότῳ ἦν· ἀλλ' ἐπίσης πάντα τοῦ ἡλίου ταῖς ἀκτῖσι καταφωτίζοντος, οἱ μὲν Ἑβραῖοι τοῦ φωτός κατετρύφοντο οἱ δὲ ἀναισθητῶς εἶχον τῆς χάριτος· οὕτω πᾶσι κατὰ τὸ ἴσον τοῦ φωτεινοῦ βίου κατ' ἐξουσίαν προκειμένου, οἱ μὲν ἐν σκότῳ διαπορεύονται, διὰ τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων πρὸς τὸν τῆς κακίας ζόφον συναυγόμενοι, οἱ δὲ τῷ φωτὶ τῆς ἀρετῆς ἐλλαμπρύνονται. 2.82 Εἰ δὲ μετὰ τὴν τριήμερον ἐν σκότῳ κακοπάθειαν γίνεται καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ τοῦ φωτός μετουσία, τάχα τις ἀπὸ τούτων ὀρμώμενος πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τὴν μετὰ ταῦτα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν προσδοκωμένην τῶν ἐν τῇ γενένη καταδεδικασμένων ἀγάγοι τὸ νόημα. Τὸ γὰρ ψηλαφητὸν ἐκεῖνο σκότος, καθὼς φησὶν ἡ ἱστορία, πρὸς τὸ ἐξώτερον σκότος πολλὴν ἔν τε τῷ ῥήματι καὶ τῷ νοήματι τὴν συγγένειαν ἔχει. Λύεται δὲ τούτων ἐκάτερον, τοῦ Μωϋσέως, καθὼς ἐν τῷ πρὸ τούτου νενόηται, ὑπὲρ τῶν ἐν σκότῳ τὰς χεῖρας ἐκτείναντος. 2.83 Ὡσαύτως καὶ ἡ καμιναία κόνις ἐκεῖνη ἡ τὰς ὀδυνηρὰς φλυκτίδας τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπάγουσα κατὰ λόγον ἂν νοηθῆι διὰ τοῦ κατὰ τὸ ὄνομα τῆς καμίνου αἰνίγματος ἢ διὰ τοῦ πυρός κατὰ τὴν γέννησιν ἀπειληθεῖσα κόλασις ἢ μόνων ἄπτεται τῶν αἰγυπτιαζόντων κατὰ τὸν βίον. 2.84 Εἰ δὲ τις ἀληθῶς Ἰσραηλίτης ἐστὶ καὶ τοῦ Ἀβραάμ υἱὸς καὶ πρὸς ἐκεῖνον τῷ βίῳ βλέπει, ὡς δεῖξαι τῇ προαιρέσει τὴν πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀγχιστεῖαν τοῦ γένους, οὗτος ἀβλαβῆς φυλάσσεται τῆς καμιναίας ἐκεῖνης ὀδύνης. Γένοιτο δ' ἂν κάκεῖνοις ποτὲ ἢ ἀποδοθεῖσα τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν Μωϋσέως ἐρμηνεῖα θεραπεία τῆς ὀδύνης καὶ ἀπαλλαγὴ τῶν κολάσεων. 2.85 Τοὺς δὲ λεπτοὺς σκνίπας ἐκείνους, οἱ τοῖς ἀφανέσι δῆγμασι τοῖς Αἰγυπτίοις ἀγλύνουσι τὴν τε κυνόμυϊαν ὀδυνηρῶς διὰ τοῦ δῆγματος ἐμφυομένην τοῖς σώμασι τὴν τε ὑπὸ τῶν ἀκρίδων καταφθειρομένην γεωπονίαν καὶ τοὺς ἄνωθεν πρηστήρας τοῖς τῆς χαλάζης λίθοις συγκαταπίπτοντας, οὐκ ἂν τις τῷ εἰρμῷ τῶν προεξητασμένων ἐπόμενος κάμνοι τὰ καθ' ἕκαστον προσαρμόζων τοῖς καταλλήλοις νοήμασιν, 2.86 ἅπερ πάντα ποιεῖ μὲν κατὰ τὸ προηγούμενον ἡ Αἰγυπτία προαίρεσις, ἐπάγει δὲ ἡ ἀδέκαστος τοῦ Θεοῦ δίκη ἐπακολουθοῦσα κατ' ἀξίαν ταῖς προαιρέσεσι. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο τῇ προχειρῷ λέξει τῆς ἱστορίας ἐπακολουθοῦντες νοήσωμεν ὅτι παρὰ Θεοῦ γίνεται τὰ λυπηρὰ τοῖς τῶν τοιούτων ἀξίοις, ἀλλ' ὅτι ἕκαστος ἑαυτῷ τῶν πληγῶν γίνεται δημιουργός, διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως τὴν τῶν ἀλγεινῶν παρασκευὴν ἐτοιμάζων, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος πρὸς τὸν τοιοῦτον λέγων ὅτι· κατὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὄργης καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. 2.87 Ὡσπερ γὰρ ἐκ τῆς ἀτακτοτέρας διαίτης φθοροποιός τις χυμὸς καὶ χολώδης ἐν τοῖς σπλάγχθοις συνίσταται, ὃν ὁ ἰατρὸς εἰς ἕμετον διὰ τῆς τέχνης ἐφελκυσάμενος οὐκ ἂν ἐν αἰτίᾳ γένοιτο τοῦ αὐτὸν ἐμποιῆσαι τοῖς σώμασι τὸν νοσώδη χυμὸν, ἀλλ' ἐποίησε μὲν ἢ τῆς τροφῆς ἀταξία, εἰς δὲ τὸ ἐμφανὲς ἤγαγεν ἢ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, οὕτω καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ γίνεσθαι λέγοιτο τοῖς μοχθηροῖς τὴν προαίρεσιν ἢ ἀλγεινὴ ἀνταπόδοσις, εὐλογον ἂν εἶη νοεῖν ἐξ ἡμῶν αὐτῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτίας τὰ τοιαῦτα λαμβάνειν πάθη. 2.88 Τῷ γὰρ ἀναμαρτήτως βεβιωκότι οὐ σκότος ἐστίν, οὐ σκώληξ, οὐ γέεννα, οὐ πῦρ, οὐκ ἄλλο τι τῶν φοβερῶν ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων, ὡς δὴ καὶ ἡ ἱστορία φησὶ τοῖς Ἑβραίοις μὴ εἶναι τὰς Αἰγυπτίας πληγὰς. Εἰ οὖν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τῷ μὲν ἔστι κακόν, τῷ δὲ οὐκ ἔστι, τῆς τῶν προαιρέσεων διαφορᾶς ἐν

τοῖς καταλλήλοις δεικνυούσης ἑκάτερον, δῆλον ἂν εἴη τὸ μηδὲν τῶν κακῶν δίχα τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως δύνασθαι συστήναι. 2.89 Ἄλλὰ πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου προῖωμεν τοσοῦτον παιδευθέντες διὰ τῶν ἐξητασμένων ὅτι Μωϋσῆς τε ἐκεῖνος καὶ ὁ κατ' ἐκεῖνον διὰ τῆς ἀρετῆς ἑαυτὸν ἐπαίρων, ἐπειδὴν διὰ τε τῆς χρονίας προσοχῆς τοῦ ὀρείου τε καὶ ὑψηλοῦ βίου καὶ διὰ τῆς ἄνωθεν γινομένης φωταγωγίας δυναμωθῆ τὴν ψυχὴν, ζημίαν ἠγεῖται τὸ μὴ καὶ τοῖς ὁμογενέσι πρὸς τὸν ἐλεύθερον καθηγήσασθαι βίον. 2.90 Καὶ πρὸς αὐτοὺς γενόμενος τῇ παραθέσει τῶν χειρόνων παθῶν σφοδροτέραν αὐτοῖς τῆς ἐλευθερίας τὴν ἐπιθυμίαν ἐντίθησι· καὶ μέλλων ἐξαιρεῖσθαι τοῦ κακοῦ τὸ ὁμόφυλον, θάνατον ἐπάγει παντὶ πρωτοτόκῳ Αἰγυπτίῳ, τοῦτο δι' ὧν ἐποίησεν ἡμῖν νομοθετῶν τὸ δεῖν τὴν πρώτην τοῦ κακοῦ γένεσιν ἐξαφανίζειν· μὴ γὰρ ἄλλως εἶναι δυνατόν διαφυγεῖν τὸν Αἰγύπτιον βίον.

2.91 Καὶ μοι δοκεῖ καλῶς ἔχειν τὴν διάνοιαν ταύτην μὴ παραδραμεῖν ἀθεώρητον. Εἰ γὰρ τις μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν βλέπει, πῶς ἢ θεοπρεπῆς ἔννοια τοῖς γεγενησθαι λεγομένοις διασωθῆ σεται; Ἄδικεῖ ὁ Αἰγύπιος καὶ ἀντ' ἐκεῖνου κολάζεται τὸ ἀρτιγενὲς αὐτοῦ νήπιον, ὧς διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελεὲς οὐδεμία τίς ἐστι καλοῦ τε καὶ μὴ τοιούτου διάκρισις. Ἐξω τοῦ κατὰ κακίαν πάθους ἢ ζωῆ αὐτοῦ· οὐ γὰρ χωρεῖ τὸ πάθος ἢ νηπιότης· δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς διαφορὰν οὐκ ἐπίσταται· πρὸς μόνην ἀναβλέπει τὴν θηλὴν καὶ μίαν τοῦ λυποῦντος σημαντικὴν αἴσθησιν ἔχει τὸ δάκρυον· καί, εἰ τύχοι τινὸς οὔ ἢ φύσις ἐφίεται, μειδιάματι τὴν ἡδονὴν ἐπισημαίνει. Εἰ τοίνυν τοῦτο τῆς πατρικῆς κακίας ἐκτίνει τὴν δικήν, ποῦ τὸ δίκαιον; ποῦ τὸ εὐσεβές; ποῦ τὸ ὄσιον; ποῦ Ἰεζεχιὴλ βοῶν ὅτι· ψυχὴ ἢ ἀμαρτάνουσα αὐτὴ ἀποθανεῖται, καὶ ὅτι· οὐ λήψεται τὴν τοῦ πατρὸς ἀμαρτίαν ὁ ἐξ ἐκεῖνου γεννώμενος; πῶς ἀντινομοθετεῖ ἢ ἱστορία τῷ λόγῳ; 2.92 Οὐκοῦν εὐκολώτερον ἂν εἴη, πρὸς τὴν ἀναγωγὴν τοῦ νοήματος ὀρώντας, εἰ καὶ τι γέγονε τυπικῶς, δόγμα διὰ τῶν λεγομένων πιστεύειν τὸν νομοθέτην ἐκτίθεσθαι. Τὸ δὲ δόγμα τοιοῦτόν ἐστι, τὸ δεῖν πρὸς τὴν κακίαν τινὰ δι' ἀρετῆς συμπλεκόμενον τὰς πρώτας τῶν κακῶν ἀρχὰς εἰς ἀφανισμόν ἄγειν. 2.93 Τῇ γὰρ ἀναιρέσει τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνην συναφανίζεται, καθὼς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκει ὁ Κύριος, μονονουχὶ διαρρήδην βοῶν ἀναιρεῖν τῶν Αἰγυπτίων κακῶν τὰ πρωτότοκα, δι' ὧν κελεύει τὴν ἐπιθυμίαν ἀνελόντας καὶ τὴν ὀργὴν μηκέτι δεδοικέναι μήτε τῆς μοιχείας τὸ μίasma, μήτε τοῦ φόνου τὸ ἄγος. Οὐ γὰρ ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ συσταίη τούτων ἑκάτερον, εἰ μὴ φόνον μὲν ἢ ὀργήν, μοιχείαν δὲ ἢ ἐπιθυμίαν τελεσφορήσειεν. 2.94 Ἐπεὶ οὖν ὁ εἰς κακίαν τεκνογονῶν πρὸ τῆς μοιχείας τίκει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ὀργὴν πρὸ τοῦ φόνου, ὁ ἀνελὼν τὸ πρωτότοκον συνανεῖλε πάντως καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν τῷ πρωτοτόκῳ γονήν, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ὄφεως ὁ τὴν κεφαλὴν πλήξας ὅλον συναπενέκρωσε τὸν κατόπιν ὀλκὸν ὃν ἐφέλκεται. 2.95 Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν γένοιτο μὴ προσχυθέντος ταῖς εἰσόδους ἡμῶν ἐκεῖνου τοῦ αἵματος ὃ τὸν ὀλοθρευτὴν ἀποστρέφει. Καὶ εἰ χρὴ τὴν ἀποδοθεῖσαν διάνοιαν ἀκριβέστερον ἐν τοῖς εἰρημένους κατανοῆσαι, τοῦτο δι' ἑκατέρων δίδωσιν ἢ ἱστορία νοεῖν ἔκ τε τοῦ ἀνελεῖν τὸ πρωτότοκον καὶ ἐκ τοῦ δι' αἵματος κατασφαλισθῆναι τὴν εἴσοδον. Ἐκεῖ τε γὰρ ἢ πρώτη ὀρμὴ τοῦ κακοῦ ἀφανίζεται καὶ ἐνταῦθα ἢ πρώτη τῆς κακίας εἴσοδος καθ' ἡμῶν διὰ τοῦ ἀληθινοῦ ἄμνοῦ ἀποστρέφεται. Οὐ γὰρ ἐντὸς γενόμενον τὸν ὀλοθρευτὴν δι' ἐπινοίας ἐκβάλλομεν, ἀλλ' ὅπως ἂν μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἡμῖν παρεῖσθαι φυλακὴν διὰ τοῦ νόμου ποιούμεθα. Φυλακὴ δὲ ἐστὶ καὶ ἀσφάλεια τὸ τῷ αἵματι τοῦ ἄμνοῦ τὴν τε φλιάν καὶ τοὺς σταθμοὺς τῆς εἰσόδου κατασημήνεσθαι. 2.96 Ταῦτα περὶ ψυχῆς ἡμῖν φυσιολογοῦντος δι' αἰνιγμάτων τοῦ λόγου, καὶ ἢ ἔξωθεν παίδευσίς ἐφαντάσθη, διαιρουῖσα τὴν ψυχὴν εἰς τε τὸ λογιστικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδές. Ἐκ τούτων δὲ τὸν θυμὸν μὲν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ὑποβεβηκέναι φασίν, ἑκατέρωθεν τὸ διανοητικὸν τῆς ψυχῆς ὑπερείδοντας, τὸν δὲ λογισμὸν ἀμφοτέροις ἐπεζευγμένον

συνέχειν τε αὐτοὺς καὶ ὑπ' ἐκείνων ἀνέχεσθαι, πρὸς μὲν ἀνδρείαν τῷ θυμῷ στομούμενον, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν δι' ἐπιθυμίας ὑψούμενον. 2.97 Ἔως ἂν οὖν ἡ ψυχὴ τῷ σχήματι τούτῳ κατησφαλισμένη τύχη, καθάπερ τισὶ γόμοις τοῖς κατ' ἀρετὴν νοήμασι τὸ βέβαιον ἔχουσα, ἐν πᾶσι δι' ἀλλήλων γίνεται ἢ πρὸς τὸ καλὸν συνεργία, παρέχοντος ἤδη δι' ἑαυτοῦ τοῖς ὑποβεβηκόσι τοῦ λογισμοῦ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἐν τῷ μέρει παρ' ἐκείνων τὴν ἴσην χάριν ἀντιλαμβάνοντος. 2.98 Εἰ δὲ ἀναστραφεῖ τὸ σχῆμα καὶ τὰ ἄνω γένοιτο κάτω, ὥστε κατὰ τὸ πατούμενον μέρος τὸν λογισμὸν πεσόντα ἄνω ἑαυτοῦ ποιῆσαι τὴν ἐπιθυμητικὴν τε καὶ θυμώδη διάθεσιν, τότε καὶ ὁ ὀλοθρευτὴς εἰς τὰ ἐντὸς παραδύεται, μηδεμιᾶς τῆς ἐκ τοῦ αἵματος ἀντιπαθείας ἀντιβαινούσης αὐτῷ πρὸς τὴν εἴσοδον, τουτέστι τοῖς οὕτω διακειμένοις τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως μὴ συμμαχούσης. 2.99 Τῷ γὰρ αἵματι πρῶτον ἐπαλείφειν κελεύει τὴν ἄνω φλιάν, εἴθ' οὕτως ἐπιθιγγάνειν τῶν σταθμῶν ἐκατέρωθεν. Πῶς ἂν οὖν τις ἐπαλείψει τὸ ἄνω πρῶτον τὸ μὴ εὐρισκόμενον ἄνω; 2.100 Εἰ δὲ καὶ μὴ τὰ δύο τοῖς Ἰσραηλίταις γεγένηται, ἢ τε τῶν πρωτοτόκων ἀναίρεσις καὶ ἡ τοῦ αἵματος πρόσχυσις, μὴ θαυμάσης μηδὲν, μήτε διὰ τοῦτο τὴν ἀποδοθεῖσαν περὶ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ κακοῦ θεωρίαν ἀποβάλης, ὡς ἔξω τῆς ἀληθείας παρευρημένην. Νῦν γὰρ τῇ διαφορᾷ τῶν ὀνομάτων, τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ τε καὶ τοῦ Αἰγυπτίου, τὸ τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν κακίαν διάφορον ἐνοήσαμεν. Εἰ οὖν Ἰσραηλιτικὸν τὸ ἐνάρετον ἢ ἀναγωγή νοεῖν ὑποτίθεται, οὐκ ἂν εὐλόγως τῶν τῆς ἀρετῆς γεννημάτων τὰς ἀπαρχὰς ἐπιζητοῖ τις καταφο νεύεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνα ὧν ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἀνατροφῆς ἐστὶ λυσιτελέστερος.

2.101 Οὐκοῦν ἀκολούθως τῆς Αἰγυπτίας γονῆς τὰς ἀπαρχὰς δεῖν ἀναιρεῖσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ μεμαθὴ καμεν, ὡς ἂν ἐπιλίποι τὸ κακὸν τῷ τῆς ἀρχῆς ὀλέθρῳ συνδαπανώμενον. Καὶ συμβαίνει τῇ ἱστορίᾳ τὸ νόημα. Τῶν μὲν γὰρ Ἰσραηλιτικῶν γεννημάτων διὰ τῆς τοῦ αἵματος προσχύσεως γίνεται ἡ φρουρά, ὅπως ἂν εἰς τελείωσιν τὸ ἀγαθὸν ἔλθοι· ὅπερ δὲ τελειωθὲν εἰς Αἰγύπτιον συντελέσει δῆμον, τοῦτο πρὸ τῆς ἐν τῷ κακῷ τελειώσεως ἠφανίσθη. 2.102 Συνεργεῖ δὲ πρὸς τὴν προκειμένην ἡμῶν ἀναγωγήν τοῦ νοήματος καὶ τὰ ἐφεξῆς συμπαραλαμβανόμενα τῇ θεωρίᾳ τοῦ λόγου. Βούλεται γὰρ τροφήν ἡμῶν γενέσθαι τὸ σῶμα, ὅθεν ἀπερρῦη τὸ αἶμα ὃ χωρίζει τῶν Αἰγυπτίων πρωτοτόκων τοῦ ὀλοθρευτοῦ, ἐπὶ τῶν εἰσόδων δεικνύμενον. 2.103 Τὸ τε σχῆμα τῶν τὴν τροφήν ταύτην προσφερομένων σύντονόν τε καὶ κατεσπουδασμένον εἶναι οὐχ οἶον ἐπὶ τῶν εὐπαθούντων ἐν συμποσίοις ὀραῖται, ὧν ἄνετοι μὲν αἱ χεῖρες, ἐλαφραὶ δὲ αἱ τῶν ἱματίων ἐπιβολαί, τῆς τε ὀδοιπορικῆς παρασκευῆς οἱ πόδες ἐλεύθεροι. Ἄλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ πάντα. Πόδες μὲν διειλημμένοι τοῖς ὑποδήμασι, ζώνη δὲ τὸ περιρρέον τοῦ χιτῶνος τῇ ἰξυῖ συσφίγγουσα, διὰ χειρὸς δὲ ἡ ἀμυντικὴ τῶν κυνῶν βακτηρία. 2.104 Καὶ ἐν τούτῳ τῷ σχήματι προτίθεται αὐτοῖς ἡ βρώσις ἄνευ τινὸς ὀψαρτυτικῆς καρυκείας, ἐπὶ πυρὸς κατὰ τὸ συμβάν ἐκ τοῦ παρατυχόντος σχεδιασθεῖσα, ἢν κατὰ πᾶσαν ἔπειξιν ἀρπαλέως οἱ δαιτυμόνες κατανα λίσκουσι, μέχρις ἂν ἅπαν δαπανηθεῖ τὸ ζῶον τὸ σῶμα. Καὶ τῶν ὀστέων περισθίνοντες ὅσον ἐδώδιμον, τοῦ ἐντὸς οὐ προσάπτονται. Τὸ γὰρ συντρίβειν τοῦ ζώου τούτου τὰ ὀστᾶ τῶν ἀπειρημένων ἐστίν· ὃ τι δ' ἂν ὑπολειφθεῖ τῆς βρώσεως τῷ πυρὶ δαπανᾶται. 2.105 Ἐξ ὧν ἀπάντων δῆλόν ἐστιν ὅτι πρὸς τινὰ ὑψηλοτέραν διάνοιαν τὸ γράμμα βλέπει, οὐχὶ τὸν τρόπον τῆς βρώσεως ἡμῖν ὑφηγουμένου τοῦ νόμου (ἱκανὸς γὰρ τῶν τοιούτων νομοθέτης ἢ φύσις, ἢ τὴν ὄρεξιν ἡμῖν τῆς τροφῆς ἐντιθεῖσα), ἀλλ' ἕτερόν τι διὰ τούτου σημαίνεται. Τί γὰρ ἂν παρὰ τοῦτο γένοιτο πρὸς ἀρετὴν ἢ κακίαν ἢ οὕτως ἢ οὕτως τὴν τροφήν προσενέγκασθαι, λελυμένον ἢ περιειλημμένον τὴν ζώνην, γύμνον τοὺς πόδας ἢ ἐνειλημμένον τοῖς ὑποδήμασι, διὰ χειρὸς ἔχοντα τὴν βακτηρίαν ἢ ἀποθέμενον; 2.106 Ἄλλὰ δῆλον ἂν εἴη ὅπερ ἡ τοῦ ὀδοιπορικοῦ σχήματος διασκευὴ δείκνυσι δι'

αίνιγματος. Κελεύει γὰρ ἄντικρυς ἐπιγνῶναι τὸν τῆδε βίον ὅτι παροδικῶς ἐπιφοιτῶμεν τῇ παρουσίᾳ ζωῆς, ἅμα τῇ γενέσει πρὸς τὴν ἔξοδον ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων συνελαυνόμενοι, πρὸς ἣν παρεσκευάσθαι χρὴ χερσὶ τε καὶ ποσὶ καὶ τῇ λοιπῇ τῇ πρὸς τὴν ὁδὸν ἀσφαλείᾳ. 2.107 Ὡς γὰρ ἂν μὴ ταῖς ἀκάνθαις τοῦ βίου τούτου (ἄκανθαι δ' ἂν εἶεν αἱ ἁμαρτίαι) γυμνοῖς τε καὶ ἀφυλάκτοις τοῖς ποσὶ βλαβείημεν, τὴν τῶν ὑποδημάτων στερρότητα τῶν ποδῶν προβαλλώμεθα· ταῦτα δὲ ἐστὶν ὁ ἐγκρατής τε καὶ κατεσκληκῶς βίος, ὁ θραύων δι' ἑαυτοῦ καὶ περικατακλῶν τὰς τῆς ἀκάνθης ἀκμάς καὶ κωλύων ἐκ λεπτῆς τε καὶ ἀφανοῦς ἀρχῆς τὴν ἁμαρτίαν ἐπὶ τὸ ἐντὸς παραδύεσθαι. 2.108 Ὁ τε τοῖς ποσὶ περικεχυμένος χιτῶν καὶ μεχρὶ τῶν βάσεων καθειμένος ἐμπόδιον ἂν εἶη τῷ τὴν ὁδὸν ταύτην διὰ σπουδῆς κατὰ Θεὸν διανύοντι. Χιτῶν δ' ἂν ἡμῖν κατὰ τὸ ἀκόλουθον νοηθεῖη ἢ ἀπολαυστικῆ τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ σπουδαζομένων πλατύτης, ἣν εἰς ὀλίγον ὁ σώφρων λογισμὸς συστέλλει, ζώνη τοῦ ὁδοιποροῦντος γινόμενος. Τὸ δὲ σωφροσύνην εἶναι τὴν ζώνην μαρτυρεῖται τῷ τόπῳ περὶ ὃν ἐνεῖρεται. Ἡ τε αὖ τῶν θηρίων ἀμυντικὴ βακτηρία, ὁ τῆς ἐλπίδος λόγος ἐστίν, ὧ καὶ τὸ κάμνον τῆς ψυχῆς ὑπερείδομεν καὶ τὸ ὑλακτοῦν ἀμυνόμεθα. 2.109 Ἐκ πυρὸς δὲ προτεθεῖσαν ἡμῖν τὴν ἐδωδὴν, τὴν θερμὴν ταυτὴν λέγω καὶ ἔκπυρον πίστιν, ἣν ἀμελλητὶ προσδεχόμεθα, ἥς ἐμφαγόντες ὅσον ἐκ προχείρου γίνεται ληπτὸν τῷ ἐσθίοντι, τὸν ἐγκεκρυμμένον τοῖς στερροτέροις τε καὶ δυστρίπτους νοήμασι λόγον ἀπεριέργαστόν τε καὶ ἀπολυπραγμόνητον καταλιμπάνομεν, τῷ πυρὶ προτιθέντες τὴν τοιαύτην τροφήν. 2.110 Ὡς δ' ἂν σαφηνισθεῖη τὰ περὶ τούτων αἰνίγματα, ταῦτά φαμεν ὅτι τῶν θείων παραγγελμάτων ὅσα μὲν πρόχειρον τὴν κατανόησιν ἔχει, οὐ νωθῶς οὐδὲ κατηναγκασμένως μετιέναι προσήκει, ἀλλ' οἷον πεινῶν τὰς καὶ μετ' ὀρέξεως ἐμφορεῖσθαι τῶν προκειμένων, ὥστε γενέσθαι τὴν τροφήν ἡμῖν εἰς εὐεξίας ἐφόδιον, ὅσα δὲ κέκρυπ τῶν νοημάτων, οἷον τὸ ζητεῖν τίς ἢ οὐσία τοῦ θεοῦ; τί πρὸ τῆς κτίσεως ἦν; τί τὸ ἔξω τῶν φαινομένων; τίς ἢ ἀνάγκη τῶν γινομένων; καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπὸ τῶν περιέργων ἀνερευνᾶται, ταῦτα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι συγχωρεῖν μόνῳ γινώσκειν, τῷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ διερευνῶντι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος.

2.111 Τὸ γὰρ ἀντὶ τοῦ Πνεύματος ὑπὸ τῆς Γραφῆς πολλαχῇ τὸ πῦρ μνημονεύεσθαι τε καὶ ὀνομάζεσθαι, οὐκ ἂν τις τῶν πεπαιδευμένων τὴν Γραφήν ἀγνοήσῃ. Προσάγει δὲ τῇ τοιαύτῃ διανοίᾳ ἡμᾶς καὶ τὸ τῆς Σοφίας παράγγελμα, ὅτι· ἰσχυρότερα σου μὴ ἐρεῦνα, τουτέστι τὰ ὁστὰ τοῦ λόγου μὴ σύντριβε· οὐ γὰρ σοι χρεῖα τῶν κρυπτῶν. 2.112 Οὕτως ἐκβάλλει τῆς Αἰγύπτου ὁ Μωϋσῆς τὸν λαόν. Καὶ πᾶς ὁ τῷ Μωϋσεῖ κατ' ἴχνος ἐπόμενος τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς Αἰγυπτίας τυραννίδος ἐλευθεροῖ παντὰς ὧν ἂν ὁ λόγος καθηγῆται. Δεῖ δέ, οἶμαι, τοὺς ἐπομένους τῷ πρὸς ἀρετὴν ἡγουμένῳ μὴ πένητας εἶναι τοῦ Αἰγυπτίου πλούτου, μήτε τῶν ἄλλοφύλων κειμηλίων ἀκτήμονας, ἀλλὰ τὰ προσόντα τοῖς ἐναντίοις πάντα λαβόντας ἐν χρήσει παρ' ἑαυτοῖς ἔχειν, ὅπερ τότε ποιῆσαι παρὰ τοῦ Μωϋσέως ὁ λαὸς παραγγέλλεται. 2.113 Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν τις ἐκ προχείρου νοήσας ἀποδέξαιτο τοῦ νομοθέτου τὴν γνώμην, εἰ ἀποστερεῖν τοὺς χρήσαντας ἐγκελεύεται καὶ ὑψηγῆτης ἀδικίας γίνεται. Ἄλλ' οὐδ' ἂν κατ' ἀλήθειάν τις εἴποι ταῦτα διατάσσειν τὸν νομοθέτην, πρὸς τοὺς ἐφεξῆς βλέπων νόμους, τοὺς ἄνω καὶ κάτω τὴν κατὰ τοῦ πέλας ἀδικίαν κωλύοντας, κἂν τισὶ δοκῇ εὐλογον εἶναι τῶν ἔργων τὰ μισθώματα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῆς ἐπινοίας ταύτης εἰσπράττεσθαι. 2.114 Οὐδὲν γὰρ ἦττον ἐν ἐγκλήματί ἐστὶ τὸ μὴ καθαρεύειν ψεύδους τε καὶ ἀπάτης τὸ τοιοῦτον παράγγελμα. Ὁ γὰρ ἐν χρήσει λαβὼν τι καὶ μὴ ἀποδοὺς πάλιν τῷ χρήσαντι, εἰ μὲν ἄλλότριον εἶη, ὡς ἀποστερήσας ἠδίκησεν, εἰ δὲ τὸ ἑαυτοῦ κρατοῖη, ὡς παραλογισάμενος τὸν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀπολαύειν χρήσαντα πάντως ἀπατεῶν ὀνομάζεται. 2.115 Οὐκοῦν ὁ ὑψηλότερος λόγος τῆς προχείρου διανοίας ἀρμοδιώτερος, ὁ κελεύων τοὺς τὸν ἐλεύθερον βίον

μετιόντας δι' ἀρετῆς καὶ τὸν ἕξωθεν τῆς παιδεύσεως πλοῦτον παρασκευάσασθαι, ᾧ οἱ κατὰ τὴν πίστιν ἀλλόφυλοι καλλωπίζονται. Τὴν γὰρ ἠθικὴν τε καὶ φυσικὴν φιλοσοφίαν, γεωμετρίαν τε καὶ ἀστρονομίαν, καὶ τὴν λογικὴν πραγματείαν, καὶ πάντα ὅσα παρὰ τοῖς ἕξω τῆς Ἐκκλησίας σπουδάζεται, κελεύει ὁ τῆς ἀρετῆς καθηγούμενος παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα πλουτούντων ἐν Αἰγύπτῳ λαβόντα λόγῳ χρήσεως ὑποδέξασθαι, ὡς ἐν καιρῷ χρησιμευόντων, ὅταν δέῃ τὸν θεῖον τοῦ μυστηρίου ναὸν διὰ τοῦ λογικοῦ πλούτου καλλωπισθῆναι. 2.116 Οἱ γὰρ τὸν τοιοῦτον ἑαυτοῖς θησαυρίσαντες πλοῦτον προσάγουσι τῷ Μωϋσεῖ περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου πονοῦντι τὸ παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστος πρὸς τὴν τῶν ἀγίων κατασκευὴν συνεισφέρων, ὃ δὴ καὶ νῦν ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. Πολλοὶ τὴν ἕξω παιδευσιν τῆ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία καθάπερ τι δῶρον προσάγουσιν, οἷος ἦν ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ καλῶς τὸν Αἰγύπτιον πλοῦτον ἐμπορευσάμενος κατὰ τὸν τῆς νεότητος χρόνον καὶ ἀναθεὶς τῷ Θεῷ καὶ τῷ τοιούτῳ πλούτῳ τὴν ἀληθινὴν κατακοσμήσας τῆς Ἐκκλησίας σκηνὴν. 2.117 Ἄλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ἐξέβημεν, ὅτι τοῖς πρὸς ἀρετὴν ἤδη βλέπουσι καὶ τῷ νομοθέτῃ κατὰ τὴν ζωὴν ἐπομένοις, ὅταν καταλίπωσι τῆς τῶν Αἰγυπτίων δυναστείας τοὺς ὄρους, ἐπακολουθοῦσί πως αἱ τῶν πειρασμῶν προσβολαί, στενοχωρίας τε καὶ φόβους καὶ τοὺς περὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνους ἐπάγουσαι. Δι' ὧν καταπτοηθεῖσα τῶν κατὰ τὴν πίστιν νεοπαγῶν ἢ διάνοια, εἰς παντελῆ τῶν ἀγαθῶν ἀνελπιστίαν ἐκπίπτει. Ἄλλ' εἰ Μωϋσῆς ἢ τις τῶν κατ' αὐτὸν ἐπιστατῶν τοῦ λαοῦ τύχοι, ἀντιστήσει τῷ φόβῳ τὴν συμβουλίην, τῆ τῆς θείας συμμαχίας ἐλπίδι τὸ κατεπτηχὸς τῆς διανοίας παραθαρσύνων. 2.118 Ὅπερ οὐκ ἂν γένοιτο, μὴ τῆς καρδίας τοῦ προεστηκότος τῷ Θεῷ λαλούσης. Τοῖς γὰρ πολλοῖς τῶν ἐν προστασίᾳ τοιαύτη προτεταγμένων τὸ φαινόμενον μόνον ὅπως ἂν εὖ διατεθεῖη σπουδάζεται τῶν δὲ κεκρυμμένων, ἃ μόνῳ τῷ Θεῷ καθορᾶται, ὀλίγος γίνεται λόγος. Ἐπὶ δὲ τοῦ Μωϋσέως οὐχ οὕτως ἦν· ἀλλ' ἐν ᾧ θαρσεῖν τοῖς Ἰσραηλίταις διακελεύεται, μηδεμίαν κατὰ τὸ φαινόμενον φωνὴν πρὸς τὸν Θεὸν ποιησάμενος, βοᾷν παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ μαρτυρεῖται, διδάσκοντος, οἶμαι, τοῦ λόγου ὅτι εὐηχὸς τέ ἐστιν ἐκείνη ἢ φωνὴ καὶ μέχρι τῆς θείας ἀναβαίνουσα ἀκοῆς οὐχ ἢ μετὰ τινος διατάσεως γινομένη κραυγὴ, ἀλλ' ἢ ἀπὸ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπεμπομένη ἐνθύμησις. 2.119 Τῷ δὲ οὕτως ἔχοντι μικρὸς ἤδη πρὸς συμμαχίαν τῶν μειζόνων ἀγώνων ὁ ἀδελφὸς καταφαίνεται, ἐκεῖνος ὁ ἀδελφὸς ὁ κατιόντι πρὸς Αἰγυπτίους κατὰ θεῖον βούλημα τῷ Μωϋσεῖ συναντήσας, ὃν εἰς ἀγγέλου τάξιν ὁ λόγος ἐνόησεν. Ἀλλὰ τότε γίνεται τῆς ὑπερκειμένης φύσεως ἐμφάνεια, οὕτως ἐμφαινομένης, καθὼς ἂν χωρῆ τὸ δεχόμενον, ὃ δὴ καὶ τότε γεγενῆσθαι παρὰ τῆς ἱστορίας ἀκούομεν, καὶ εἰσαεῖ γίνεσθαι παρὰ τῆς τοῦ λόγου θεωρίας μανθάνομεν.

2.120 Ὅταν γὰρ φεύγη τις τὸν Αἰγύπτιον καὶ ἕξω τῶν ὄρων γενόμενος πρὸς τὰς προσβολὰς τῶν πειρασμῶν δειλιάσῃ, ἄνωθεν τὴν ἐκ παραδόξου σωτηρίαν ὁ ὀδηγὸς ὑποδείκνυσιν, ὅταν περιεστοιχισμένος ὁ ἐχθρὸς τῆ ἑαυτοῦ δυνάμει τὸν διωκόμενον βατὴν ὑπ' ἀνάγκης αὐτῷ κατασκευάσῃ τὴν θάλασσαν, 2.121 εἰς ἣν καθηγεῖται ὁ ὀδηγὸς ἢ νεφέλη· τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ ὀδηγοῦντι, ὅπερ καλῶς τοῖς πρὸ ἡμῶν εἰς τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος μετελήφθη χάριν, παρ' οὗ γίνεται τοῖς ἀξίοις ἢ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὀδηγία, ᾧ τις ἐπόμενος τὸ ὕδωρ διέξεισιν, ὁδοποιῶντος αὐτῷ τὴν δι' αὐτοῦ πορείαν τοῦ ἡγεμόνος, δι' οὗ γίνεται τὸ ἀσφαλὲς τῆ ἐλευθερία, τοῦ ἐπὶ δουλείᾳ καταδιώκοντος ἐναφανιζομένου τῷ ὕδατι. Τοῦτο δὲ τις ἀκούων οὐκ ἂν ἀγνοήσῃε τὸ κατὰ τὸ ὕδωρ μυστήριον, ἐν ᾧ τις μετὰ τῆς πανστρατιᾶς τοῦ ἐχθροῦ καταβάς μόνος ἀναδύεται, τοῦ πολεμίου στρατοῦ καταπνιγομένου τῷ ὕδατι. 2.122 Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι στρατὸς Αἰγυπτίος ἐστὶ τὰ ποικίλα τῆς ψυχῆς πάθη, οἷς καταδουλοῦται ὁ ἄνθρωπος; Ἐκεῖνοι οἱ ἵπποι, ἐκεῖνα τὰ ἄρματα καὶ οἱ ἐπ' αὐτῶν ἀναβάται, τοξόται καὶ σφενδονῆται καὶ ὀπλομάχοι, καὶ ὁ λοιπὸς ὄμιλος τῆς τῶν

ἐχθρῶν παρατάξεως. Τί γὰρ ἂν τις διαφέρειν εἴποι τοὺς θυμώδεις τῶν λογισμῶν ἢ τὰς πρὸς ἡδονὴν τε καὶ λύπην καὶ πλεονεξίαν ὁρμὰς τῆς μνημονευθείσης στρατιᾶς. Λίθος ἄντικρυς ἀπὸ σφενδόνης ἐστὶν ἡ λοιδορία καὶ λόγχη τὴν αἰχμὴν ἐπισείουσα ἢ θυμώδης ὁρμή· τὸ δὲ περὶ τὰς ἡδονὰς πάθος οἱ ἵπποι νοεῖσθωσαν, ἀσχέτω τινὶ ὁρμῇ τὸ ἄρμα δι' ἑαυτῶν ἐφελκόμενοι, 2.123 ἐν ᾧ οἱ τρεῖς ἐπιβάται, οὓς τριστάτας ὀνομάζει ἡ ἱστορία· νοήσεις δὲ τοὺς τρεῖς τούτους πάντως τοὺς φερομένους ὑπὸ τοῦ ἄρματος, προδιδαχθεὶς ἐν τῷ κατὰ τοὺς σταθμοὺς καὶ τὴν φλιὰν μυστηρίῳ τὴν τριμερῆ τῆς ψυχῆς διαίρεσιν, εἰς τὸ λογιστικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν καὶ θυμοειδὲς ἀναπέμπων τὸ νόημα. 2.124 Ταῦτα οὖν πάντα καὶ ὅσα τούτοις ὁμόφυλα τῷ καθηγουμένῳ τῆς πονηρᾶς ἐφόδου συνεισπίπτει τῷ Ἰσραὴ λίτῃ ἐπὶ τὸ ὕδωρ· ἐφ' ᾧ ἢ τοῦ ὕδατος φύσις, ἡγουμένης τῆς κατὰ τὴν βακτηρίαν πίστεως καὶ τῆς φωτιζούσης νεφέλης, ζωοποιὸς μὲν γίνεται τῶν εἰς αὐτὴν καταφευγόντων, ἀναιρετικὴ δὲ τῶν διωκόντων. 2.125 Πρὸς ἃ παιδεύει διὰ τούτων ἡ ἱστορία, οἶους προσήκει εἶναι τοὺς διιόντας τὸ ὕδωρ, μηδὲν τῆς ἐναντίας στρατιᾶς μετὰ τὸ ἀναδῦναι τοῦ ὕδατος ἐφελκόμενους. Εἰ γὰρ συνανέβη αὐτῷ ὁ πολέμιος, μένει καὶ μετὰ τὸ ὕδωρ ἐν τῇ δουλείᾳ, συνεκβαλὼν ἑαυτῷ ζῶντα τὸν τύραννον, ὃν ἐν τῷ βυθῷ οὐ κατέδυσσε. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς ἂν τις πρὸς τὸ γυμνότερον τὸ αἰνίγμα μεταβαλὼν σαφηνίσαι, τὸ δεῖν πάντας τοὺς διερχομένους τὸ μυστικὸν ὕδωρ ἐν τῷ βαπτίσματι πᾶσαν τὴν τῆς κακίας παρεμβολήν, οἷον τὴν πλεονεξίαν, τὴν ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν, τὴν ἀρπακτικὴν διάνοιαν, τὸ κατὰ τὸν τύφον καὶ τὴν ὑπερηφανίαν πάθος, τὴν θυμώδη ὁρμὴν, τὴν ὀργὴν, τὴν μῆνιν, τὴν βασκανίαν, τὸν φθόνον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ πῶς πέφυκεν ἔπεσθαι τῇ φύσει τὰ πάθη, νεκρὰ ποιεῖν ἐν τῷ ὕδατι, αὐτὰ τε τὰ πονηρὰ τῆς διανοίας κινήματα καὶ τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα, 2.126 καθάπερ ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Πάσχα (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ ἱερείῳ οὗ τὸ αἶμα κωλυτικὸν θανάτου τῷ χρησαμένῳ γίνεται)· ὥσπερ τοίνυν ἐκεῖ τὸν ἄρτον ἄζυμον κελεύει ἐπεσθίειν τῷ Πάσχα (ἄζυμος δ' ἂν εἴη τῆς ἐωλοτέρας ἀνεπίμικτος ζύμης), νοεῖν δὲ δίδωσι διὰ τούτων ὁ νόμος τὸ μηδὲν τῆς κακίας λείψανον τῷ ἐφεξῆς καταμιγνύειν βίῳ, ἀλλ' ἀπὸ ἰδίας ἀρχῆς τῆς μετὰ ταῦτα ζωῆς ἄρξασθαι, τὸν τὸ συνεχὲς τῆς τῶν κακῶν ἀκολουθίας τῇ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῇ διακόψαντα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα βούλεται πᾶν Αἰγύπτιον πρόσωπον, τουτέστι πᾶν ἀμαρτίας εἶδος, ὥσπερ τινὶ βυθῷ τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι καταπνίξαντας, μόνους ἀναδῦναι, μηδὲν κατὰ τὸν βίον ἐπισυρομένους ἀλλόφυλον· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ διὰ τῆς ἱστορίας ἀκούομεν, ἢ φησιν ἐν τῷ αὐτῷ ὕδατι θανάτῳ καὶ ζωῇ διακρίνεσθαι τὸ ἐχθρὸν καὶ τὸ φίλον, τοῦ μὲν ἐχθροῦ φθειρομένου, τοῦ δὲ φίλου ζωογονουμένου. 2.127 Ὡς οἱ γε πολλοὶ τῶν τὸ μυστικὸν βάπτισμα προσδεξαμένων, ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ νόμου παραγγελμάτων, τὴν παρελθοῦσαν τῆς κακίας ζύμην τῇ ζωῇ τοῦ μετὰ ταῦτα βίου καταμιγνύουσι, καὶ τὸν στρατὸν τὸν Αἰγύπτιον καὶ μετὰ τὸ περάσαι τὸ ὕδωρ ζῶντα μεθ' ἑαυτῶν διὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπάγονται. 2.128 Ὁ γὰρ δι' ἀρπαγῆς ἢ ἀδικίας πλουτήσας, ἢ τινὰ χῶρον ἐξ ἐπιτοκίας κτησάμενος, ἢ διὰ μοιχείας γυναικὶ συνοικήσας, ἢ ἄλλο τι τῶν ἀπειρημένων πρὸ τῆς τοῦ βαπτίσματος δωρεᾶς παρὰ τὸν βίον τολμήσας, οἶεται τῇ ἀπολαύσει τῶν κακῶς αὐτῷ προσγενομένων καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν παραμείνας ἡλευθερωσθαι τῆς τῶν ἀμαρτημάτων δουλείας, ὥσπερ δὴ οὐχ ὁρῶν ἑαυτὸν τοῖς πονηροῖς ὑποκεκυφὸτα δεσπότης. 2.129 Δεσπότης γὰρ τίς ἐστὶν ἄγριος καὶ λυσσώδης τὸ ἀκόλαστον πάθος τῷ ἀνδραποδώδει λογισμῷ, οἷόν τισι μᾶστιξι, ταῖς ἡδοναῖς αἰκίζόμενος. Ἄλλος τοιοῦτος δεσπότης ἢ πλεονεξία μηδεμίαν ἄνεσιν τῷ δουλεύοντι παρεχόμενος, ἀλλὰ, κἂν πολλὰ ἐργάσῃται, τοῖς ἐπιτάγμασιν ὑπηρετῶν τοῦ δεσπότη, καὶ τὸ πρὸς ἐπιθυμίαν αὐτῷ κατακτώμενος, πρὸς τὸ πλεῖον ἀεὶ συνελαύνεται. Καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα διὰ κακίας ἐνεργεῖται, τυράννων καὶ δεσποτῶν ἐστὶν ἀπαρίθμησις, οἷς δουλεύων τις, κἂν διεξεληλυθὼς τύχη τὸ ὕδωρ,

οὕτω κατά γε τὸν ἕμον λόγον τοῦ μυστικοῦ ὕδατος ἔθιγεν, οὗ ἔργον ἐστὶν ἡ τῶν πονηρῶν τυράννων ἀπώλεια.

2.130 Ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐφεξῆς τοῦ λόγου πάλιν προέλθωμεν. Ὁ γὰρ διελθὼν τὸ νοηθὲν ἡμῖν πέλαγος καὶ ἰδὼν ἐν αὐτῷ νεκρὸν τὸν θεωρηθέντα τοῦτον Αἰγύπτιον, οὐκέτι πρὸς Μωϋσέα μόνον ὄρα τὸν τῆς ἀρετῆς ῥαβδοῦχον, ἀλλὰ πιστεύει μὲν κατὰ τὸ προηγουμένον τῷ Θεῷ, καθὼς ὁ τῆς ἱστορίας λόγος φησί, πείθεται δὲ καὶ τῷ θεράποντι αὐτοῦ Μωϋσεῖ, ὃ καὶ νῦν βλέπομεν παρὰ τῶν ἀληθῶς τὸ ὕδωρ περαιουμένων γινόμενον, οἱ τῷ Θεῷ ἑαυτοὺς ἀναθέντες καὶ τοῖς θεραπεύουσι διὰ τῆς ἱερωσύνης τὸ Θεῖον πείθονται καὶ ὑπέικουσι, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος. 2.131 Ὅδος μετὰ τὴν θάλασσαν τριῶν ἡμερῶν διαδέχεται, ἐν ἧ κατὰ τινα τόπον στρατοπεδεύσασιν ἄποτον παρὰ τὴν πρώτην ὑπὸ πικρίας τὸ εὖρεθὲν ὕδωρ ἐφάνη. Ἀλλὰ τὸ ξύλον ἐντεθὲν προσηνὲς τοῖς διψῶσι τὸ ποτὸν ἀπειργάσατο. 2.132 Συμβαίνει τοῖς γινομένοις ἡ ἱστορία· τῷ γὰρ καταλελοιπότη τὰς Αἰγυπτίας ἡδονάς, αἷς ἐδούλευε πρὶν διαβῆναι τὴν θάλασσαν, δύσληπτος καὶ ἀηδὴς ὁ βίος ὁ τῶν ἡδονῶν κεχωρισμένος παρὰ τὴν πρώτην δοκεῖ. Ἀλλ' εἰ τὸ ξύλον ἐμβληθεῖ τῷ ὕδατι, τουτέστιν εἰ τὸ τῆς ἀναστάσεως τις παραλάβοι μυστήριον, ὃ διὰ τοῦ ξύλου τὴν ἀρχὴν ἔσχε (ξύλον δὲ ἀκούσας τὸν σταυρὸν πάντως ἐνόησας), τότε παντὸς γλυκάσματος τοῦ τὴν αἴσθησιν δι' ἡδονῆς γαργαλίζοντος γλυκύτερός τε καὶ ποτιμώτερος ὁ κατ' ἀρετὴν γίνεται βίος, τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων ἐφηδυνόμενος. 2.133 Ἡ δὲ ἐφεξῆς τῆς ὀδοιπορίας καταγωγὴ, φοῖνιξι καὶ πηγαῖς ἀβρυνομένη, διαναπαύει τῶν ὀδοιπορούντων τὸν κόπον. Εἰσὶ δὲ δυοκαίδεκα μὲν αἱ τῶν ὑδάτων πηγαί, καθαροῦ τε καὶ ἡδίστου νάματος, ἑβδομήκοντα δὲ οἱ φοίνικες, εὐμεγέθεις τε καὶ ὑψίκομοι, τοῦ χρόνου τὰ δένδρα πρὸς ὕψος ἄραντος. Τί οὖν ἐν τούτοις εὐρίσκομεν, δι' ἀκολούθου προΐουσης τῆς ἱστορίας; Ὅτι τὸ τοῦ ξύλου μυστήριον, δι' οὗ πότιμον τῆς ἀρετῆς τὸ ὕδωρ τοῖς διψῶσι γίνεται, προσάγει ἡμᾶς ταῖς δυοκαίδεκα πηγαῖς καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα φοῖνιξι, τουτέστι τῇ τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίᾳ, 2.134 ἐν ᾗ πηγαὶ μὲν εἰσι δυοκαίδεκα οἱ Ἀπόστολοι, τοσοῦτους τοῦ Κυρίου πρὸς τὴν χρείαν ταύτην ἐκλεξαμένου καὶ πηγάζειν δι' αὐτῶν τὸν λόγον ποιήσαντος, ὡς καὶ τινα τῶν Προφητῶν προαναφωνῆσαι τὴν ἐκ τῶν Ἀποστόλων βρύουσαν χάριν, ἐν οἷς φησιν· ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ, ἑβδομήκοντα δ' ἂν εἶεν φοίνικες οἱ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔξω τῶν δώδεκα μαθητῶν ἐπιχειροτονηθέντες ἀπόστολοι, τοσοῦτοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὅσους εἶναι φησιν ἡ ἱστορία τοὺς φοίνικας. 2.135 Ἀλλ' ἐπισπεύδω, οἶμαι, προσήκει τὴν ὀδοιπορίαν διὰ τοῦ λόγου, δι' ὀλίγων, ὧν παρεθέμεθα, ῥαδίαν τοῖς φιλο πονωτέροις τὴν θεωρίαν ποιήσαντας τῶν λοιπῶν παρεμβολῶν. Ἀρεταὶ δ' ἂν εἶεν αἱ παρεμβολαί, αἷς ὁ τῷ στύλῳ τῆς νεφέλης ἐπόμενος, καθεξῆς προῖων, ἐνστρατοπεδεύει καὶ ἀναπαύεται. Τὰς οὖν ἐν τῷ μέσῳ καταγωγὰς ὑπερβὰς τῷ λόγῳ, τῆς κατὰ τὴν πέτραν θαυματοποιίας ἐπιμνησθήσομαι, ἧς ἡ φύσις ἡ ἀντιτυπὴς καὶ στερέμνιος ποτὸν τοῖς διψῶσιν ἐγένετο, εἰς ὕδατος μαλακότητα τῆς ἀντιτυπίας ἀναλυθείσης. 2.136 Ἀλλ' οὐδεὶς πόνος προσαρμόσαι τῇ κατ' ἀναγωγὴν θεωρίᾳ τὴν τῆς ἱστορίας ἀκολουθίαν. Ὁ γὰρ ἐν τῷ ὕδατι καταλιπὼν νεκρὸν τὸν Αἰγύπτιον καὶ τῷ ξύλῳ καταγλυ κανθεῖς καὶ ταῖς ἀποστολικαῖς ἐντρυφήσας πηγαῖς, ὑπὸ τε τῇ σκιᾷ τῶν φοινίκων ἀναπαυσάμενος, οὗτος ἤδη καὶ τοῦ Θεοῦ δεκτικὸς γίνεται. Ἡ γὰρ πέτρα, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὁ Χριστὸς ἐστίν, ἀνικμὸς τις καὶ ἀντιτυπὴς τοῖς ἀπίστοις, εἰ δὲ τις προσαγάγοι τὴν ῥάβδον τῆς πίστεως, ποτὸν τοῖς διψῶσι γινόμενος καὶ ἐντὸς τῶν εἰσδεχομένων αὐτὸν εἰσρέων· ἐγὼ γάρ, φησί, καὶ ὁ Πατὴρ μου ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα. 2.137 Ἄξιον δὲ μὴδὲ τοῦτο παραδραμεῖν ἀθεώρητον, ὅτι μετὰ τὸ διαβῆναι τὴν θάλασσαν καὶ γλυκανθῆναι τοῖς τῆς ἀρετῆς ὀδοιπόροις τὸ ὕδωρ καὶ μετὰ τὴν ἀβρὰν ἐκείνην καταγωγὴν τὴν κατὰ τὰς πηγὰς καὶ τοὺς φοίνικας

καὶ μετὰ τὸ πιεῖν ἐκ τῆς πέτρας, τότε παντελῶς ἢ τῶν Αἰγυπτίων ἐφοδίων ἐπίλειψις γίνεται. Καὶ οὕτω μηδεμιᾶς αὐτοῖς ὑπολειφθείσης ἀλλοφύλου τροφῆς, ἦν ἔξ Αἰγύπτου ἐπεσιτίσαντο, ἄνωθεν ἐπιρρεῖ ἢ τροφή, ποικίλη τις ἅμα καὶ μονοειδῆς οὕσα. Τὸ μὲν γὰρ φαινόμενον μονοειδὲς ἦν, ἢ δὲ ποιότης τὸ ποικίλον εἶχεν, ἐκάστῳ προσφόρως κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἐπιθυμίας ἐγγινομένη. 2.138 Τί οὖν ἔστιν ὁ μανθάνομεν; Δι' ὅσων προσήκει καθαρσίῳν ἑαυτὸν ἐκκαθᾶραι τίνα τῆς Αἰγυπτίας τε καὶ ἀλλοφύλου ζωῆς, ὥστε κενῶσαι τὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θύλακον πάσης τῆς κατὰ κακίαν τροφῆς, ἣς σιτοποιοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ οὕτως τὴν ἄνωθεν κατιοῦσαν τροφήν ἐν ἑαυτῷ καθαρᾷ τῇ ψυχῇ δέξασθαι, ἦν οὐ σπορὰ ἡμῖν τις ἐκ γεωπονίας ἀνέφυσεν, ἀλλ' ἔτοιμος ἄρτος ἄσπορος τε καὶ ἀνήροτος, ἄνωθεν μὲν κατιῶν, ἐπὶ δὲ γῆς εὐρίσκόμενος. 2.139 Νοεῖς δὲ πάντως τὴν ἀληθῆ ταύτην βρῶσιν διὰ τοῦ κατὰ τὴν ἱστορίαν αἰνίγματος, ὅτι ὁ ἄρτος, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, οὐκ ἀσώματόν τι χρῆμά ἐστι. Πῶς γὰρ ἂν σώματι τροφή γένοιτο τὸ ἀσώματον; Τὸ δὲ μὴ ἀσώματον σῶμα πάντως ἐστί. Τὸ δὲ σῶμα τούτου τοῦ ἄρτου οὔτε ἄροσις οὔτε σπορὰ ἐγεώργησεν, ἀλλ' ἢ γῆ, οἷα ἐστὶ μείνασα, πλήρης εὐρίσκεται τῆς τοιαύτης θείας τροφῆς, ἣς οἱ πεινῶντες μετέχουσι, τὸ κατὰ τὴν Παρθένον μυστήριον διὰ τῆς θαυματοποιίας ταύτης προπαιδευόμενοι.

2.140 Οὗτος τοίνυν ὁ ἀγεώργητος ἄρτος καὶ λόγος ἐστί, τῷ πολυειδεῖ τῆς ποιότητος κατὰ τὰς τῶν ἐσθιόντων ἐπιτηδειότητος συνεξαλλάσσων τὴν δύναμιν. Οἶδε γὰρ οὐ μόνον ἄρτος εἶναι, ἀλλὰ καὶ γάλα γίνεσθαι καὶ κρέας καὶ λάχανα καὶ ὅτιπερ ἂν ἢ τῷ προσφερομένῳ κατάλ ληλόν τε καὶ καταθύμιον, ὡς διδάσκει ὁ τὴν τοιαύτην καὶ τοσαύτην παρατιθεῖς ἡμῖν τράπεζαν Παῦλος ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὁ τοῖς τελειότεροις στερροτέραν τε καὶ κρεώδη βρῶσιν τὸν λόγον ποιῶν καὶ λάχανα τοῖς ἀσθενεστέροις καὶ γάλα τοῖς νηπιάζουσι. 2.141 Τὰ δ' ὅσα περὶ τὴν τροφήν ἐκείνην ἢ ἱστορία διέξεισι θαύματα δόγματα πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον ἐστί. Φησὶ γὰρ ἴσην πᾶσι προκεῖσθαι τὴν τῆς τροφῆς μετουσίαν, οὐδὲν κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς τῶν συλλεγόντων δυνάμεως οὔτε πλεονά ζουσαν κατὰ τὴν χρεῖαν οὔτε ἐλλείπουσαν. Τοῦτο δὲ ἐστί κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον συμβουλή τις τῷ κοινῷ προκειμένη μὴ παριέναι τοὺς ὄρους τῆς χρεῖας τοὺς τὰς ἀφορμὰς τοῦ ζῆν ἐκ τῶν ὑλικῶν τούτων ποριζομένους, ἀλλ' εὖ εἰδέναι ὅτι ἐν μέτρον τῇ φύσει τῆς ἐδωδῆς ἐπὶ πάντων ἐστὶν ἢ πρὸς ἡμέραν ἀπόλαυσις, 2.142 ἐν ἣ, κἂν πολλαπλάσια παρασκευασθῆ τῆς χρεῖας, ἢ γαστήρ τὰ ἴδια μέτρα διαβῆναι φύσιν οὐκ ἔχει, οὐδὲ τῇ ἀπληστίᾳ τῆς παρασκευῆς συνεκτείνεται. Ἀλλά, καθὼς φησιν ἢ ἱστορία, οὔτε ὁ τὸ πολὺ λαβὼν ἐπλεόνασε (ποῦ γὰρ ἀπόθηται τὸ πλεόν οὐκ ἔχει), οὔτε ὁ τὸ ὀλίγον ἠλαττόνησε (πρὸς γὰρ τὸ εὐρεθὲν συστα λείσα ἢ χρεῖα συνεμετρήθη). 2.143 Τὸ δὲ τοῖς τὸ περιττὸν ταμιεύουσιν εἰς σκώληκων γένεσιν μεταποιεῖσθαι τὴν ἀπληστίαν, βοᾷ τρόπον τινὰ τοῖς πλεονέκταις διὰ τούτων ὁ λόγος ὅτι πᾶν τὸ ἔξω τῆς χρεῖας ὑπὸ τῆς πλεονεκτικῆς ταύτης ἐπιθυμίας περιεχόμενον, ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, τουτέστιν ἐν τῷ προσδοκωμένῳ βίῳ, σκώληξ τῷ ταμιεύσαντι γίνεται. Νοεῖ δὲ πάντως ὁ ἀκούων διὰ τοῦ σκώληκος τούτου τὸν ἀτελεύτητον σκώληκα τὸν διὰ τῆς πλεονεξίας ζωογονούμενον. 2.144 Τὸ δὲ ἐν μόνῳ τῷ σαββάτῳ διαρκεῖν τὸ ἀπόθετον μηδεμίαν διαφθορὰν ὑπομένον τοιαύτην τινὰ συμβουλήν περιέχει, ὅτι ἔσθ' ὅτε χρηστέον ἐστὶ τῇ πλεονεκτικῇ προαιρέσει ἐν οἷς τὸ συναγόμενον διαφθορὰν οὐ προσίεται, τότε χρήσιμον ἡμῖν γινόμενον ὅταν παρελθόντες τὴν τοῦ βίου τούτου παρασκευὴν ἐν τῇ μετὰ θάνατον ἀπραξία γενώμεθα. Ἡ γὰρ πρὸ τοῦ σαββάτου ἡμέρα παρασκευὴ πρὸς τὸ σάββατον καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Αὕτη δ' ἂν εἴη ὁ βίος οὗτος, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐρχομένης ζωῆς ἑαυτοῖς εὐτρεπίζομεν, 2.145 ἐν ἣ ἔργον οὐδὲν τῶν νῦν ἡμῖν συγκεχωρημένων ἐπιτελεῖται, οὐ γεωργία, οὐκ ἐμπορία, οὐ στρατεία, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὧδε σπουδαζομένων οὐδὲν, ἀλλ' ἐν ἀπραξίᾳ πάσης τῶν τοιούτων ἔργων διάγοντες, τῶν νῦν ἡμῖν παρὰ τὸν βίον

καταβεβλημένων σπερμάτων τούς καρπούς κομιζόμεθα, ἀφθάρτους μὲν, εἴπερ ἀγαθὰ εἶη τοῦ βίου τὰ σπέρματα, φαρτικούς δὲ καὶ ὀλεθρίους, εἰ τοιαῦτα ἡμῖν ἢ γεωργία τῆς ζωῆς ταύτης ἐκφύσειεν. Ὁ γὰρ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, φησὶν, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν. 2.146 Ἄλλ' ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐτοιμασία μόνη κυρίως παρασκευὴ ὀνομάζεται τε καὶ κυροῦται δῆπουθεν τῷ νόμῳ, ἧς τὸ ἀπόθετον ἀφθαρσία ἐστί. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου νοούμενον παρασκευὴ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται· τὴν γὰρ τῶν ἀγαθῶν στέρησιν οὐκ ἄν τις εἰκότως παρασκευὴν, ἀλλ' ἔκπτωσιν παρασκευῆς ὀνομάσειε. Διὸ μόνην τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον κατορθουμένην παρασκευὴν νομοθετεῖ τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἱστορία, τὸ ἐναντίον διὰ τῆς παραλείψεως νοεῖν τοῖς συνετοῖς καταλείπουσα. 2.147 Καθάπερ δὲ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις πρότερον πορίζει τὸ σιτηρέσιον ὁ τῆς στρατείας ἡγούμενος, εἶθ' οὕτω δίδωσι τοῦ πολέμου τὸ σύνθημα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ τῆς ἀρετῆς στρατιῶται τὸ μυστικὸν δεξάμενοι σιτηρέσιον, οὕτω κατὰ τῶν ἀλλοφύλων κινουσι τὸν πόλεμον, Ἰησοῦ τοῦ Μωϋσέως διαδόχου καθηγουμένου τῆς μάχης. 2.148 Ὅραξ δι' οἵας πρόεισιν ἀκολουθίας ὁ λόγος; Ἔως ἀσθενέστερός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος τῇ πονηρᾷ τυραννίδι κεκακω μένος δι' ἑαυτοῦ τὸν ἐχθρὸν οὐκ ἀμύνεται· οὐδὲ γὰρ δύναται. Ἄλλ' ἕτερός ἐστιν ὁ τῶν ἀσθενούντων ὑπερμαχῶν, ὁ ταῖς ἐπαλλήλοις πληγαῖς τὸν πολέμιον τύπτων. Ἐπεὶ δὲ τῶν κρατούντων δουλείας ἠλευθερώθη καὶ κατεγλυκάνθη τῷ ξύλῳ καὶ ἐν τῇ τῶν φοινίκων καταγωγῇ τὸν κόπον ἀνέπαυσε καὶ τὸ τῆς πέτρας ἔγνω μυστήριον καὶ τῆς οὐρανοῦ μετέσχε τροφῆς, τότε οὐκέτι δι' ἐτέρας χειρὸς ἀμύνεται τὸν πολέμιον, ἀλλ' ὡς ἐκβὰς ἤδη τὴν τοῦ παιδὸς ἡλικίαν καὶ καταλαβὼν τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τοῖς ἐναντίοις συμπλέκεται, στρατηγῶ χρώμενος οὐκέτι Μωϋσεὶ τῷ θεράποντι τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Θεῷ, οὗ Μωϋσῆς θεράπων ἐγένετο. Ὁ γὰρ ἐξ ἀρχῆς δοθεὶς ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ τῶν μελλόντων νόμος ἐν τοῖς ἀληθινοῖς ἀγῶσιν ἀπόμαχος μένει, στρατηγεὶ δὲ ὁ πληρωτὴς τοῦ νόμου καὶ Μωϋσέως διάδοχος, ὁ διὰ τῆς ὁμωνυμίας τοῦ τότε στρατηγούντος προκηρυσσόμενος. 2.149 Ὁ δὲ λαός, εἰ μὲν ἐπηρμένας βλέπει τοῦ νομοθέτου τὰς χεῖρας, ὑπέρτερος τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὴν παράταξιν γίνεται, εἰ δὲ καθειμένας, ἐνδίδωσι. Σημαίνει δὲ τὸ μὲν ἐν ὕψει τὰς χεῖρας ἔχειν τὸν Μωϋσέα τὴν διὰ τῶν ὑψηλοτέρων νοημάτων θεωρίαν τοῦ νόμου, τὸ δὲ εἰς τὴν γῆν ἐπικλίνειν τὴν ταπεινὴν τε καὶ χαμαίζηλον κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου ἐξήγησιν τε καὶ παρατήρησιν.

2.150 Ἐπαίρει δὲ βαρυνθείσας τοῦ Μωϋσέως τὰς χεῖρας ὁ ἱερεὺς συνεργῶ χρώμενος τῷ ὠκειωμένῳ κατὰ τὸ γένος. Οὐδὲ τοῦτο τῆς τῶν θεωρηθέντων ἀκολουθίας ἐστὶν ἐκτός. Ἡ γὰρ ἀληθὴς ἱερωσύνη διὰ τοῦ συνημμένου αὐτῇ λόγου Θεοῦ τὰς ἐν τῇ βαρύτητι τῆς Ἰουδαϊκῆς διανοίας εἰς γῆν ἐρριμμένας ἐνεργείας τοῦ νόμου πάλιν εἰς ὕψος ἀνάγει καὶ πίπτοντα τὸν νόμον εἰς ἔδαφος ὑπερείδει τῷ λίθῳ, ὥστε αὐτὸν ἀνεστῶτα τῷ σχήματι τῆς τῶν χειρῶν ἐκτάσεως τὸν ἑαυτοῦ σκοπὸν ὑποδεικνύειν τοῖς βλέπουσιν. 2.151 Ἀληθῶς γάρ, τοῖς καθορᾶν δυναμένοις, ἐν τῷ νόμῳ μάλιστα τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν θεωρεῖται μυστήριον. Διὸ φησὶ πού τὸ Εὐαγγέλιον ὅτι ἐκ τοῦ νόμου τὸ ἰῶτα καὶ ἡ κεραία οὐ παρέρχεται, σημαῖνον διὰ τῶν εἰρημένων τὴν τε ἐκ πλαγίου γραμμὴν καὶ τὴν κάθετον, δι' ὧν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ καταγράφεται, ὅπερ καὶ ἐν τῷ Μωϋσεὶ τότε βλεπόμενον, ὃς ἀντὶ τοῦ νόμου νοεῖται, τρόπαιον καὶ νίκης αἴτιον τοῖς ὁρῶσι καθίσταται. 2.152 Πάλιν ἡμῖν δι' ἀκολουθίου τινὸς ἀναβάσεως πρὸς τὰ ὑψηλότερα τῆς ἀρετῆς ὁ λόγος χειραγωγεῖ τὴν διάνοιαν. Ὁ γὰρ καὶ διὰ τῆς τροφῆς δυναμωθεὶς καὶ τῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους συμπλοκῇ τὴν δύναμιν δεῖξας καὶ νικητὴς τῶν ἀντιτεταγμένων γενόμενος, τότε προσάγεται τῇ ἀπορρήτῳ ἐκείνῃ θεογνωσίᾳ, διδάσκοντος ἡμᾶς διὰ τούτων τοῦ λόγου οἷα καὶ ὅσα προσήκει προκατορθῶσαι κατὰ τὸν βίον, ἵνα τολμήσῃ ποτὲ τῇ

διανοία προσβῆναι τῷ τῆς θεογνωσίας ὄρει καὶ ὑποδέξασθαι τὴν τῶν σαλπίγγων φωνὴν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν γνόφον οὗ ἔστιν ὁ Θεὸς καὶ ἐγγράψαι ταῖς πλαξὶ τὰ θεῖα χαράγματα, κἂν συντριβῶσιν αὐταὶ διὰ πλημμελείας τινός, πάλιν τὰς χειροτμήτους ὑποθεῖναι τῷ Θεῷ πλάκας καὶ ἀναχαράξαι τῷ θείῳ δακτύλῳ τὰ ἐν ταῖς πρώταις ἀχρειωθέντα γράμματα. 2.153 Βέλτιον δ' ἂν εἴη δι' ἀκολουθου κατὰ τὴν τῆς ἱστορίας τάξιν τῇ ἀναγωγῇ προσαρμόσαι τὸ νόημα. Ἐπειδὴν γὰρ ὁ πρὸς τὸν Μωϋσέα καὶ τὴν νεφέλην βλέπων, δι' ὧν ἀμφοτέρων γίνεται τοῖς κατ' ἀρετὴν προῖοῦσιν ἡ ὁδηγία (εἴη δ' ἂν ἐν τῷ μέρει τούτῳ Μωϋσῆς μὲν τὰ νομικὰ παραγγέλματα, νεφέλη δὲ ἡ προκαθηγουμένη τοῦ νόμου), ὁ διανοία κεκαθαρ μένη ἐν τῇ διαβάσει τοῦ ὕδατος νεκρώσας τε καὶ ἀποκρίνας ἑαυτοῦ τὸ ἀλλόφυλον, γεύσεται τῆς μερρᾶς, τουτέστι τοῦ κεχωρισμένου τῶν ἡδονῶν βίου, ὃ πικρόν τε καὶ ἀηδὲς παρὰ τὴν πρώτην τοῖς γευσασμένοις φαινόμενον γλυκεῖαν παρέχει τοῖς τὸ ξύλον παραδεξαμένοις τὴν αἴσθησιν, εἶτα τοῖς κάλλεσι τῶν φοινίκων τῶν εὐαγγελικῶν καὶ τῶν πηγῶν ἐντρυφήσας καὶ τοῦ ζῶντος ὕδατος, ὅπερ ἐστὶν ἡ πέτρα, πλήρης γενόμενος, τόν τε οὐράνιον ἄρτον ἐν ἑαυτῷ λαβὼν καὶ κατὰ τῶν ἀλλοφύλων ἀνδρισάμενος, ὧ τῆς νίκης αἰτία ἡ ἔκτασις τῶν χειρῶν τοῦ νομοθέτου γίνεται, ἡ τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ προδεικνύουσα, τότε προσάγεται τῇ τῆς ὑπερκειμένης φύσεως θεωρίᾳ. 2.154 Ὅδὸς δὲ αὐτῷ πρὸς τὴν τοιαύτην γνῶσιν ἡ καθαρότης γίνεται, οὐ τοῦ σώματος μόνον περιρραντηρίοις τισὶν ἀφαγνισθέντος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνδυμάτων πάσης κηλίδος ἀποκλυσθέντων τῷ ὕδατι. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διὰ πάντων καθαρεῦσαι δεῖν τὸν μέλλοντα προσβαίνειν τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ, ὡς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι καθαρὸν εἶναι καὶ ἀκηλίδω τον τὸν ἐν ἐκατέρῳ ρύπον καταλλήλως ἀποκλυσάμενον, ὡς ἂν καθαροὶ καὶ τῷ τὸ κρυπτόν ὄρωντι φανείημεν καὶ ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον εὐσχημοσύνη τῇ ἔνδον τῆς ψυχῆς διαθέσει συμβαίνοι. 2.155 Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς ἐπὶ τὸ ὄρος ἀνόδου τῷ θείῳ προστάγματι τὰ ἱμάτια πλύνεται, τῆς εὐσχήμονος τοῦ βίου περιβολῆς παραδηλουμένης ἡμῖν τῷ τῶν ἱματίων αἰνίγματι. Οὐ γὰρ ἂν τις εἴποι τὸν αἰσθητὸν τοῦτον ρύπον τῶν ἱματίων ἐμπόδιον τῆς ἀνόδου τοῖς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνιοῦσι γίνεσθαι, ἀλλ' οἶμαι καλῶς τὸ ἱμάτιον τὴν τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἐπιτηδευμάτων περιβολὴν ὀνομάζεσθαι. 2.156 Τούτου δὲ κατορθωθέντος καὶ τῆς τῶν ἀλόγων ἀγέλης ὡς πορρωτάτω τοῦ ὄρους ἀπελαθείσης, οὕτω προσβαίνει τῇ ἀναβάσει τῶν ὑψηλῶν νοημάτων. Τὸ δὲ μηδὲν τῶν ἀλόγων συγχωρῆσαι ἐπὶ τοῦ ὄρους φαίνεσθαι σημαίνει κατὰ τὴν ἡμετέραν ὑπόληψιν τὸ ὑπερβῆναι τὴν ἐξ αἰσθήσεως γινομένην γνῶσιν ἐν τῇ τῶν νοητῶν θεωρίᾳ. Ἴδιον γὰρ τῆς τῶν ἀλόγων φύσεως τὸ κατ' αἴσθησιν μόνην δίχα διανοίας οἰκονομεῖσθαι. Ἐκείνων καθηγεῖται ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀκοὴ πολλάκις πρὸς τι τὴν ὀρμὴν παρεκίνησε. Καὶ τὰ ἄλλα πάντα, δι' ὧν ἐνεργὸς ἡ αἴσθησις γίνεται, πολλὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις ἔχει τὴν χώραν. 2.157 Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ θεωρία οὔτε κατὰ τὸ φαινόμενον οὔτε κατὰ τὸ ἀκουόμενον ἐνεργεῖται, οὔτε τινὲ τῶν συνήθων νοημάτων καταλαμβάνεται· οὔτε γὰρ ὀφθαλμὸς εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε τῶν ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου συνήθων ἀναβαινόντων ἐστίν. Ἀλλὰ χρὴ τὸν μέλλοντα προσβαίνειν τῇ τῶν ὑψηλῶν κατανοήσει πάσης αἰσθητικῆς τε καὶ ἀλόγου κινήσεως προκαθᾶραι τὸν τρόπον καὶ πᾶσαν δόξαν τὴν ἐκ προκαταλήψεως τινος γεγεννημένην τῆς διανοίας ἐκπλύναντα τῆς τε συνήθους ὁμιλίας χωρισθέντα τῆς πρὸς τὴν ἰδίαν σύνοικον, τουτέστι τὴν αἴσθησιν, ἡ σύζυγός πῶς ἐστὶ τῇ ἡμετέρα φύσει καὶ σύνοικος, καὶ ταύτης καθαρὸν γενόμενον, οὕτω κατατολμῆσαι τοῦ ὄρους. 2.158 Ὅρος γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἀναντες καὶ δυσπρόσιτον ἡ θεολογία, ἧς μόλις ὁ πολὺς λεὼς τῆς ὑπωρείας φθάνει. Εἰ δὲ τις Μωϋσῆς εἴη, γένοιτ' ἂν καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς ἀνόδου, χωρῶν τῇ ἀκοῇ τὰς τῶν σαλπίγγων φωνάς, ἅς φησιν ὁ τῆς ἱστορίας λόγος ἰσχυροτέρας ἐν τῷ προβαίνειν γίνεσθαι. Ἀληθῶς γὰρ σάλπιγξ τὴν ἀκοὴν καταπλήττουσα τὸ περὶ τῆς θείας φύσεως κήρυγμα, μέγα μὲν καὶ παρὰ τὴν πρώτην

φαινόμενον, μείζον δὲ καὶ μᾶλλον τῆς ἀκοῆς καθικνούμενον ἐν τοῖς τελευταίοις. 2.159 Ἐσάλπισαν ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται τὸ θεῖον τῆς κατὰ ἄνθρωπον οἰκονομίας μυστήριον, ἀλλ' ἄσθε νέστεραι ἦσαν αἱ πρῶται φωναὶ ἢ ὥστε καθικνεῖσθαι τῆς ἀπειθοῦς ἀκοῆς. Διὸ ἡ βαρυηκοῖα τῶν Ἰουδαίων τὴν φωνὴν τῶν σαλπίγγων οὐ παρεδέξατο. Προβαίνουσαι δέ, καθὼς φησιν ὁ λόγος, αἱ σάλπιγγες ἐγένοντο ἰσχυρότεραι. Αἱ γὰρ τελευταῖαι φωναί, αἱ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων γεγενημένοι, καθίκοντο τῆς ἀκοῆς, οὕτω τοῦ Πνεύματος διὰ τῶν ὀργάνων ἠχοῦντος γεγωνότερον ἐν τοῖς ἐφεξῆς καὶ εὐτονώτερον ποιουμένου τὸν ἦχον. Ὅργανα δ' ἂν εἶεν, ἐν πνεύματι τὸν φθόγγον ἠχοῦντα, προφήται τε καὶ ἀπόστολοι ὧν, καθὼς φησιν ἡ ψαλμωδία, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

2.160 Εἰ δὲ οὐ χωρεῖ τὸ πλήθος τὴν ἄνωθεν γινομένην φωνήν, ἀλλ' ἐπιτρέπει τῷ Μωϋσεῖ γινῶναι μὲν δι' ἑαυτοῦ τὰ ἀπόρρητα, διδάξαι δὲ τὸν λαὸν ὅπερ ἂν διὰ τῆς ἄνωθεν διδασκαλίας τύχη μαθῶν δόγμα, καὶ τοῦτο τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν διοικουμένων ἐστί, τὸ μὴ πάντας ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν πρὸς τὴν τῶν μυστηρίων κατάληψιν, ἀλλ' ἐπιλέξαντας ἐξ ἑαυτῶν τὸν χωρῆσαι τὰ θεῖα δυνάμενον ἐκείνῳ τὴν ἀκοὴν εὐγνωμόνως ὑπέχειν, πιστὸν ἠγουμένους ἅπαν ὅτιπερ ἂν παρὰ τοῦ τὰ θεῖα μνηθέντος ἀκούσωσιν. 2.161 Οὐ πάντες γάρ, φησίν, ἀπόστολοι οὐδὲ πάντες προφῆται. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι νῦν ἐν ταῖς πολλαῖς τῶν ἐκκλησιῶν φυλασσόμενον. Πολλοὶ γὰρ καθαρσίῳν ἔτι ἐκ τῶν βεβιωμένων δεόμενοι, ἄπλυτοὶ τινες καὶ κατεσπιλωμένοι τῇ τοῦ βίου περιβολῇ, τὴν ἄλογον αἴσθησιν ἑαυτῶν προβαλλόμενοι, τῆς θείας ἀνόδου κατατολμῶσιν, ὅθεν αὐτοὶ τοῖς ἰδίῳις ἑαυτῶν λογισμοῖς καταλεύονται. Αἱ γὰρ αἰρετικαὶ ὑπολήψεις λίθοι τινὲς ἀτεχνῶς εἰσιν αὐτὸν τὸν εὐρετὴν τῶν πονηρῶν δογμάτων καταφονεύοντες. 2.162 Τί δὲ δὴ βούλεται τὸ ἐντὸς γενέσθαι τοῦ γνόφου τὸν Μωϋσέα καὶ οὕτως ἐν αὐτῷ τὸν Θεὸν ἰδεῖν; Ἐναντίον γὰρ δοκεῖ πως εἶναι τῇ πρωτῇ θεοφανείᾳ τὸ νῦν ἱστορούμενον. Τοτὲ μὲν γὰρ ἐν φωτὶ, νῦν δὲ ἐν γνόφῳ τὸ Θεῖον ὁράται. Μηδὲ τοῦτο τοῦ εἰρμού τῶν κατ' ἀναγωγὴν ἡμῖν θεωρηθέντων ἀπάδειν νομίσωμεν. Διδάσκει γὰρ διὰ τούτων ὁ λόγος ὅτι τῆς εὐσεβείας ἡ γνῶσις φῶς γίνεται παρὰ τὴν πρώτην οἷς ἂν ἐγγένηται. Διότι τὸ ἐξ ἐναντίου τῇ εὐσεβείᾳ νοούμενον σκότος ἐστίν· ἡ δὲ ἀποστροφή τοῦ σκότους τῇ μετουσίᾳ τοῦ φωτὸς γίνεται. Προϊῶν δὲ ὁ νοῦς καὶ διὰ μείζονος αἰεὶ καὶ τελειότερας προσοχῆς ἐν περινοίᾳ γινόμενος τῆς τῶν ὄντων κατανοήσεως, ὅσω προσεγγίζει μᾶλλον τῇ θεωρίᾳ, τοσοῦτω πλέον ὁρᾷ τὸ τῆς θείας φύσεως ἀθεώρητον. 2.163 Καταλιπὼν γὰρ πᾶν τὸ φαινόμενον, οὐ μόνον ὅσα καταλαμβάνει ἡ αἴσθησις, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἡ διάνοια δοκεῖ βλέπειν, αἰεὶ πρὸς τὸ ἐνδότερον ἵεται, ἕως ἂν διαδύῃ τῇ πολυπραγμοσύνῃ τῆς διανοίας πρὸς τὸ ἀθέατόν τε καὶ ἀκατάληπτον κάκεῖ τὸν Θεὸν ἴδῃ. Ἐν τούτῳ γὰρ ἡ ἀληθὴς ἐστὶν εἴδησις τοῦ ζητουμένου καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἰδεῖν ἐν τῷ μὴ ἰδεῖν, ὅτι ὑπέρκειται πάσης εἰδήσεως τὸ ζητούμενον, οἷόν τινα γνόφῳ τῇ ἀκαταληψίᾳ πανταχόθεν διειλημμένον. Διὸ φησι καὶ ὁ ὑψηλὸς Ἰωάννης, ὁ ἐν τῷ λαμπρῷ γνόφῳ τούτῳ γενόμενος, ὅτι· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, οὐ μόνον τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πάση νοητῇ φύσει τῆς θείας οὐσίας τὴν γνῶσιν ἀνέφικτον εἶναι τῇ ἀποφάσει ταύτῃ διοριζόμενος. 2.164 Ὅτε οὖν μείζων ἐγένετο κατὰ τὴν γνῶσιν ὁ Μωϋσῆς, τότε ὁμολογεῖ τὸν Θεὸν ἐν γνόφῳ ἰδεῖν, τουτέστι τότε γινῶναι ὅτι ἐκεῖνὸ ἐστὶ τῇ φύσει τὸ Θεῖον ὃ πάσης γνώσεώς τε καὶ καταλήψεώς ἐστὶν ἀνώτερον. Εἰσηλθε γὰρ, φησί, Μωϋσῆς εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ὁ Θεός. Τίς ὁ Θεός; Ὅς ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, καθὼς φησι Δαβίδ, ὁ ἐν τῷ αὐτῷ ἀδύτῳ μνηθεὶς τὰ ἀπόρρητα. 2.165 Ὁ δὲ ἐκεῖ γεγονώς, ἃ προεπαιδεύθη διὰ τοῦ γνόφου, πάλιν διὰ τοῦ λόγου διδάσκεται, ὡς ἂν, οἶμαι, παγιώτερον ἡμῖν τὸ περὶ τούτου γένηται δόγμα, τῇ θεῖᾳ φωνῇ μαρτυρούμενον. Ἀπαγορεύει γὰρ ἐν πρώτοις ὁ θεῖος λόγος πρὸς μηδὲν

τῶν γινωσκομένων ὁμοιοῦσθαι παρὰ τῶν ἀνθρώπων τὸ Θεῖον, ὡς παντὸς νοήματος, τοῦ κατὰ τινα περιληπτικὴν φαντασίαν ἐν περινοίᾳ τινὶ καὶ στοχασμῶ τῆς θείας φύσεως γινομένου, εἶδωλον Θεοῦ πλάσσοντος καὶ οὐ Θεὸν καταγγέλλοντος. 2.166 Διχῆ δὲ τῆς κατ' εὐσεβείαν ἀρετῆς διηρημένης, εἷς τε τὸ Θεῖον καὶ εἷς τὴν τοῦ ἥθους κατόρθωσιν (μέρος γὰρ εὐσεβείας καὶ ἡ τοῦ βίου καθαρότης ἐστὶ), μαθὼν ἐν πρώτοις ἂ χρῆ περι τοῦ Θεοῦ γινώσκειν (τὸ δὲ γε γινώσκειν ἦν τὸ μηδὲν περι αὐτοῦ τῶν ἐξ ἀνθρωπίνης καταλήψεως γινωσκομένων εἰδέναι), οὕτω τὸ ἕτερον τῆς ἀρετῆς εἶδος διδάσκεται, μανθάνων ἐν οἷοις ἐπιτηδεύμασιν ὁ ἐνάρετος κατορθοῦται βίος. 2.167 Μετὰ τοῦτο ἐν τῇ ἀχειροποιήτῳ σκηνῇ γίνεται. Τίς ἀκολουθήσει τῷ διὰ τῶν τοιούτων ὀδεύοντι καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὑψουμένῳ τὸν νοῦν, ὅς, καθάπερ τινὰ κορυφὴν ἐκ κορυφῆς μεταλαμβάνων, διὰ τῆς τῶν ὑψηλῶν ἀναβάσεως αἰεὶ ἑαυτοῦ γίνεται ὑψηλότερος; Πρῶτον κατέλιπε τὴν ὑπώρειαν, πάντων τῶν πρὸς τὴν ἄνοδον ἀτονησάντων ἀποκριθεὶς. Εἶτα δέχεται τῇ ἀκοῇ τὰς τῶν σαλπίγγων φωνάς, τῷ ὕψει τῆς ἀνόδου συνεπαιρόμενος. Ἐπὶ τούτοις εἷς τὸ ἀόρατον τῆς θεογνωσίας ἄδυτον παραδύεται. Καὶ οὐδὲ ἐν τούτῳ μένει, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀχειροποίητον μεταβαίνει σκηνήν. Τῷ ὄντι γὰρ ἐπὶ τοῦτο καταντᾷ τὸ πέρας ὁ διὰ τῶν τοιούτων ἀνόδων ὑψούμενος. 2.168 Δοκεῖ γάρ μοι καὶ καθ' ἕτερον νοῦν διδάσκαλος ἡ οὐρανία σάλπιγξ τῆς ἐπὶ τὸ ἀχειροποίητον παρόδου τῷ ἐπαΐοντι γίνεσθαι. Ἡ γὰρ τῶν κατ' οὐρανὸν θαυμάτων διασκευὴ τὴν ἐκφαινομένην τοῖς οὔσι σοφίαν διαβοῶσα καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ δόξαν διὰ τῶν φαινομένων διηγουμένη κατὰ τὸ εἰρημένον ὅτι· οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, αὕτη τῷ τρανῶ τε καὶ εὐήχῳ τῆς διδασκαλίας σάλπιγξ μεγαλόφωνος γίνεται, καθά φησί τις τῶν προφητῶν, ὅτι· ἐσάλπισεν ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν. 2.169 Ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ ὀξύς τὴν ἀκοὴν τῆς καρδίας, τὴν ἠχὴν ταύτην δεξάμενος, λέγω δὴ τὴν ἐκ τῆς θεωρίας τῶν ὄντων γινομένην πρὸς τὴν τῆς θείας δυνάμεως γνῶσιν, ὀδηγεῖται δι' αὐτῆς πρὸς τὸ ἐκεῖ διαδῦναι τῇ διανοίᾳ ὅπου ἐστὶν ὁ Θεός. Τοῦτο δὲ γνόφος ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται, ᾧ διερμηνεύεται, καθὼς εἴρηται, τὸ ἄγνωστόν τε καὶ ἀθεώρητον, ἐν ᾧ γενόμενος τὴν ἀχειροποίητον ἐκείνην σκηνὴν βλέπει, ἦν διὰ τῆς ὑλικῆς μιμήσεως τοῖς κάτω δείκνυσι.

2.170 Τίς οὖν ἡ ἀχειροποίητος ἐκείνη σκηνή, ἡ παραδεικ νυμένη τῷ Μωϋσεῖ κατὰ τὸ ὄρος, πρὸς ἣν κελεύεται βλέπων ὡσανεὶ ἀρχέτυπον διὰ τῆς χειροκμήτου κατασκευῆς δεῖξαι τὸ ἀχειροποίητον θαῦμα. Ὅρα γάρ, φησί, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. Στύλοι χρύσει, βάσεις ἀργυραῖς ἐνερηρισμένοι καὶ κεφαλαῖς ὡσαύτως ἀργυραῖς ἐπιπρέποντες. Πάλιν ἕτεροι στύλοι, ὧν κεφαλαὶ μὲν καὶ βάσεις ἐκ χαλκοῦ τῆς ὕλης, τὸ δὲ διὰ μέσου τῶν ἄκρων ἄργυρος. Πᾶσι δὲ τούτοις ἔρεισμα μὲν ξύλον ἦν σηπεδόνα μὴ προσδεχόμενον, ἐν κύκλῳ δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ αὐγὴ τῶν τοιούτων ὑλῶν περιεκέχυτο. 2.171 Καὶ κιβωτός τις ὡσαύτως ἐν ἀκηράτῳ στίλβουσα τῷ χρυσῷ, τὸ δὲ διερεῖδον τὴν τοῦ χρυσοῦ περιβολὴν καὶ αὐτὸ ξύλον ἦν σῆψιν οὐ προσδεχόμενον. Λυχνία τις ἐπὶ τούτοις, μία μὲν κατὰ τὸν πυθμένα τῆς βάσεως, ἐπτὰ δὲ κλάδοις κατὰ τὸ ἄκρον διηρημένη, ἰσαριθμούς λύχνους ἐπὶ τῶν κλάδων ἀνέχουσα. Χρυσὸς δὲ ἦν τῆς λυχνίας ἡ ὕλη, οὐδὲν τῆς κατασκευῆς κοῖλον ἔχων οὐδὲ ξύλῳ διερειδόμενον. Θυσιαστήριον δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἰλαστήριον καὶ τὰ λεγόμενα χερουβὶμ ὧν ταῖς πτέρυξιν ἡ κιβωτὸς ἐσκιάζετο. Πάντα ταῦτα χρυσὸς ἦν, οὐκ ἐπιπόλαιον παρέχων τῇ ἐπιφανείᾳ τὴν εὐχροίαν, ἀλλὰ δι' ὅλου ὁ αὐτὸς ἦν, μέχρι τοῦ βάθους διηκούσης τῆς ὕλης. 2.172 Ποικίλα τε πρὸς τούτοις ἐξ ὑφαντικῆς φιλοτεχνίας καταπετάσματα, διαφόρων ἄνθων ἐπαλλήλοις πρὸς τὴν τοῦ ὑφάσματος ὥραν συμπλεκομένων, οἷς διεκρίνετο τῆς σκηνῆς ὅσον ὀρατόν τε καὶ βásiμόν τισι τῶν ἱερουργούντων ἦν καὶ ὅσον ἄδυτόν τε καὶ ἀνεπίβατον. Ὅνομα δὲ τῷ μὲν προτε ταγμένῳ Ἄγιον ἦν, τῷ δὲ ἀποκεκρυμμένῳ Ἄγιον ἀγίων. Λουτήρες ἐπὶ τούτοις καὶ πυρεῖα καὶ ἡ ἕξωθεν τῶν

αύλαίων περιβολή καὶ δέρρεις ἐκ τριχῶν καὶ δέρματα πεφοινιγμένα τῷ ἐρυθήματι, καὶ ὅσα ἄλλα διασκευάζει τῷ λόγῳ, τίς ἂν δι' ἀκριβείας λόγος κατανοήσῃ; 2.173 Ποίων ἀχειροποιήτων ἐστὶ ταῦτα μιμήματα; Καὶ τί φέρει τοῖς ὀρώσι κέρδος τῶν ἐκεῖ ὀφθέντων ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ἢ διὰ τῆς ὕλης μίμησις; Ἄλλ' ἐμοὶ δοκεῖ καλῶς ἔχειν τὸν μὲν ἀκριβῆ περι τούτων λόγον καταλιπεῖν ἐκείνοις οἱ διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾶν δύναμιν ἔχουσιν, εἰ δὴ τις τοιοῦτός ἐστιν, ὡς Πνεύματι λαλεῖν μυστήρια, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος. Ὁ δὲ παρ' ἡμῶν στοχαστικῶς ὑπονοούντων περὶ τοῦ προκειμένου νοήματος λέγεται, τοῦτο ἐπὶ τῇ κρίσει τῶν ἐντυγχανόντων ποιήσομεν, ὡς ἢ ἀπόβλητον ἢ ἀποδεκτὸν νομισθῆναι, ὅπως ἂν ἡ διάνοια τοῦ κρίνειν ἐπεσκευασμένου λογίσθῃται. 2.174 Φαμέν τοίνυν, ἐν μέρει τὸ ἐν τούτοις μυστήριον τοῦ Παύλου παραγυμνώσαντος βραχεῖαν ἐκ τῶν εἰρημένων ἀφορμῆν λαβόντες, ὅτι ἐν τύπῳ προεπαὶ δευθῆ Μωϋσῆς τὸ περὶ τῆς σκηνῆς τῆς τὸ πᾶν περιεχοῦσης μυστήριον. Αὕτη δ' ἂν εἴη Χριστός, ἡ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἢ, ἀχειροποίητος οὕσα κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, δέχεται τὸ κατασκευασθῆναι, ὅταν ἐν ἡμῖν δέῃ τὴν σκηνὴν ταύτην παγῆναι, ὥστε τὴν αὐτὴν τρόπον τινὰ καὶ ἀκατάσκευον καὶ κατεσκευασμένην εἶναι, τῷ μὲν προϋπάρχειν ἄκτιστον, τῷ δὲ ὑλικὴν ταύτην δέξασθαι σύστασιν κτίστην γενομένην. 2.175 Τάχα οὐκ ἀσαφές τὸ λεγόμενον τοῖς παραδεξαμένοις ἀκριβῶς τὸ τῆς πίστεως ἡμῶν μυστήριον. Ἐν γάρ ἐστιν ἐκ πάντων, ὃ καὶ πρὸ αἰώνων ἦν καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων ἐγένετο, ὃ τοῦ μὲν γενέσθαι χρονικῶς οὐκ ἐδέετο (πῶς γὰρ ἂν τὸ πρὸ χρόνων καὶ αἰώνων δεηθεῖ χρονικῆς γενέσεως;), δι' ἡμᾶς δὲ τοὺς ἐξ ἀβουλίας τοῦ εἶναι παραφθαρέντας ἀνεδέξατο τὸ καθ' ἡμᾶς γενέσθαι, ἵνα τὸ ἔξω τοῦ ὄντος γερόμενον εἰς τὸ ὄν πάλιν ἐπαναγάγῃ. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ Μονογενὴς Θεός, ὁ ἐν αὐτῷ μὲν περιέχων τὸ πᾶν, πηξάμενος δὲ καὶ ἐν ἡμῖν τὴν ἰδίαν σκηνὴν. 2.176 Εἰ δὲ σκηνὴ τὸ τοσοῦτον ἀγαθὸν ὀνομάζεται, ταρασσέσθω μηδὲν ὁ φιλόχριστος, ὡς κατασμικρυνούσης τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ τῆς ἐγκειμένης τῇ λέξει ἐμφάσεως. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τῶν ὀνομάτων ἄξιον τῆς φύσεως τοῦ σημαυνομένου ἐστίν, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀποπέπτωκε τῆς ἀκριβοῦς σημασίας, τὰ τε μικρὰ νομιζόμενα καὶ οἷς τι μέγεθος νοημάτων ἐξ ὑπολήψεως ἐνορεῖται. 2.177 Ἄλλ' ὡσπερ τὰ ἄλλα πάντα, κατὰ τι σημαυνομένον, ἕκαστον εὐσεβῶς πρὸς ἔνδειξιν τῆς θείας δυνάμεως λέγεται, οἶον ὁ ἰατρός, ὁ ποιμὴν, ὁ ὑπερασπιστής, ὁ ἄρτος, ἡ ἄμπελος, ἡ ὁδός, ἡ θύρα, ἡ μονή, τὸ ὕδωρ, ἡ πέτρα, ἡ πηγὴ καὶ ὅσα ἄλλα περὶ αὐτοῦ λέγεται, οὕτω κατὰ τινα θεοπρεπῆ σημασίαν καὶ τῷ τῆς σκηνῆς κατονομάζεται ῥήματι. Ἡ γὰρ περιεκτικὴ τῶν ὄντων δύναμις ἐν ἧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, ἡ κοινὴ τοῦ παντὸς σκέπη, ὁ ἐν αὐτῷ τὸ πᾶν περιέχων, σκηνὴ κυρίως κατονομάζεται. 2.178 Ἀνάγκη δὲ πρόσφορον εἶναι τῷ ὀνόματι τὴν ὀπτασίαν, ἐκάστου τῶν ὀφθέντων πρὸς τινα θεοπρεποῦς ὑπολήψεως θεωρίαν χειραγωγούντος. Ἐπεὶ οὖν ὁ μέγας Ἀπόστολος τὸ καταπέτασμα τῆς κάτω σκηνῆς τὴν σάρκα φησὶν εἶναι, διὰ τὸ ἐκ ποικίλων, οἶμαι, τῶν τεσσάρων στοιχείων ἔχειν τὴν σύστασιν, ταχὰ καὶ αὐτὸς ἐν ὀπτασίᾳ τῆς σκηνῆς γερόμενος, ἐν τοῖς ὑπερουρανίοις ἀδύτοις, ὧς διὰ τοῦ Πνεύματος ἀπεκαλύφθη τὰ τοῦ παραδείσου μυστήρια, καλῶς ἂν ἔχοι, τῇ μερικῇ προσέχοντας ἐρμηνείᾳ, πᾶσαν τὴν τῆς σκηνῆς θεωρίαν συναρμόζειν τῷ μέρει. 2.179 Γένοιτο δ' ἂν ἡμῖν δι' αὐτῶν τῶν τοῦ Ἀποστόλου λόγων ἢ τῶν τῆς σκηνῆς αἰνιγμάτων σαφήνεια. Φησὶ γὰρ πού περὶ τοῦ Μονογενοῦς, ὃν ἀντὶ τῆς σκηνῆς νενοήκαμεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ὀρατά τε καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε κυριότητες, εἴτε δυνάμεις. Οὐκοῦν στύλοι ἀργυρολαμπεῖς καὶ χρυσήλατοι καὶ ἀναφορεῖς καὶ δακτύλιοι καὶ τὰ χερουβὶμ ἐκεῖνα, τὰ ταῖς πτέρυξι τὴν κιβωτὸν ἐπικρύπτοντα, καὶ τᾶλλα πάντα, ὅσα ἢ τῆς σκηνοπηγίας ὑπογραφή περιέχει, εἰ μὲν τις πρὸς τὰ ἄνω

βλέποι σκοπῶν, αἱ ὑπερκόσμοι δυνάμεις εἰσίν, αἱ ἐν τῇ σκηνῇ θεωρούμεναι, αἱ κατὰ θείαν βούλησιν τὸ πᾶν ὑπερείδουσαι.

2.180 Ἐκεῖνοι ἀληθινοὶ ἀναφορεῖς ἡμῶν, οἱ εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, οἱ καθάπερ δακτυλίοις τισὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνειρόμενοι τῶν σωζομένων, δι' ἑαυτῶν πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς τοὺς κειμένους ἐπὶ τῆς γῆς ἀναφέροντες. Χερουβὶμ δὲ εἰπῶν ὁ λόγος κατακαλύπτοντα ταῖς πτέρυξι τὰ ἐγκείμενα τῇ κιβωτῷ τῆς διαθήκης μυστήρια βεβαιοῖ τὴν ἀποδοθεῖσαν ἡμῖν περὶ τῆς σκηνῆς θεωρίαν. Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦτο τῶν περὶ τὴν θείαν φύσιν θεωρουμένων δυνάμεων μεμαθήκαμεν ἄς Ἡσαΐας καὶ Ἰεζεχιήλ κατενόησαν. Ἡ δὲ κιβωτὸς τῆς διαθήκης κεκαλυμμένη ταῖς πτέρυξι μὴ ξενιζέτω τὴν ἀκοήν. Καὶ γὰρ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τὸ ὅμοιον ἔστι μαθεῖν ἐν αἰνίγματι παρὰ τοῦ προφήτου περὶ τῶν πτερύγων λεγόμενον. Τὸ αὐτὸ γὰρ ἐνταῦθα μὲν κιβωτὸς διαθήκης, ἐκεῖ δὲ πρόσωπον ὀνομάζεται· καὶ καλύπτεται διὰ τῶν πτερύγων ὧδε μὲν ἡ κιβωτὸς, ἐκεῖ δὲ πρόσωπον, ὡς ἐνὸς ὄντος τοῦ ἐν ἀμφοτέροις νοουμένου, ὅπερ μοι δοκεῖ τὸ ἀκατάληπτον τῆς τῶν ἀπορρήτων θεωρίας αἰνίσσεσθαι. 2.181 Κἂν περὶ λύχνων ἀκούσης, πολυσχιδῶς ἐκ μιᾶς λυχνίας ἀνεχομένων, ὥστε ἄφθονον εἶναι καὶ δαψιλῆς τὸ φῶς πανταχόθεν λαμπόμενον, οὐκ ἂν ἀμάρτοις τὰς πολυειδεῖς τοῦ Πνεύματος μαρμαρυγὰς διαπρέπειν ταυτῇ τῇ σκηνῇ λογιζόμενος, καθὼς Ἡσαΐας φησὶν, ἑπταχῆ διαιρῶν τὰς λαμπηδόνας τοῦ Πνεύματος. 2.182 Τὸ δὲ ἰλαστήριον οὐδὲ ἐρμηνείας οἶμαι προσδέεσθαι, τοῦ Ἀποστόλου τὸ κεκρυμμένον ἀπογυμνώσαντος, ὃς φησιν ὅτι· ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Θυσιαστήριον δὲ καὶ θυμιατήριον ἀκούων, νοῶ τὴν διηνεκῶς ἐπιτελουμένην τῇ σκηνῇ ταύτῃ τῶν ἐπουρανίων προσκύνησιν. Οὐ γὰρ μόνον ἐπιγείων καὶ ὑποχθονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπουρανίων τὴν γλῶσσάν φησιν ἀποπέμπειν τὸν αἶνον τῇ τῶν πάντων ἀρχῇ. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ κεχαρισμένη τῷ Θεῷ θυσία, τὸ κάρπωμα τῶν χειλέων, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ τῶν προσευχῶν ἡ εὐδία. 2.183 Εἰ δὲ καὶ δέρμα ἐν τούτοις ὄραται πεφοινιγμένον βαφῆ καὶ τρίχες ἐξυφανθεῖσαι, οὐδὲ οὕτως ὁ εἰρμὸς τῆς θεωρίας διακοπήσεται. Ὁ γὰρ προφητικὸς ὀφθαλμὸς, ἐν τῇ τῶν θείων ὀπτασίᾳ γινόμενος, ἐκεῖ κατόψεται προωρισμένον τὸ σωτήριον πάθος, ὅπερ ἐν ἑκατέρῳ τῶν εἰρημένων σημαίνεται· τοῦ μὲν ἐρυθήματος τὸ αἶμα, τῆς δὲ τριχὸς ἐρμηνευούσης τὴν νέκρωσιν. Ἄμοιρος γὰρ αἰσθήσεως ἡ θριξὶ ἐν τῷ σώματι· διὸ κυρίως νεκρότης γίνεται σύμβολον. 2.184 Ὅταν μὲν οὖν τὴν ἄνω σκηνήν βλέπη, ταῦτα διὰ τούτων ὁ προφήτης ὄρα. Εἰ δὲ τις τὴν κάτω σκηνήν θεωροίη, ἐπειδὴ πολλαχῆ Χριστὸς ἡ Ἐκκλησία παρὰ τοῦ Παύλου κατονομάζεται, καλῶς ἂν ἔχοι τοὺς ὑπηρέτας τοῦ θείου μυστηρίου, οὓς καὶ στύλους τῆς Ἐκκλησίας ὀνομάζει ὁ λόγος, ἀποστόλους τε καὶ διδασκάλους καὶ προφήτας, τὰ ὀνόματα ταῦτα νομίζει εἶναι. Οὐ γὰρ μόνον Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος στύλοι τῆς Ἐκκλησίας εἰσίν, οὐδὲμόνος ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης ὁ λύχνος ἦν ὁ καιόμενος, ἀλλὰ πάντες οἱ δι' ἑαυτῶν τὴν Ἐκκλησίαν ἐρείδοντες καὶ οἱ διὰ τῶν ἰδίων ἔργων φωστῆρες γινόμενοι καὶ στύλοι καὶ λύχνοι λέγονται. Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, φησὶ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους ὁ Κύριος. Καὶ πάλιν ἐτέρους ὁ θεῖος Ἀπόστολος στύλους εἶναι διακελεύεται, λέγων· ἐδραῖοι γίνεσθε καὶ ἀμετακίνητοι. Καὶ τὸν Τιμόθεον καλὸν στύλον ἐτεκτήνατο, ποιήσας αὐτόν, καθὼς φησὶ τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, στύλον καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας. 2.185 Ἐν ταύτῃ τῇ σκηνῇ καὶ θυσία τῆς αἰνέσεως καὶ θυμίαμα τῆς προσευχῆς ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ τῇ ἑσπέρᾳ ἐνεργουμένη διὰ παντὸς καθοράται. Νοεῖν δὲ δίδωσι ταῦτα ὁ μέγας Δαβὶδ, κατευθύνων εἰς ὁσμήν εὐωδίας τῷ Θεῷ τῆς προσευχῆς τὸ θυμίαμα καὶ διὰ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν ἱεουργῶν τὴν θυσίαν. Λουτήρας δὲ τις ἀκούων νοήσει πάντως τοὺς διὰ τοῦ μυστικοῦ ὕδατος τὸν μολυσμὸν ἀποκλύζοντας τῶν ἀμαρτιῶν. Λουτήρ ἦν ὁ Ἰωάννης, ἐν τῷ Ἰορδάνῃ λούων τῷ τῆς μετανοίας βαπτίσματι, λουτήρ ὁ Πέτρος, τρισχιλίου

κατὰ ταύτων καθάπαξ κατάγων ἐπὶ τὸ ὕδωρ, λουτήρ τοῦ Κανδάκου ὁ Φίλιππος καὶ πάντων πάντες τῶν μετεχόντων τῆς δωρεᾶς οἱ ἐνεργοῦντες τὴν χάριν. 2.186 Τὰς δὲ αὐλαίας, αἱ διὰ τῆς μετ' ἀλλήλων συμβολῆς τὴν σκηνὴν ἐν κύκλῳ διαλαμβάνουσι, τὴν ἀγαπητικὴν τε καὶ εἰρηνικὴν τῶν πιστευόντων ὁμόνοιαν εἶναι τις ὑπονοῶν οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος, οὕτω τοῦ Δαβὶδ ἐρμηνεύσαντος ὅς φησιν ὅτι· θεὸς τὰ ὄρια σου εἰρήνην. 2.187 Δέρμα δὲ πεφοινιγμένον καὶ δέρρεις ἀπὸ τριχῶν πρὸς κόσμον τῆς σκηνῆς συντελοῦσαι καταλλήλως ἂν νοηθεῖεν ἢ τε νέκρωσις τῆς ἀμαρτητικῆς σαρκός, ἢς αἴνιγμα τὸ πεφοινιγμένον δέρμα ἐστί, καὶ ἡ τραχεῖα διαγωγή κατ' ἐγκράτειαν, οἷς ὠραΐζεται μάλιστα ἡ τῆς Ἐκκλησίας σκηνή. Τὰ γὰρ δέρματα ζωτικὴν ἐν ἑαυτοῖς οὐκ ἔχοντα δύναμιν τὴν ἐκ φύσεως τῇ βαφῇ τοῦ ἐρυθήματος εὐανθῆ γίνεται, ὅπερ διδάσκει τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐπανθοῦσαν χάριν μὴ ἐν ἀνθρώποις γίνεσθαι, εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῇ ἀμαρτίᾳ νεκρώσειαν. Εἰ δὲ καὶ ἡ σώφρων αἰδῶς ἐν τῇ βαφῇ τοῦ ἐρυθήματος ὑπὸ τοῦ λόγου σημαίνεται, ἐπὶ τῷ βουλομένῳ ποιῶμαι τὴν κρίσιν. Ἦ τε ἐκ τῶν τριχῶν συμπλοκὴ τραχύ τε καὶ δυσσαφὲς ἀπεργαζομένη ἐξύφασμα τὴν τραχεῖαν ταύτην καὶ δαπανητικὴν τῶν καθομιλούντων παθῶν ἐγκράτειαν ὑπαινίσσεται. Τὰ δὲ τοιαῦτα πάντα δείκνυσιν ἐφ' ἑαυτῆς ἢ ἐν παρθενίᾳ ζωῇ, ἢ τὴν σάρκα τῶν οὕτω βιούτων ὑπωπιάζουσα. 2.188 Εἰ δὲ τὸ ἔνδον, ὅπερ Ἅγιον ἀγίων λέγεται, τοῖς πολλοῖς ἐστὶν ἀνεπίβατον, μηδὲ τοῦτο ἀπάδειν τῆς τῶν νοηθέντων ἀκολουθίας νομίσωμεν. Ἀληθῶς γὰρ ἅγιόν τι χρῆμά ἐστι καὶ ἀγίων ἅγιον καὶ τοῖς πολλοῖς ἄληπτόν τε καὶ ἀπρόσιτον ἢ τῶν ὄντων ἀλήθεια. Ἦς ἐν τοῖς ἀδύτοις τε καὶ ἀπορρήτοις τῆς τοῦ μυστηρίου σκηνῆς καθιδρυμένης ἀπολυπραγμόνητον εἶναι χρὴ τῶν ὑπὲρ κατάληψιν ὄντων τὴν κατανόησιν, πιστεύοντας εἶναι μὲν τὸ ζητούμενον, οὐ μὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς πάντων προκειῖσθαι, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀδύτοις τῆς διανοίας μένειν ἀπόρρητον. 2.189 Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα παιδευθεὶς διὰ τῆς κατὰ τὴν σκηνὴν ὀπτασίας ὁ κεκαθαρμένος ἐκεῖνος ὀφθαλμὸς τῆς Μωϋσέως ψυχῆς καὶ διὰ τῶν τοιούτων ὑψωθεὶς θεαμάτων, πάλιν πρὸς κορυφὴν ἄλλων νοημάτων ἀναβιβάζεται, τὸν στολισμὸν τῆς ἱερωσύνης ἐκπαιδευόμενος, ἐν οἷς ἐστὶν ὁ τε ὑποδύτης καὶ ὁ ἐπενδύτης καὶ τὸ προστήθιον ἐκεῖνο, ταῖς ποικίλαις τῶν λίθων αἴγλαις περιλαμπόμενον, καὶ ἡ περὶ τὴν κεφαλὴννία καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς πέταλον, ἢ περισκελὶς, οἱ ῥοῖσκοι, οἱ κώδωνες, εἶτα ὑπεράνω πάντων τὸ λόγιόν τε καὶ ἡ δῆλωσις καὶ ἡ ἐπ' ἀμφοῖν θεωρουμένη ἀλήθεια, αἱ τε συνδετικαὶ τούτων ἐκατέρωθεν ἐπωμίδες, ἐγκεκολλημέναι τῶν πατριαρχῶν τὰ ὀνόματα, 2.190 ὧν ὑποτέμνεται τὸ πλῆθος τῆς καθ' ἕκαστον ἀκριβοῦς θεωρίας αὐτὰ τῆς περιβολῆς τὰ ὀνόματα. Ποῖον γὰρ σωματικῶν ἐσθημάτων ὄνομα δῆλωσις ἢ λόγιον ἢ ἀλήθεια; Ἦ δηλονότι δείκνυται διὰ τούτων τὸ μὴ ταύτην τὴν αἰσθητὴν περιβολὴν διὰ τῆς ἱστορίας ἡμῖν ὑπογράφεσθαι, ἀλλὰ τινὰ κόσμον ψυχῆς διὰ τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδευμάτων ἐξυφαινόμενον. 2.191 Ὑάκινθος ἐστὶν ἢ τοῦ ποδήρους βαφή. Φασὶ δὲ τινες τῶν πρὸ ἡμῶν τεθεωρηκότων τὸν λόγον τὸν ἀέρα σημαίνεσθαι τῇ βαφῇ. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν τι τὸ τοιοῦτον τοῦ χρώματος ἄνθος πρὸς τὸ ἀέριον χρῶμα συγγενῶς ἔχει, ἀκριβῶς οὐκ ἔχω διῖσχυρίζεσθαι. Τὸν μέντοι λόγον οὐκ ἀποβάλλω. Συντείνει γὰρ πρὸς τὴν κατ' ἀρετὴν θεωρίαν τὸ νόημα, ὅτι βούλεται τὸν μέλλοντα τῷ Θεῷ ἱεραῖσθαι καὶ τὸ ἑαυτοῦ προσάγειν σῶμα τῇ ἱερουργίᾳ καὶ σφάγιον γίνεσθαι μὴ νεκρούμενον, ἐν τῇ ζώσῃ θυσίᾳ καὶ λογικῇ λατρείᾳ, μὴ παχεῖα τινὶ καὶ πολυσάρκῳ τοῦ βίου περιβολῇ καταβλάπτειν τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἀπολεπτύνειν, οἷόν τι ἀράχινον νῆμα, τῇ καθαρότητι τῆς ζωῆς πάντα τὰ τοῦ βίου ἐπιτηδεύματα καὶ ἐγγὺς εἶναι πρὸς τὸ ἀνωφερές τε καὶ κοῦφον καὶ ἐναέριον, τὴν σωματώδη ταύτην μετακλώσαντα φύσιν ἴνα, ὅταν τῆς ἐσχάτης ἀκούσωμεν σάλπιγγος, ἀβαρεῖς τε καὶ κοῦφοι πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ κελεύοντος εὐρεθέντες, μετάρσιοι δι' ἀέρος ἅμα τῷ Κυρίῳ φερώμεθα, ὑπὸ μηδενὸς βάρους ἐπὶ τὴν γῆν καθελκόμενοι. Ὁ γὰρ, κατὰ τὴν τοῦ ψαλμωδοῦ

ὑποθήκην, ἐκτῆξας ὡς ἀράχνην τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, τὸν ἀερώδη ἐκεῖνον χιτῶνα περιβάλετο ἐκ κεφαλῆς εἰς ἄκρους πόδας διήκοντα. Οὐ γὰρ βούλεται κολοβοῦσθαι τὴν ἀρετὴν ὁ νόμος.

2.192 Ἡ οὖν λαμπηδῶν τῶν καλῶν ἔργων οἱ χρύσειοι κώδωνές εἰσι τοῖς ροῖσκοις περιδονούμενοι. Δύο γὰρ ἐστὶ ταῦτα ἐπιτηδεύματα, δι' ὧν ἡ ἀρετὴ συναγείρεται, ἢ τε περὶ τὸ Θεῖον πίστις καὶ ἡ περὶ τὸν βίον συνείδησις. Τούτους προστίθησι τῷ ἐνδύματι τοῦ Τιμοθέου τοὺς ροῖσκους τε καὶ τοὺς κώδωνας ὁ μέγας Παῦλος, εἰπὼν αὐτὸν ἔχειν δεῖν πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν. Οὐκοῦν ἡ μὲν πίστις καθαρὸν ἠχεῖτω καὶ μεγαλόφωνον ἐν τῷ τῆς ἀγίας Τριάδος κηρύγματι, ὁ δὲ βίος μιμείσθω τοῦ καρποῦ τῆς ροιᾶς τὴν φύσιν. 2.193 Ἐκείνης γὰρ ἄβρωτός ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια, στερρῶ τε καὶ κατεστυμμένῳ τῷ ἐλυτρῶ διειλημμένη, τὸ δὲ ἐγκείμενον ἠδὺ μὲν ὀφθῆναι τῷ ποικίλῳ τε καὶ εὐκόσμῳ τῆς τοῦ κάρπου διαθέσεως, ἠδῖον δὲ τῇ γεύσει γίνεται, καταγλυκαίνον τὴν αἴσθησιν. Ἡ δὲ φιλόσοφος καὶ κατεστυμμένη διαγωγή δύσληπτός τις οὖσα καὶ ἀηδὴς τῇ αἰσθήσει πλήρης ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐστὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν πεπανθεῖσα. Ἐπειδὴν γὰρ ὁ γεωργὸς ἡμῶν ἀναπτύξῃ τοῦ βίου τὴν ροιᾶν τῷ ἰδίῳ καιρῷ καὶ δείξῃ τῶν ἀποθέτων τὸ κάλλος, τότε γλυκεῖα γίνεται τοῖς ἀπολαύουσιν ἡ μετουσία τῶν ἰδίων καρπῶν. Φησὶ γὰρ πού καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι πᾶσα παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης (τουτέστι τῆς ροιᾶς τὸ προεντυγχάνον τοῖς ἀπτομένοις), ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν ἀποδίδωσι· τοῦτο ἡ τῶν ἔνδοθεν ἐδωδύμων γλυκύτης. 2.194 Τὸν δὲ χιτῶνα τοῦτον καὶ κοσσυμβῶν εἶναι ὁ λόγος διακελεύεται. Κόσσυμβοι δὲ εἰσιν αὐτῷ τὰ ἔξω τῆς χρεῖας κόσμου χάριν ἀπηρτημένα σφαιροειδῆ ἀπαρτήματα. Μανθά νομεν δὲ διὰ τούτων τὸ δεῖν μὴ τῇ ἐντολῇ μόνον τὴν ἀρετὴν μετρεῖσθαι, ἀλλὰ τι καὶ παρ' ἡμῶν ἐξευρίσκεισθαι διὰ τῶν ἔξωθεν παρεπινοουμένων, ὡς ἂν προσθήκη τις κόσμου γένοιτο τῷ ἐνδύματι, οἷος ὁ Παῦλος ἦν, τοὺς καλοὺς παρ' ἑαυτοῦ κοσσυμβοὺς ταῖς ἐντολαῖς συμπλέκων. Τοῦ γὰρ νόμου κελεύοντος τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρεύοντας τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζεσθαι καὶ τοὺς τὸ Εὐαγγέλιον καταγέλλοντας ἐκεῖθεν ζῆν, οὗτος ἀδάπανον ποιεῖται τὸ Εὐαγγέλιον, πεινῶν καὶ διψῶν καὶ γυμνητεύων. Οὗτοί εἰσιν οἱ καλοὶ κόσσυμβοι, οἱ τὴν χιτῶνα τῶν ἐντολῶν τῇ παρ' ἑαυτῶν προσθήκη κατακοσμοῦντες. 2.195 Εἶτα δύο πέπλοι ἄνωθεν ἐπιβάλλονται τῷ ποδήρει, ἐκ τῶν ὧμων μέχρι τοῦ στήθους καὶ τῶν μεταφρένων καθή κοντες, δύο πόρπαις καθ' ἑκάτερον ὧμον ἀλλήλοισ ἐνούμενοι. Αἱ δὲ πόρπαι λίθοι εἰσὶ τὰ τῶν πατριαρχῶν ὀνόματα ἔξ καθ' ἑκάτερον ἐν τοῖς χαράγμασι φέρουσαι. Ποικίλη δὲ τῶν πέπλων ἡ ἰστοουργία. Ὑάκινθος μὲν πορφύρα συμπλέκεται, τὸ δὲ τοῦ κόκκου ἐρύθημα τῇ βύσσῳ μίγνυται. Πᾶσι δὲ τούτοις τὸ ἐκ χρυσοῦ νῆμα συγκατασπείρεται, ὥστε τῆς πολυειδοῦς ταύτης βαφῆς μίαν τινὰ συγκεκραμμένην ὥραν ἐκ τοῦ ὑφάσματος ἀπαυγάζεσθαι. 2.196 Ἄ δὲ διὰ τούτων μανθάνομεν ταῦτά ἐστιν, ὅτι τὰ ἄνω τῆς περιβολῆς, ὅσα τῆς καρδίας ἰδίως γίνεται κόσμος, ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀρετῶν κατακίρναται. Ἡ οὖν ὑάκινθος τῇ πορφύρα συμπλέκεται. Τῇ γὰρ καθαρότητι τῆς ζωῆς ἡ βασιλεία συνέζευκται. Κόκκος δὲ τῇ βύσσῳ συναναμίγνυται, ὅτι πέφυκε πῶς τῷ τῆς αἰδοῦς ἐρυθήματι τὸ λαμπρὸν τε καὶ καθαρὸν τοῦ βίου συμφύεσθαι. Ὁ δὲ χρυσοῦς τοῖς ἄνθεσι τούτοις συμπερι λάμπων τὸν ἀποκείμενον τῷ τοιοῦτῳ βίῳ θησαυρὸν ὑπαινίσσεται. Πατρίαρχαι δὲ ταῖς ἐπωμίσις ἐγγεγραμμένοι οὐ μικρὰ πρὸς τὸν τοιοῦτον καλλωπισμὸν ἡμῖν συνεισφέρουσι. Τοῖς γὰρ προλαβοῦσι τῶν ἀγαθῶν ὑποδείγμασι κατακοσμεῖται μᾶλλον ἢ τῶν ἀνθρώπων ζωῇ. 2.197 Πάλιν δὲ τῷ κόσμῳ τῶν πέπλων ἕτερος ἄνωθεν ἐπιβάλλεται κόσμος. Ἀσπίδες ἐκ χρυσοῦ καθ' ἑκατέρων τῶν ἐπωμίδων καθειμέναι καὶ δι' ἑαυτῶν ἀνέχουσαι τι χρυσό τευκτον ἐν τετραγώνῳ τῷ σχήματι δυοκαίδεκα λίθοις κατα λαμπόμενον, στιχηδὸν διακειμένοις. Τέσσαρες δὲ οἱ στίχοι, τριάδα λίθων ἕκαστος περιέχοντες. Ἐν αἷς οὐκ

ἦν εὐρεῖν τινα ὁμοειδῆ πρὸς τὴν ἑτέραν, ἀλλ' ἰδιαζούσαις ἀύγαῖς ἐκάστη ἐκαλλωπίζετο. 2.198 Τὸ μὲν δὴ σχῆμα τοῦ κόσμου τοῦτο. Ἡ δὲ διάνοια ἢ μὲν τῶν ἀσπίδων τῶν καθειμένων ἀπὸ τῶν ὤμων τὸ περιδέξιον τῆς κατὰ τοῦ ἀντικειμένου ὀπλίσεως ὑπαινίσσεται, ὥστε διχῆ, καθὼς μικρῶ πρόσθεν εἴρηται, τῆς ἀρετῆς κατορθουμένης διὰ τε πίστεως καὶ τῆς κατὰ τὸν βίον τοῦτον ἀγαθῆς συνειδήσεως πρὸς ἀμφοτέρα κατησφαλίσθαι ταῖς τῶν ἀσπίδων προσβολαῖς, ἄτρωτον τῶν τοιοῦτων βελῶν διαμένοντα διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν. 2.199 Τὸ δὲ τετράγωνον ἐκεῖνο κόσμιον τὸ τῶν ἀσπίδων ἐκατέρωθεν ἐξηρητημένον, ἐν ᾧ εἰσιν οἱ ἐπώνυμοι τῶν φυλῶν πατριάρχαι τοῖς λίθοις κατάγραπτοι, τοῦτο τῆς καρδίας προκάλυμμα γίνεται, παιδεύοντος ἡμᾶς τοῦ λόγου διὰ τοῦ σχήματος ὅτι ὁ ταῖς δύο ταύταις ἀσπίσι τὸν πονηρὸν τοξότην ἀποκρουσάμενος πάσαις ταῖς τῶν πατριαρχῶν ἀρεταῖς κατακοσμήσει τὴν ἰδίαν ψυχὴν, ἄλλου ἄλλως ἐν τῷ πέπλῳ τῆς ἀρετῆς διαλάμποντος. Τὸ δὲ τετράγωνον σχῆμα ἔνδειξις σοι ἔστω τῆς ἐν τῷ καλῷ παγιότητος. Δυσμετάθετον γὰρ τὸ τοιοῦτον σχῆμα, δι' ἴσου ταῖς γωνίαις ἐπὶ τῆς εὐθείας τῶν πλευρῶν ἐρειδόμενον.

2.200 Οἱ δὲ τελαμῶνες, δι' ὧν τὰ προκοσμήματα ταῦτα συνδεδεμένα πρὸς τοὺς βραχίονας, δόγμα μοι δοκοῦσι πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον παρέχεσθαι τοῦ δεῖν συνάπτειν τὴν πρακτικὴν φιλοσοφίαν τῇ κατὰ θεωρίαν ἐνεργουμένην, ὥστε τὴν καρδίαν μὲν τῆς θεωρίας, τοὺς δὲ βραχίονας τῶν ἔργων σύμβολα γίνεσθαι. 2.201 Κεφαλὴ δὲ κοσμουμένη τῷ διαδήματι τὸν ἀποκείμενον τοῖς εὐβελωκόσι στέφανον ὑποσημαίνει, ὃν κοσμεῖ ὁ ἐνεσφραγισμένος τῷ χρυσέῳ πετάλῳ τοῖς ἀρρήτοις χαράγμασιν. Ὑπόδημα δὲ οὐ περιτίθησι τῷ τὸν τοιοῦτον κόσμον ἐνδεδυκότι, ὡς ἂν μὴ βάροιο πρὸς τὸν δρόμον καὶ δυσκίνητος εἴη τῇ τῶν νεκρῶν δερμάτων περιβολῇ, κατὰ τὴν γενομένην ἐπὶ τῆς τοῦ ὄρους θεωρίας διάνοιαν. Πῶς οὖν ἔμελλεν ἀντὶ κόσμου τῷ ποδὶ τὸ ὑπόδημα γίνεσθαι τὸ κατὰ τὴν πρώτην μυσταγωγίαν ὡς ἐμπόδιον τῆς ἀνόδου ἀποβαλλόμενον. 2.202 Ὁ δὲ τοσοῦτον διαβάς διὰ τῶν καθεξῆς θεωρηθεισῶν ἡμῖν ἀναβάσεων τὰς θεοτεύκτους πλάκας διὰ χειρὸς φέρει, αἱ θεῖον νόμον ἐν ἑαυταῖς περιέχουσιν. Ἀλλὰ συντριβόνται αὐταὶ τῇ τραχύτητι τῆς τῶν ἡμαρτηκῶτων ἀντιτυπίας περιτριβεῖσαι. Τὸ δὲ τῆς ἀμαρτίας εἶδος εἰδωλοποιία ἦν, ἐν ὁμοίωματι μύσχου διαγλυφέντος τοῖς εἰδωλολάτραις τοῦ ἀφιδρύματος. Ὁ παρὰ τοῦ Μωϋσέως ἐκλεανθὲν ὄλον συνανελύθη τῷ ὕδατι καὶ ποτὸν τοῖς ἐξημαρτηκόσιν ἐγένετο, ὥστε παντὶ τρόπῳ εἰς ἀφανισμόν μεταχωρῆσαι τὴν ὕλην, τὴν τῇ ἀσεβείᾳ τῶν ἀνθρώπων ὑπερετήσαν. 2.203 Ταῦτα μάλιστα καὶ περὶ τῶν νῦν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ γεγενημένων τότε ἡ ἱστορία προφητικῶς ἀνεφώνησε. Πᾶσα γὰρ ἡ περὶ τὰ εἰδῶλα πλάνη τέλεον ἐξηφανίσθη τοῦ βίου καταποθεῖσα παρὰ τῶν εὐσεβῶν στομάτων τῶν διὰ τῆς καλῆς ὁμολογίας τὸν ἀφανισμόν τῆς ἀσεβοῦς ὕλης ἐν ἑαυτοῖς ποιησαμένων. Καὶ ὕδωρ γέγονεν ἀτεχνῶς παροδικόν τε καὶ ἀνυπόστατον τὰ πάλαι πεπηγότα παρὰ τοῖς εἰδωλολάτραις μυστήρια, ὕδωρ ὑπ' αὐτῶν τῶν ποτε εἰδωλομανούντων στομάτων καταπνόμενον. Ὅταν γὰρ ἴδῃς τοὺς πρότερον τῇ τοιαύτῃ ὑποκύπτοντας ματαιότητι νῦν ἀναιροῦντας ἐκεῖνα καὶ ἀφανίζοντας, ἐν οἷς αὐτῶν ἦν ἡ πεποιθήσις, ἄρ' οὐχὶ βοᾷ σοι δοκεῖ φανερώς ἡ ἱστορία ὅτι καταποθήσεται ποτε πᾶν εἶδωλον τοῖς στόμασι τῶν πρὸς τὴν εὐσεβείαν ἀπὸ τῆς ἀπάτης μετατεθέντων; 2.204 Ὅπλίζει δὲ τοὺς Λευῖτας ὁ Μωϋσῆς κατὰ τῶν ὁμοφύλων. Καὶ διαπεράσαντες τὴν παρεμβολὴν ἀπ' ἄκρου πέρατος ἐπὶ τὸ ἕτερον ἄκρον ἀνεξέταστον ποιοῦνται τῶν ἐντυγχανόντων τὸν φόνον, τῇ ἀκμῇ τοῦ ξίφους τὴν κατὰ τῶν ἀναιρουμένων ἐπιτρέψαντες ψῆφον. Ἐπίσης δὲ κατὰ παντὸς τοῦ προστυγχάνοντος ἐνεργουμένου τοῦ φόνου, ὁ διακρίνων ἐν τοῖς ἀναιρουμένοις τὸν φόνον οὐκ ἦν τὸν ἔχθρον ἢ τὸν φίλον, τὸν ξένον ἢ τὸν οἰκεῖον, τὸ συγγενὲς ἢ τὸ ἀλλότριον. Ἀλλὰ μία τις χειρὸς ἦν ὁρμὴ κατὰ παντὸς τοῦ προσπίπτοντος ὁμοίως

ἐπίσης ἐνεργουμένη. 2.205 Ὁ δὲ περὶ τούτου λόγος ταύτην ἂν ἡμῖν παράσχοιτο τὴν ὠφέλειαν. Ἐπειδὴ πανδημεὶ πάντες πρὸς τὸ κακὸν συνεφρόνησαν καὶ ὡσπερ εἷς ἐγένετο τῷ λόγῳ τῆς κακίας τὸ στρατόπεδον ἅπαν, ἀδιάκριτος ἢ κατ' αὐτῶν γίνεται μάστιξ. Ὡς γὰρ τινα τῶν ἐπὶ κακίᾳ πεφωραμένων ὁ πληγαῖς αἰκιζόμενος ὅτιπερ ἂν τύχη τοῦ σώματος καταξάινει διὰ τῆς μάστιγος, εἰδὼς ὅτι ἢ ἐπὶ μέρους ὀδύνη πρὸς τὸ πᾶν διεξέρχεται, οὕτως ὡς παντὸς ὁμοίως κολαζομένου τοῦ εἰς τὴν κακίαν συμφυέντος σώματος ἢ ἐπὶ μέρους ἐνεργουμένη μάστιξ τὸ πᾶν ἐσωφρόνισεν. 2.206 Οὐκοῦν εἴ ποτε τῆς ἴσης κακίας ἐν πολλοῖς θεωρουμένης μὴ κατὰ πάντων, ἀλλὰ κατὰ τινων ἐνεργήσειεν ἢ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησις, νοεῖν προσήκει τὴν διὰ φιλανθρωπίας ἐνεργουμένην διόρθωσιν, οὐ πάντων μὲν τυπτομένων, πάντων δὲ ταῖς μερικαῖς πληγαῖς πρὸς τὴν τῆς κακίας ἀποστροφὴν σωφρονιζομένων. 2.207 Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ἔτι τῶν καθ' ἰστορίαν γεγραμμένων τὸ νόημα. Ἡ δὲ ἀναγωγὴ τοῦτον ἂν ἡμᾶς τὸν τρόπον ὠφελήσειεν. Ἐπειδὴ φησιν ἐν κοινῷ κηρύγματι πρὸς πάντας ὁ νομοθέτης ὅτι· εἴ τις πρὸς Κύριον, ἴτω πρὸς με, ὅπερ ἐστὶν ἢ τοῦ νόμου φωνὴ πᾶσιν ἐγκελευομένη τό· εἴ τις βούλεται τοῦ Θεοῦ φίλος εἶναι, ἐμοὶ τῷ νόμῳ φίλος γενέσθω (ὁ γὰρ τοῦ νόμου φίλος καὶ Θεοῦ φίλος ἐστὶ πάντως), καὶ τοῖς πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ τοιοῦτου κηρύγματος ἀθροισθεῖσιν ἐγκελεύεται χρῆσασθαι τῷ ξίφει κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ φίλου καὶ τοῦ πλησίον. 2.208 Νοοῦμεν δὲ πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέποντες τῆς θεωρίας ὅτι πᾶς ὁ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν νόμον βλέπων τῷ φόνῳ τῶν κακῶς ὠκειωμένων αὐτῷ καθαρίζεται. Οὐ γὰρ πᾶς ἀδελφὸς οὐδὲ φίλος, οὐδὲ πλησίον ἐπὶ τὸ κρεῖττον παρὰ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται. Ἄλλ' ἔστι τις καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀλλότριος, καὶ φίλος καὶ ἐχθρὸς, καὶ πλησίον καὶ ἐξ ἐναντίας ἰστάμενος. Τούτους νοοῦμεν τοὺς συμφορομένους ἡμῖν λογισμούς, ὧν ἡ ζωὴ μὲν ἡμέτερον θάνατον, ὁ δὲ θάνατος αὐτῶν ἡμετέραν ζωὴν κατεργάζεται. 2.209 Συμφωνεῖ δὲ τὸ τοιοῦτο νόημα τοῖς ἤδη περὶ τὸν Ἀαρῶν ἐξετασθεῖσιν, ὅτε διὰ τῆς συντυχίας αὐτοῦ τὸν σύμμαχόν τε καὶ παραστάτην ἄγγελον ἐνοήσαμεν, τὸν τὰ σημεῖα κατὰ τῶν Αἰγυπτίων συνεργαζόμενον, προγενέστερον εἰκότως νοοῦμενον διὰ τὸ προκατεσκεύασθαι τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἀγγελικὴν καὶ ἀσώματον φύσιν, ἀδελφὸν δὲ δῆλον διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ νοητοῦ ἐκείνου πρὸς τὸ νοητὸν τὸ ἡμέτερον.

2.210 Τῆς οὖν ἀντιθέσεως οὔσης ὅτι πῶς ἔστι πρὸς τὸ κρεῖττον λαβεῖν τὴν τοῦ Ἀαρῶν συντυχίαν ὅς ὑπρέτης τοῖς Ἰσραηλίταις τῆς εἰδωλοποιίας ἐγένετο, κάκει μετρίως παρεδήλου τὴν τῆς ἀδελφότητος ὁμωνυμίαν ὁ λόγος, ὡς οὐχὶ πάντοτε τοῦ αὐτοῦ σηματομένου ἀπὸ τῆς αὐτῆς φωνῆς, ὅταν ἐπὶ τῶν ἐναντίων νοημάτων τὸ αὐτὸ λαμβάνηται ὄνομα. Ἄλλ' ἕτερος μὲν ἀδελφὸς ὁ καθαιρῶν τὸν Αἰγύπτιον τύραννον, ἄλλος δὲ πάλιν ὁ ἀποτυπῶν τοῖς Ἰσραηλίταις τὸ εἶδωλον, κἂν ἐν ἧ' ἐπ' ἀμφοτέρων τὸ ὄνομα. 2.211 Κατὰ τῶν τοιούτων οὖν ἀδελφῶν ἀπογυμνοὶ ὁ Μωϋσῆς τὸ ξίφος. Περὶ ὧν γὰρ ἄλλοις διακελεύεται, καὶ ἑαυτῷ δηλαδὴ νομοθετεῖ τὸ ἴσον. Ἀναίρεσις δὲ ἐστὶ τοῦ τοιοῦτου ἀδελφοῦ ὁ τῆς ἀμαρτίας ἀφανισμός. Πᾶς γὰρ ὁ τὸ διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου ἐνιδρυθέν τι κακὸν ἀφανίσας ἐκεῖνον ἀπέκτεινεν ἐν ἑαυτῷ τὸν ποτε διὰ τῆς ἀμαρτίας ζῶντα. 2.212 Μᾶλλον δ' ἂν ἡμῖν τὸ περὶ τούτου κρατυνθείη δόγμα, εἴ τινα καὶ ἄλλα τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην συμπαραλάβοιμεν. Εἴρηται γὰρ ὅτι προστάγματι γίνεται τοῦ Ἀαρῶν ἐκείνου τὸ δεῖν αὐτοὺς περιελέσθαι ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἐνώτια. Καὶ ἡ τούτων περιαιρέσις ὕλη τῷ εἰδῶλῳ ἐγένετο. Τί οὖν φαμεν; Ὅτι Μωϋσῆς μὲν ἐν τῷ ἐνωτίῳ κόσμῳ, ὅς ἐστι ὁ νόμος, τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀκοὴν κατεκόσμησεν, ὁ δὲ ψευδώνυμος ἀδελφὸς διὰ τῆς παρακοῆς περιαιρεῖ τὸν ἐντεθέντα τῇ ἀκοῇ κόσμον καὶ ποιεῖ δι' αὐτοῦ εἶδωλον. 2.213 Καὶ παρὰ τὴν πρώτην τῆς ἀμαρτίας εἴσοδον ἐνωτίου τινὸς ὑφαίρεσις ἦν ἢ τοῦ παρακοῦσαι τῆς ἐντολῆς συμβουλή, δι' ἧς ἐνομίσθη φίλος καὶ πλησίον τοῖς

πρωτοπλάστοις ὁ ὄφις, ὡς τι χρήσιμον καὶ ἀγαθὸν τὸ ἀποστῆναι τοῦ θεοῦ προσταγματος συμβουλευῶν, τοῦτό ἐστι τὸ περιελεῖσθαι τῆς ἀκοῆς τὸ τῆς ἐντολῆς ἐνώτιον. Οὐκοῦν ὁ τῶν τοιούτων ἀδελφῶν τε καὶ φίλων καὶ πλησίον φονεὺς ἀκούσεται παρὰ τοῦ νόμου τῆς φωνῆς ἐκείνης ἢ φησιν ἢ ἱστορία παρὰ τοῦ Μωϋσέως γεγενῆσθαι τοῖς τοῖς τοιούτους φονοκτονήσασιν· ἐπληρώσατε τὰς χεῖρας ὑμῶν σήμερον τῷ Κυρίῳ ἕκαστος ἐν τῷ υἱῷ ἢ τῷ ἀδελφῷ δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν. 2.214 Δοκεῖ δὲ κατὰ καιρὸν καὶ ἡ μνήμη τῶν τὴν ἀμαρτίαν παραδεξαμένων ἐπεισεληλυθέναι τῷ λόγῳ, ὥστε μαθεῖν πῶς τὰς θεοτεύκτους πλάκας ἐν αἷς ὁ θεῖος νόμος ἐνεκεχάρακτο εἰς τὴν γῆν ἐκ τῶν τοῦ Μωϋσέως χειρῶν πεσοῦσας καὶ τῇ ἀντιτυπία τοῦ ὑποκειμένου συντριβείσας πάλιν ὁ Μωϋσῆς ἀνακομίζεται, οὐκέτι διόλου τὰς αὐτάς, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐπ' αὐτῶν γράμμα. Ἐκ γὰρ τῆς κάτω ὕλης λαβῶν τὰς πλάκας ὑποτίθησι τῇ δυνάμει τοῦ τὸν νόμον αὐταῖς ἐγχαράσσοντος. Καὶ οὕτως ἀνακαλεῖται τὴν χάριν, φέρων ἐν ταῖς λιθίναις δέλτοις τὸν νόμον, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τῷ λίθῳ τὰς φωνὰς ἐντυπώσαντος. 2.215 Ταχὰ γὰρ ἔστι διὰ τούτων ὀδηγηθέντας τῆς θείας ὑπὲρ ἡμῶν προμηθείας ἐν περινοίᾳ γενέσθαι. Εἰ γὰρ ἀληθεύει ὁ θεῖος Ἀπόστολος καρδίας ὀνομάζων τὰς πλάκας, τουτέστι τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς, ἀληθεύει δὲ πάντως ὁ διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ διερευνώμενος, ἔστιν ἐκ τούτου δι' ἀκολούθου μαθεῖν ὅτι ἀσύντριπτος ἦν τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἀθάνατος ἢ ἀνθρωπίνη φύσις, ταῖς θείαις χερσὶ κατεσκευασμένη καὶ τοῖς ἀγράφοις τοῦ νόμου κεκαλλωπισμένη χαράγμασι, φυσικῶς ἡμῖν ἐγκειμένου τοῦ κατὰ νόμον βουλήματος ἐν τῇ ἀποστροφῇ τοῦ κακοῦ καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ τιμῇ. 2.216 Ἐπεὶ δὲ προσέπεσε τῆς ἀμαρτίας ὁ ἦχος, ὃν ἡ πρώτη Γραφή φωνὴν ὄψεως ὀνομάζει, ἢ δὲ κατὰ τὰς πλάκας ἱστορία φωνὴν ἐξ οἴνου ἀρχόντων, τότε εἰς γῆν πεσοῦσα συνετρίβη. Ἀλλὰ πάλιν ὁ ἀληθινὸς νομοθέτης, οὗ τύπος ἦν ὁ Μωϋσῆς, ἐκ τῆς γῆς ἡμῶν ἑαυτῷ τὰς τῆς φύσεως πλάκας ἐλάξευσεν. Οὐ γὰρ γάμος αὐτῷ τὴν θεοδόχον ἐδημιούργησε σάρκα, ἀλλ' αὐτὸς τῆς ἰδίας σαρκὸς γίνεται λατόμος τῆς τῷ θεῷ δακτύλῳ καταγραφείσης. Πνεῦμα γὰρ ἅγιον ἦλθεν ἐπὶ τὴν Παρθένον καὶ ἡ τοῦ Ὑψίστου ἐπεσκίασε δύνამις. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πάλιν τὸ ἀσύντριπτον ἔσχεν ἢ φύσις, ἀθάνατος γενομένη τοῖς τοῦ δακτύλου χαράγμασι. Δάκτυλος δὲ πολλαχῇ παρὰ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2.217 Καὶ οὕτω γίνεται τοῦ Μωϋσέως ἢ ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον μεταποίησις τοιαύτη τε καὶ τοσαύτη ὡς ἀχώρητον εἶναι τῷ κάτω ὀφθαλμῷ τὴν τῆς δόξης ἐκείνης ἐμφάνειαν. Πάντως δὲ ὁ πεπαιδευμένος τὸ θεῖον τῆς πίστεως ἡμῶν μυστήριον οὐκ ἀγνοεῖ πῶς συμβαίνει τῇ ἱστορίᾳ ἢ κατ' ἀναγωγὴν θεωρία. Ὁ γὰρ διορθωτὴς τῆς συντετριμμένης ἡμῶν φύσεως (νοεῖς δὲ πάντως διὰ τῶν λεγομένων ἐκεῖνον τὸν τὰ συντρίμματα ἡμῶν θεραπεύσαντα), ἐπειδὴ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγε κάλλος τὴν συντετριμμένην τῆς φύσεως ἡμῶν πλάκα, τῷ θεῷ δακτύλῳ, καθὼς εἴρηται, καλλωπισθεῖσαν, οὐκέτι χωρητὸς ταῖς ὄψεσι τῶν ἀναξίων γίνεται, τῷ ὑπερβάλλοντι τῆς δόξης ἀπροσπέλαστος τοῖς πρὸς αὐτὸν ὀρώσι γινόμενος. 2.218 Ἀληθῶς γὰρ, ὅταν ἔλθῃ, καθὼς φησὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, μόγις μὲν τοῖς δικαίοις χωρητὸς γίνεται καὶ καταφανής. Ὁ δὲ ἀσεβὴς καὶ ἰουδαίζων τὴν αἴρεσιν, καθὼς Ἡσαΐας λέγει, ἀμέτοχος ἐκείνου τοῦ θεάματος μένει· ἀρθήτω γὰρ ὁ ἀσεβὴς, φησὶν, ἵνα μὴ ἴδῃ τὴν δόξαν Κυρίου. 2.219 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇ ἀκολουθίᾳ τῶν προεξητασμένων ἐπόμενοι, πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῆς περὶ τὸν τόπον τοῦτον θεωρίας ἠνέχθημεν. Ἐπὶ δὲ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν. Πῶς ὁ τοσαύταις θεοφανείαις ἐναργῶς ὀρᾶν τὸν Θεὸν παρὰ τῆς θείας φωνῆς μαρτυρούμενος ἐν οἷς φησιν ὅτι ἐνώπιος ἐνώπιω, ὡς ἂν τις λαλήσῃ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον, ἐν τούτοις γενόμενος, ὡς μήπω τυχὼν ὧν τετυχηκέναι διὰ τῆς γραφικῆς μαρτυρίας πιστεύεται, δεῖται τοῦ Θεοῦ φανῆναι αὐτῷ, ὡς τοῦ ἀεὶ φαινομένου μηδέπω ὀφθέντος;

2.220 Καὶ ἡ ἄνωθεν φωνὴ νῦν μὲν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ αἰτοῦντος συντίθεται καὶ τὴν προσθήκην αὐτῷ τῆς χάριτος ταύτης οὐκ ἀπαναίνεται, πάλιν δὲ εἰς ἀπελπισμὸν ἄγει δι' ὧν ἀποφαίνεται ἀχώρητον εἶναι τῇ τῶν ἀνθρώπων ζωῇ τὸ παρ' ἐκείνου ζητούμενον. Ἀλλὰ τίνα τόπον εἶναι παρ' ἑαυτῷ φησιν ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῷ τόπῳ πέτραν καὶ ὀπήν ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐν ἣ κελεύει γενέσθαι τὸν Μωϋσέα, εἶτα ἐπιβαλεῖν τὸν Θεὸν τὴν χεῖρα τῷ στομίῳ τῆς ὀπῆς ἐκείνης καὶ παρελθόντα προσκαλέσασθαι, τὸν δὲ Μωϋσέα προσκληθέντα καὶ τῆς ὀπῆς ἔξω γενόμενον τὰ ὀπίσθια ἰδεῖν τοῦ καλέσαντος καὶ οὕτως ἐκείνόν τε τὸ ζητούμενον ἰδεῖν δόξαι τῆς τε θείας φωνῆς ἀψευδῆ τὴν ἐπαγγελίαν γενέσθαι. 2.221 Ταῦτα γὰρ εἴ τις κατὰ τὸ γράμμα βλέπει, οὐ μόνον ἀσαφῆς τοῖς ζητοῦσιν ἔσται ἡ διάνοια, ἀλλ' οὐδὲ καθαρεύσει τῆς ἀπεμφαινούσης περὶ Θεοῦ ὑπολήψεως. Μόνων γὰρ τῶν ἐν σχήματι θεωρουμένων τὸ μὲν ἐμπρόσθιον, τὸ δὲ ὀπίσθιον. Πᾶν δὲ σχῆμα σώματος πέρας ἐστίν. Ὡστε ὁ σχῆμα περὶ τὸν Θεὸν ἐννοῶν οὐδὲ τῆς σωματικῆς φύσεως καθαρεύειν αὐτὸν οἰηθήσεται. Πᾶν δὲ σῶμα καὶ σύνθετόν ἐστι πάντως. Τὸ δὲ σύνθετον ἐκ τῆς τῶν ἑτερογενῶν συνδρομῆς ἔχει τὴν σύστασιν. Τὸ δὲ συντιθέμενον οὐκ ἂν τις ἀδιάλυτον εἶναι εἴποι. Τὸ δὲ διαλυόμενον ἄφθαρτον εἶναι οὐ δύναται. Φθορὰ γὰρ ἡ διάλυσις τοῦ συνεστῶτός ἐστιν. 2.222 Εἰ οὖν τις τὸ ὀπίσθιον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ γράμμα νοήσειεν, εἰς ταύτην τὴν ἀτοπίαν ἐκ τῆς ἀκολουθίας κατ' ἀνάγκην ἀπενεχθήσεται. Τὸ γὰρ ἐμπρόσθιον τε καὶ ὀπίσθιον ἐν σχήματι πάντως, τὸ δὲ σχῆμα ἐν σώματι. Τοῦτο δὲ διαλυτὸν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν ἐστί. Διαλυτὸν γὰρ ἅπαν τὸ σύνθετον. Τὸ δὲ διαλυόμενον ἄφθαρτον εἶναι οὐ δύναται. Ἄρα ὁ τῷ γράμματι δουλεύων φθορὰν διὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν νοημάτων περὶ τὸ Θεῖον ἐννοήσειεν. Ἀλλὰ μὴν ἄφθαρτος ὁ Θεὸς καὶ ἀσώματος. 2.223 Ἀλλὰ τίς ἄρα τοῖς γεγραμμένοις ἐφαρμόσει διάνοια παρὰ τὸ ἐκ προχείρου νοούμενον; Εἰ δὲ τοῦτο τὸ μέρος τῶν ἐν τῇ συμφράσει τοῦ λόγου γεγραμμένων ἑτέραν ἡμᾶς ἐξευρεῖν ἀναγκάζει διάνοιαν, προσήκει πάντως καὶ περὶ τοῦ ὄλου τὸ ἴσον διανοεῖσθαι. Οἷον γὰρ ἐν τῷ μέρει νοήσωμεν, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ ὅλον καταλαμβάνομεν. Οὐ γὰρ ἂν εἴη τι ὅλον μὴ ἐκ μερῶν συμπληρούμενον. Οὐκοῦν καὶ ὁ τόπος ὁ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ἡ ἐν τῷ τόπῳ πέτρα καὶ τὸ ἐν ταύτῃ χώρα, ὅπερ ὀπή ὀνομάζεται, καὶ ἡ ἐκεῖ τοῦ Μωϋσέως εἴσοδος καὶ ἡ τῆς θείας χειρὸς ἐπιβολὴ τοῦ στομίου καὶ ἡ πάροδος καὶ ἡ κλήσις καὶ μετὰ ταύτην ἡ τῶν ὀπισθίων θεωρία εὐλογώτερόν τι τῷ τῆς ἀναγωγῆς νόμῳ θεωρηθήσεται. 2.224 Τί οὖν ἐστὶ τὸ εἰκαζόμενον; Ὅτι καθάπερ τὰ κατω φερῆ τῶν σωμάτων, εἴ τινα κατὰ τοῦ πρᾶνου ὀρμὴν λάβοι, κἂν μηδεὶς ἐπωθῶν μετὰ τὴν πρώτην κίνησιν τύχη, αὐτὰ δι' ἑαυτῶν ἐπὶ τὸ κάταντες ἐν σφοδρότερά τῇ φορᾷ συνελαύ νεται, ἕως ἂν ἐπικλινῆς ἢ καὶ ὑποκατίῃ τῷ σχήματι τὸ τῇ φορᾷ ὑποκείμενον, μηδενὸς εὕρισκομένου τοῦ ἐξ ἀντιβάσεως τὴν ὀρμὴν ἀνακόπτοντος, οὕτω κατὰ τὸ ἔμπαλιν ἢ ψυχὴ τῆς γῆϊνης προσπαθείας ἀπολυθεῖσα ἀνωφερῆς τε καὶ ὀξεῖα γίνεται πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ ἄνω κίνησιν, ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὸ ὕψος ἀνιπταμένη. 2.225 Μηδενὸς δὲ ὄντος ἄνωθεν τοῦ τὴν ὀρμὴν ἐπικόπτοντος (ἐλκτικὴ γὰρ πρὸς ἑαυτὴν ἢ τοῦ καλοῦ φύσις ἐστὶ τῶν πρὸς ἐκείνην ἀναβλεπόντων), αἰεὶ πάν τως ὑψηλότερα ἑαυτῆς γίνεται, τῇ τῶν οὐρανίων ἐπιθυμίᾳ συνεπεκτεινομένη τοῖς ἔμπροσθεν, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, καὶ πάντοτε πρὸς τὸ ὑψηλότερον τὴν πτῆσιν ποιήσεται. 2.226 Ποθοῦσα γὰρ διὰ τῶν ἤδη κατελημμένων μὴ καταλιπεῖν τὸ ὕψος τὸ ὑπερκείμενον, ἄπαυστον ποιεῖται τὴν ἐπὶ τὰ ἄνω φορὰν, αἰεὶ διὰ τῶν προηγουμένων τὸν πρὸς τὴν πτῆσιν τόνον ἀνανεάζουσα. Μόνη γὰρ ἢ κατ' ἀρετὴν ἐνέργεια καμάτῳ τρέφει τὴν δύναμιν, οὐκ ἐνδιδοῦσα διὰ τοῦ ἔργου τὸν τόνον, ἀλλ' ἐπαύξουσα. 2.227 Διὰ τοῦτο φαμεν καὶ τὸν μέγαν Μωϋσέα αἰεὶ μείζω γινόμενον μηδαμοῦ ἴστασθαι τῆς ἀνόδου, μηδέ τινα ὄρον ἑαυτῷ ποιεῖσθαι τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω φορᾶς, ἀλλ' ἅπαξ ἐπιβάντα τῆς κλίμακος ἢ ἐπεστήρικτο ὁ Θεός, καθὼς φησιν Ἰακώβ, εἰσαεὶ τῆς ὑπερκειμένης βαθμίδος

ἐπιβαίνειν καὶ μηδέποτε ὑψούμενον παύεσθαι διὰ τὸ πάντοτε εὐρίσκειν τῆς κατειλημμένης ἐν τῷ ὕψει βαθμίδος τὸ ὑπερκείμενον. 2.228 Ἀρνεῖται τὴν πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν Αἰγυπτίων κατειψευσ μένην συγγένειαν. Ἔκδικος γίνεται τοῦ Ἑβραίου. Μετανίσταται πρὸς τὴν ἔρημον διαγωγὴν, ἣν ὁ ἀνθρώπινος οὐκ ἐτάραξε βίος. Ποιμαίνει ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν ἡμέρων ζῶων ἀγέλην. Ὁρᾷ τοῦ φωτὸς τὴν λαμπηδόνα. Ἀβαρῆ ποιεῖται τὴν πρὸς τὸ φῶς ἄνοδον τῆ περιαιρέσει τοῦ ὑποδήματος. Ἐξαιρεῖται πρὸς ἐλευθερίαν τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον. Ὑποβρύχιον βλέπει τὸν ἐχθρὸν κατὰ τῶν κυμάτων δυόμενον. 2.229 Ὑπὸ τὴν νεφέλην ἀυλίζεται. Τῆ πέτρα θεραπεύει τὸ δίψος. Τῷ οὐρανῷ γεωργεῖ τὸν ἄρτον. Εἶτα τῆ ἐκτάσει τῶν χειρῶν καταγωνίζεται τὸ ἀλλόφυλον. Ἀκούει τῆς σάλπιγγος. Τὸν γνόφον ὑπέρχεται. Ἐπὶ τὰ ἄδυστα τῆς ἀχειροποίητου σκηνηῆς παραδύεται. Μανθάνει τῆς θείας ἱερωσύνης τὰ ἀπόρητα. Ἐξαφανίζει τὸ εἶδωλον. Ἰλεοῦται τὸ Θεῖον. Ἀνακαλεῖται τὸν ἐν τῇ κακίᾳ τῶν Ἰουδαίων συντριβέντα νόμον.

2.230 Λάμπει τῆ δόξῃ. Καὶ διὰ τοσοῦτων ἐπαρθεῖς ὑψωμάτων, ἔτι σφριγᾷ τῆ ἐπιθυμία καὶ ἀκορέστως ἔχει τοῦ πλείονος καὶ οὐ διὰ παντὸς κατ' ἐξουσίαν ἐνεφορεῖτο ἔτι διψᾷ καὶ ὡς μήπω μετεσχηκῶς τυχεῖν δέεται, ἐμφανῆσαι αὐτῷ τὸν Θεὸν ἰκετεύων, οὐχ ὡς μετέχειν δύναται, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνός ἐστι. 2.231 Δοκεῖ δέ μοι τὸ τοιοῦτο παθεῖν ἐρωτικῇ τινι διαθέσει πρὸς τὸ τῆ φύσει καλὸν τῆς ψυχῆς διατεθείσης, ἣν αἰεὶ ἢ ἐλπίς ἀπὸ τοῦ ὀφθέντος καλοῦ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἐπεσπάσατο, διὰ τοῦ πάντοτε καταλαμβανομένου πρὸς τὸ κεκρυμμένον αἰεὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκαίουσα, ὅθεν ὁ σφοδρὸς ἐραστής τοῦ κάλλους, τὸ αἰεὶ φαινόμενον ὡς εἰκόνα τοῦ ποθουμένου δεχόμενος, αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ἀρχετύπου ἐμφορηθῆναι ἐπιποθεῖ. 2.232 Καὶ τοῦτο βούλεται ἢ τολμηρὰ τε καὶ παριούσα τοὺς ὅρους τῆς ἐπιθυμίας αἴτησις τὸ μὴ διὰ κατόπτρων τινῶν καὶ ἐμφάσεων, ἀλλὰ κατὰ πρόσωπον ἀπολαῦσαι τοῦ κάλλους. Ἡ δὲ θεία φωνὴ δίδωσι τὸ αἰτηθὲν δι' ὧν ἀπαναί νεται, ἐν ὀλίγοις τοῖς ῥήμασιν ἀμέτρητόν τινα βυθὸν νοημάτων παραδεικνύουσα. Τὸ μὲν γὰρ πληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῷ ἢ τοῦ Θεοῦ μεγαλοδωρεὰ κατένευσε, στάσιν δέ τινα τοῦ πόθου καὶ κόρον οὐκ ἐπηγγείλατο. 2.233 Οὐ γὰρ ἂν ἑαυτὸν ἔδειξε τῷ θεράποντι, εἴπερ τοιοῦτον ἦν τὸ ὀρώμενον ὥστε στήσαι τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βλέποντος, ὡς ἐν τούτῳ ὄντος τοῦ ἀληθῶς ἰδεῖν τὸν Θεὸν ἐν τῷ μὴ λήξαι ποτε τῆς ἐπιθυμίας τὸν πρὸς αὐτὸν ἀναβλέποντα. Φησὶ γάρ· οὐ δυνήσῃ τὸ πρόσωπόν μου ἰδεῖν· οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται. 2.234 Τοῦτο δὲ οὐχ ὡς αἴτιον τοῦ θανάτου τοῖς ὀρώσι γινόμενον ὁ λόγος ἐνδείκνυται. Πῶς γὰρ τὸ τῆς ζωῆς πρόσωπον αἴτιον θανάτου τοῖς ἐμπελάσασι γένοιτ' ἂν ποτε; Ἀλλ' ἐπειδὴ ζωοποιὸν μὲν τῆ φύσει τὸ Θεῖον, ἴδιον δὲ γνώρισμα τῆς θείας φύσεώς ἐστι τὸ παντὸς ὑπερκεῖσθαι γνωρίσματος, ὁ τοίνυν τῶν γινωσκομένων τι τὸν Θεὸν εἶναι οἰόμενος, ὡς παρατραπείς ἀπὸ τοῦ ὄντως ὄντος πρὸς τὸ τῆ καταληπτικῆς φαντασίᾳ νομισθὲν εἶναι, ζωὴν οὐκ ἔχει. 2.235 Τὸ γὰρ ὄντως ὄν ἢ ἀληθὴς ἐστὶ ζωὴ. Τοῦτο δὲ εἰς ἐπίγνωσιν ἀνέφικτον. Εἰ οὖν ὑπερβαίνει τὴν γνῶσιν ἢ ζωοποιὸς φύσις, τὸ καταλαμβανόμενον πάντως ζωὴ οὐκ ἔστιν. Ὁ δὲ μὴ ἐστὶ ζωὴ παρεκτικὸν γενέσθαι ζωῆς φύσιν οὐκ ἔχει. Οὕτως οὖν πληροῦται τῷ Μωϋσεῖ τὸ ποθούμενον, δι' ὧν ἀπλήρωτος ἢ ἐπιθυμία μένει. 2.236 Παιδεύεται γὰρ διὰ τῶν εἰρημένων ὅτι τὸ Θεῖον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἀόριστον, οὐδενὶ περιειργόμενον πέρατι. Εἰ γὰρ ἔν τινι πέρατι νοηθεῖ τὸ Θεῖον, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸ μετ' ἐκεῖνο συνθεωρηθῆναι τῷ πέρατι. Πάντως γὰρ εἷς τι καταλήγει τὸ περατούμενον, ὡσπερ πτηνῶν πέρας ὁ ἀήρ ἐστὶ καὶ ἐνύδρων τὸ ὕδωρ. Ὡς οὖν πᾶσι τοῖς μορίοις ἑαυτοῦ ὁ μὲν ἰχθὺς ἐμπεριέχεται τῷ ὕδατι, τὸ δὲ πτηνὸν τῷ ἀέρι, καὶ μέσον τοῦ ὕδατος πρὸς τὸ νηκτὸν ἢ πρὸς τὸ πτηνὸν τοῦ ἀέρος ἢ ἄκρα τοῦ πέρατός ἐστὶν ἐπιφάνεια, ἢ τὸ πτηνὸν ἢ τὸν ἰχθὺν περιέχουσα, ἢ τὸ ὕδωρ ἢ ὁ ἀήρ διαδέχεται, οὕτως ἀνάγκη, εἴπερ ἐν πέρατι νοοῖτο τὸ Θεῖον, τῷ ἑτερογενεῖ κατὰ τὴν

φύσιν ἐμπεριέχεσθαι. Τὸ δὲ ἐμπεριέχον τοῦ ἐναπειλημμένου πολλαπλάσιον εἶναι τῆ ἀκολουθία τοῦ λόγου μαρτυρεῖται. 2.237 Ἀλλὰ μὴν καλὸν εἶναι τὸ Θεῖον ὁμολογεῖται τῆ φύσει. Τὸ δὲ πρὸς τὸ καλὸν ἑτεροφυῶς ἔχον ἄλλο τι παρὰ τὸ καλὸν πάντως ἐστί. Τὸ δὲ ἔξω τοῦ καλοῦ ἐν τῆ τοῦ κακοῦ φύσει καταλαμβάνεται. Ἐδείχθη δὲ πολλὰ πλάσιον εἶναι τοῦ περιεχομένου τὸ περιέχον. Ἀνάγκη οὖν πᾶσα τοὺς ἐν πέρατι τὸ Θεῖον οἰομένους εἶναι καὶ ἐμπεριεῖ λῆφθαι τοῦτο τῆ κακία συντίθεσθαι. 2.238 Ἐλαττουμένου δὲ πάντως τοῦ περιεχομένου τῆς τοῦ περιέχοντος φύσεως, ἀκόλουθον ἂν εἴη τὴν ἐπικράτησιν τοῦ πλεονάζοντος γίνεσθαι. Οὐκοῦν δυναστεύεσθαι τὸ καλὸν ὑπὸ τοῦ ἐναντίου κατασκευάζει ὁ πέρατί τινι περιείργων τὸ Θεῖον. Ἀλλὰ μὴν τοῦτο ἄτοπον. Οὐκ ἄρα περίληψις τις τῆς ἀορίστου φύσεως νομισθήσεται. Τὸ δὲ ἀπερίληπτον καταληφθῆναι φύσιν οὐκ ἔχει. Ἀλλὰ πᾶσα πρὸς τὸ καλὸν ἢ ἐπιθυμία ἢ πρὸς τὴν ἄνοδον ἐκείνην ἐφελκομένη αἰεὶ τῷ δρόμῳ τοῦ πρὸς τὸ καλὸν ἰεμένου συνεπεκτείνεται. 2.239 Καὶ τοῦτό ἐστιν ὄντως τὸ ἰδεῖν τὸν Θεὸν τὸ μηδέποτε τῆς ἐπιθυμίας κόρον εὔρεῖν. Ἀλλὰ χρὴ πάντοτε βλέποντα δι' ὧν ἐστί δυνατόν ὄραν πρὸς τὴν τοῦ πλέον ἰδεῖν ἐπιθυμίαν ἐκκαίεσθαι. Καὶ οὕτως οὐδεὶς ὄρος ἂν ἐπικόπτοι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀνόδου τὴν αὔξησιν, διὰ τὸ μήτε τοῦ καλοῦ τι πέρας εὔρισκεσθαι, μήτε τινὶ κόρῳ τὴν πρόοδον τῆς πρὸς τὸ καλὸν ἐπιθυμίας ἐκκόπτεσθαι.

2.240 Ἀλλὰ τίς ὁ τόπος ἐκεῖνος ὁ παρὰ τῷ Θεῷ νοούμενος; Τίς δὲ ἡ πέτρα; Καὶ τί πάλιν ἐν τῇ πέτρᾳ τὸ χώρημα; Τίς δὲ ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ στόμιον τοῦ κοίλου τῆς πέτρας διαλαμβάνουσα; Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πάροδος τίς; Τί δὲ αὐτοῦ τὸ ὀπίσθιον, ὅπερ αἰτήσαντι τῷ Μωϋσεῖ τὴν κατὰ πρόσωπον ὄψιν δώσειν ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο; 2.241 Χρὴ γὰρ πάντως μέγα τι τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ τῆς τοῦ διδόντος μεγαλοδωρεᾶς ἐπάξιον, ὥστε πάσης τῆς γενομένης ἤδη τῷ μεγάλῳ θεράποντι θεοφανείας τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην μεγαλοπρεπεστέραν τε καὶ ὑψηλοτέραν πιστεύεσθαι. Πῶς οὖν ἂν τις τὸ ὕψος τὸ ἐκ τῶν εἰρημένων κατανοήσειεν, ἐφ' ᾧ μετὰ τὰς τοσαύτας ἀναβάσεις ὅ τε Μωϋσῆς ἀναβῆναι ποθεῖ καὶ ὁ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργῶν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐξευμαρίζεται διὰ τῆς ὁδηγίας τὴν ἄνοδον· ἰδοὺ τόπος, φησί, παρ' ἐμοί; 2.242 Συμβαίνει τάχα τοῖς προτεθεωρημένοις τὸ νόημα. Τόπον γὰρ εἰπὼν οὐ περιείργει τῷ ποσῷ τὸ δεικνύμενον (ἐπὶ γὰρ τοῦ ἀπόσου μέτρον οὐκ ἔστιν), ἀλλὰ τῆ παραλήψει τῆς κατὰ τὸ μέτρον περιγραφῆς ἐπὶ τὸ ἄπειρόν τε καὶ ἀόριστον χειραγωγεῖ τὸν ἀκούοντα. Δοκεῖ τοίνυν τοιοῦτόν τινα νοῦν ὑποσημαίνειν ὁ λόγος· ἐπειδὴ σοὶ πρὸς τὸ ἔμπροσθεν ἢ ἐπιθυμία συντέταται καὶ σοὶ τοῦ δρόμου κόρος οὐδεὶς, οὐδέ τινα τοῦ ἀγαθοῦ ὄρον ἐπίστασαι, ἀλλ' αἰεὶ πρὸς τὸ πλεῖον ὁ πόθος βλέπει, τοσοῦτός ἐστιν ὁ παρ' ἐμοί τόπος, ὥστε τὸν ἐν αὐτῷ διαθέοντα μηδέποτε δυνηθῆναι λῆξαι τοῦ δρόμου. 2.243 Ὁ δὲ δρόμος ἐτέρῳ λόγῳ στάσις ἐστί· στήσω γὰρ σε, φησὶν, ἐπὶ τῆς πέτρας. Τοῦτο δὲ τὸ πάντων παραδοξότατον πῶς τὸ αὐτὸ καὶ στάσις ἐστί καὶ κίνησις. Ὁ γὰρ ἀνίων πάντως οὐχ ἴσταται καὶ ὁ ἐστὼς οὐκ ἀνέρχεται. Ἐνταῦθα δὲ διὰ τοῦ ἐστάναι τὸ ἀναβῆναι γίνεται. Τοῦτο δὲ ἐστί ὅτι ὄσω τις πάγιός τε καὶ ἀμετάθετος ἐν τῷ ἀγαθῷ διαμένει, τοσοῦτῳ πλεονόν τῆς ἀρετῆς διανύει δρόμον. Ὁ γὰρ περισεφαλῆς τε καὶ ὀλισθηρὸς κατὰ τὴν τῶν λογισμῶν βάσιν, ἀβέβαιον τὴν ἐν τῷ καλῷ στάσιν ἔχων, κλυδωνιζόμενός τε καὶ περιφερόμενος, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ ταῖς περὶ τῶν ὄντων ὑπολήψεσιν ἐπιδιστάζων καὶ κραδαινόμενος, οὐκ ἂν ποτε πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς ἀναδράμοι. 2.244 Ὡς οἱ διὰ ψάμμου βαδίζοντες πρὸς τὸ ἄναντες, κἂν μεγάλα τύχῳσι τοῖς ποσὶ διαβαίνοντες, ἀνήνυτα μοχθοῦσιν, αἰεὶ πρὸς τὸ κάτω τῆς βάσεως συγκαταρρευούσης τῆ ψάμμῳ, ὡς τὴν μὲν κίνησιν ἐνεργεῖσθαι, πρόοδον δὲ μηδεμίαν τῆς κινήσεως γίνεσθαι. Εἰ δέ τις, καθὼς ἢ ψαλμῳδία φησί, τῆς τοῦ βυθοῦ ὑποστάθμης ἀνασπάσας τοὺς πόδας, ἐπὶ τῆς πέτρας τούτους ἐρείσειεν (ἢ πέτρα δὲ ἐστί ὁ Χριστός, ἢ παντελής ἀρετή), ὄσω

μαλλον ἔδραϊος ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἀμετακίνητος κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Παύλου γίνεται, τοσοῦτω θάττον διανύει τὸν δρόμον, οἷόν τιτι πτερῶ τῇ στάσει χρώμενος καὶ πρὸς τὴν ἄνω πορείαν διὰ τῆς βεβαιότητος τοῦ ἀγαθοῦ τὴν καρδίαν πτερούμενος. Ὁ οὖν ὑποδείξας τῷ Μωϋσεῖ τὸν τόπον παρορμᾶ πρὸς τὸν δρόμον. Τὴν δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας ἐπαγγειλάμενος στάσιν, τὸν τρόπον τῆς θείας ἐκείνης σταδιοδρομίας αὐτῷ ὑποδείκνυσι. 2.245 Τὸ δὲ ἐν τῇ πέτρᾳ χώρημα, ἦν ὀπὴν ὀνομάζει ὁ λόγος, καλῶς ὁ θεῖος Ἀπόστολος τοῖς ἰδίους λόγοις διηρμήνευσεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον οὐρανίαν ἀποκεῖσθαι δι' ἐλπίδος τοῖς τὴν γῆνιν σκηνὴν διαλύσασι λέγων. 2.246 Ἀληθῶς γὰρ ὁ τὸν δρόμον τελέσας, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἐν ἐκείνῳ τῷ πλατεῖ καὶ εὐρυχώρῳ σταδίῳ, ὃν τόπον ὀνομάζει ἡ θεία φωνή, καὶ τὴν πίστιν τηρήσας ὄντως, καθὼς φησι τὸ αἴνιγμα, ἐπὶ τῆς πέτρας τοὺς ἰδίους πόδας ἐρείσας, οὗτος τῷ τῆς δικαιοσύνης στεφάνῳ παρὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγωνοθέτου καλλωπισθήσεται. Τὸ δὲ τοιοῦτο γέρας διαφόρως παρὰ τῆς Γραφῆς ὀνομάζεται. 2.247 Τὸ γὰρ αὐτὸ ἐνταῦθα μὲν χώρημα πέτρας λέγεται, ἐν ἑτέροις δὲ παραδείσου τρυφὴ καὶ αἰωνία σκηνὴ καὶ μονὴ παρὰ τῷ Πατρὶ καὶ πατριάρχῳ κόλπος καὶ χώρα ζώντων καὶ ὕδωρ ἀναπαύσεως καὶ ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ καὶ βασιλεία οὐρανῶν καὶ βραβεῖον κλήσεως καὶ στέφανος χαρίτων καὶ στέφανος τρυφῆς καὶ στέφανος κάλλους καὶ πύργος ἰσχύος καὶ ἐπιτραπέζιος εὐφροσύνη καὶ Θεοῦ συνεδρία καὶ θρόνος κρίσεως καὶ τόπος ὀνομαστὸς καὶ σκηνὴ ἀπόκρυφος. 2.248 Ἐν οὖν καὶ τοῦτο φαμεν εἶναι τῶν εἰς τοῦτο φερόντων τὸ νόημα τὴν εἰς τὴν πέτραν τοῦ Μωϋσέως εἴσοδον. Ἐπειδὴ γὰρ Χριστὸς ἡ πέτρα παρὰ τοῦ Παύλου νενόηται, πᾶσα δὲ ἀγαθῶν ἐλπίς ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι πιστεύε, ἐν ᾧ πάντας εἶναι τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀγαθῶν μεμαθὴ καμεν, ὁ ἐν ἀγαθῷ τιτι γενόμενος ἐν τῷ Χριστῷ πάντως ἐστὶ τῷ περιεκτικῷ παντὸς ἀγαθοῦ. 2.249 Ὁ δὲ μέχρι τούτου φθάσας καὶ ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς σκεπασθεὶς, καθὼς ὁ λόγος ἐπηγγέλατο (χειρὶ δ' ἂν εἴη τοῦ Θεοῦ ἡ δημιουργικὴ τῶν ὄντων δύναμις, ὁ μονογενὴς Θεός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ὃς καὶ τοῖς τρέχουσι τόπος ἐστίν, ὁδὸς τοῦ δρόμου γινόμενος, κατὰ τὴν ἰδίαν φωνήν, καὶ πέτρα γίνεται τοῖς βεβαίοις καὶ οἶκος τοῖς ἀναπαυομένοις), τότε ἀκούσεται τοῦ προσκαλουμένου καὶ κατόπιν τοῦ καλοῦντος ὀφθήσεται, τουτέστιν ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ πορεύσεται, καθὼς ὁ νόμος παρεγγυᾷ.

2.250 Ὅπερ ἀκούσας ἐνόησε καὶ ὁ μέγας Δαβὶδ, τῷ μὲν κατοικοῦντι ἐν βοηθείᾳ τοῦ Ὑψίστου λέγων ὅτι ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, ὅπερ ἴσον ἐστὶ τοῦ κατόπιν αὐτὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι (ἐν γὰρ τοῖς ὀπισθίοις ἐστὶ τὸ μετάφρενον), περὶ ἑαυτοῦ δὲ τοῦτο βοῶν ὅτι ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου, ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου. Ὅρας πῶς συμβαίνει τῇ ἱστορίᾳ ἢ ψαλμῶδία. Ὡς γὰρ οὗτός φησι τῷ ὀπίσω τοῦ Θεοῦ κεκολλημένῳ τὴν τῆς δεξιᾶς εἶναι ἀντίληψιν, οὕτω κάκει ἡ χειρὶ ἄπτεται τοῦ ἐν τῇ πέτρᾳ τὴν θείαν φωνὴν ἀναμένοντος καὶ κατόπιν ἀκολουθεῖν εὐχομένου. 2.251 Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, ὁ τότε τῷ Μωϋσεῖ χρηματίσας, ὁ πληρωτὴς τοῦ ἰδίου νόμου γενόμενος, ὁμοίως πρὸς τοὺς μαθητὰς διεξέρχεται, ἀπογυμνῶν τῶν ἐν αἰνίγματι ῥηθέντων εἰς τὸ ἐμφανὲς τὴν διάνοιαν· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, λέγων, οὐκ· εἴ τις ἔμπροσθεν. Καὶ τῷ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἰκετεύοντι τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτίθεται· δεῦρο γάρ, φησίν, ἀκολούθει μοι. Ὁ δὲ ἀκολουθῶν τὸ ὀπισθεν βλέπει. 2.252 Οὐκοῦν διδάσκεται νῦν ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἰδεῖν τὸν Θεὸν σπεύδων, πῶς ἔστιν ἰδεῖν τὸν Θεόν, ὅτι τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ, καθ' ὅπερ ἂν καθηγῆται, τοῦτο βλέπειν ἐστὶ τὸν Θεόν. Ἡ γὰρ πάροδος αὐτοῦ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπομένου διασημαίνει. Οὐ γὰρ ἔστιν ἄλλως τὸν ἀγνοοῦντα τὴν ὁδὸν ἀσφαλῶς διανύσαι, μὴ τῷ καθηγουμένῳ κατόπιν ἐπόμενον. Ὁ οὖν ὁδηγῶν τῷ προηγεῖσθαι τῷ ἐπομένῳ τὴν ὁδὸν ὑποδείκνυσιν. Ὁ δὲ ἐπόμενος τότε τῆς εὐθείας οὐκ ἐκτραπῆσεται, εἰ τὸ ὀπίσω ἀεὶ τοῦ ἡγουμένου βλέποι. 2.253 Ὁ γὰρ ἐπὶ τὰ πλάγια τῇ κινήσει

παραφερόμενος ἢ ἀντιπρόσωπον φέρων τῷ ὁδηγοῦντι τὸ βλέμμα ἄλλην ἑαυτῷ καινοτομεῖ πορείαν, οὐχ ἦν ὁ ὁδηγὸς ὑποδεικνυσι. Διὸ φησι πρὸς τὸν ὁδηγούμενον ὅτι· τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταιί σοι, τουτέστι· μὴ ἀντιπρόσωπος γίνου τῷ ὁδηγοῦντι. Πρὸς γὰρ τὸ ἐναντίον πάντως ὁ δρόμος ἔσται. Ἄγαθὸν γὰρ ἀγαθῷ οὐκ ἀντιβλέπει, ἀλλ' ἔπεται. 2.254 Τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου νοούμενον τῷ ἀγαθῷ ἀντιπρόσωπον γίνεται. Ἡ γὰρ κακία ἐξ ἐναντίου τῇ ἀρετῇ βλέπει. Ἀρετὴ δὲ οὐκ ἀντιθεωρεῖται τῇ ἀρετῇ ἀντιπρόσωπος. Ὁ οὖν Μωϋσῆς οὐκ ἀντιβλέπει τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τὰ ὀπίσω αὐτοῦ βλέπει. Ὁ γὰρ ἀντιβλέπων οὐ ζήσεται, καθὼς μαρτυρεῖται ἡ θεία φωνή, ὅτι· οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπον Κυρίου καὶ ζήσεται. 2.255 Ὁρᾶς ὅσον ἐστὶ τὸ μαθεῖν ἀκολουθεῖσαι τῷ Θεῷ, ὅτι μετὰ τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας ἀναβάσεις καὶ τὰς φοβερὰς τε καὶ ἐνδόξους θεοφανείας πρὸς τῷ τέλει που τῆς ζωῆς μόγις ταύτης ἀξιοῦται τῆς χάριτος ὁ μαθὼν κατόπιν γενέσθαι Θεοῦ. Τῷ δὲ οὕτως ἐπομένῳ τῷ Θεῷ οὐκέτι τῶν διὰ κακίας προσοχισμάτων ἀντιβαίνει οὐδέν. 2.256 Μετὰ ταῦτα γὰρ φθόνος αὐτῷ παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπιφύεται, φθόνος τὸ ἀρχέκακον πάθος, ὁ τοῦ θανάτου πατήρ, ἡ πρώτη τῆς ἀμαρτίας εἴσοδος, ἡ τῆς κακίας ρίζα, ἡ τῆς λύπης γένεσις, ἡ τῶν συμφορῶν μήτηρ, ἡ τῆς ἀπειθείας ὑπόθεσις, ἡ τῆς αἰσχύνης ἀρχή. Φθόνος ἡμᾶς τοῦ παραδείσου ἐξώκισεν, ὄφρις κατὰ τῆς Εὐας γενόμενος. Φθόνος τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἀπετείχισε καὶ τῶν ἱερῶν ἐνδυμάτων γυμνώσας τοῖς τῆς συκῆς φύλλοις δι' αἰσχύνης ὑπήγαγε. 2.257 Φθόνος τὸν Κάϊν κατὰ τῆς φύσεως ὥπλισε καὶ τὸν ἐπτάκις ἐκδικούμενον ἐκαινοτόμησε θάνατον. Φθόνος τὸν Ἰωσήφ δοῦλον ἐποίησε. Φθόνος τὸ θανατηφόρον κέντρον, τὸ κεκρυμμένον ὄπλον, ἡ τῆς φύσεως νόσος, ὁ χολώδης ἴος, ἡ ἐκούσιος τηκεδών, τὸ πικρὸν βέλος, ὁ τῆς ψυχῆς ἦλος, τὸ ἐγκάρδιον πῦρ, ἡ τοῖς σπλάγχνοις ἐγκαιομένη φλόξ, 2.258 ὧ ἀτύχημα μὲν ἐστὶν οὐ τὸ ἴδιον κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν, κατόρθωμα δὲ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐ τὸ οἰκεῖον καλόν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέλας κακόν. Φθόνος ὁ ταῖς εὐπραγίαις τῶν ἀνθρώπων ἐποδυνώμενος καὶ ταῖς συμφοραῖς ἐπεμβαίνων. Φθίρεσθαι τοὺς νεκροβόρους γύπας τῷ μύρῳ λέγουσι. Πρὸς γὰρ τὸ δυσῶδες καὶ διεφθορὸς αὐτῶν ἡ φύσις ὠκείωται. Καὶ ὁ τῇ νόσῳ ταύτῃ κρατούμενος τῇ μὲν εὐημερίᾳ τῶν πέλας οἶόν τινος μύρου προσβολῇ καταφθείρεται, εἰ δέ τι πάθος ἐκ συμφορᾶς ἴδοι, πρὸς τοῦτο καθίπταται καὶ τὸ ἀγκύλον ἐπάγει στόμα, τὰ κεκρυμμένα ἐξέλκων τοῦ δυστυχήματος. 2.259 Πολλοὺς ὁ φθόνος τῶν πρὸ Μωϋσέως κατηγωνίσαστο. Τῷ δὲ μεγάλῳ τούτῳ προσενεχθεῖς, οἶόν τι πλάσμα πήλινον πέτρα προσαραχθέν, ἑαυτῷ περιτρίβεται. Ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα διεδείχθη τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ πορείας τὸ κέρδος ἦν ἐποιεῖτο Μωϋσῆς, ὁ ἐν τῷ θείῳ τόπῳ δραμῶν καὶ ἐπὶ τῆς πέτρας ἐστῶς καὶ τῷ χωρήματι ταύτης περιεχόμενος καὶ τῇ χειρὶ τοῦ Θεοῦ σκεπαζόμενος καὶ κατόπιν τῷ ἡγουμένῳ ἐπόμενος, ὁ μὴ ἀντιβλέπων, ἀλλὰ τὰ ὀπίσθια βλέπων.

2.260 Τὸν οὖν ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενον μακαριστὸν τῷ ἔπεσθαι τῷ Θεῷ ἀποδεικνυσι καὶ τὸ φανῆναι αὐτὸν τῆς τοῦ τόξου βολῆς ὑψηλότερον. Πέμπει γὰρ καὶ κατ' ἐκείνου τὸ βέλος ὁ φθόνος, ἀλλ' οὐ καθικνεῖται ἡ βολὴ τοῦ ὕψους, ἐν ᾧ ἦν Μωϋσῆς. Ἦτόνησε γὰρ ἡ νευρὰ τῆς πονηρίας τοσοῦτον ἀποτοξεῦσαι τὸ πάθος, ὡς ἀπὸ τῶν προνενοσηκότων καὶ εἰς αὐτὸν διαβῆναι. Ἄλλ' ὁ μὲν Ἄαρὼν καὶ ἡ Μαριάμ τῷ πάθει τῆς βασκανίας ἐτρώθησαν καὶ οἶόν τι τόξον τοῦ φθόνου γίνονται, ἀντὶ βέλους τὸν κατ' αὐτοῦ λόγον ἀποτοξεύσαντες. 2.261 Ὁ δὲ τοσοῦτον ἀπέσχεν ἐν κοινωνίᾳ γενέσθαι τοῦ ἀρρωστήματος, ὥστε καὶ θεραπεύει τῶν νενοσηκότων τὸ πάθος, οὐ μόνον αὐτὸς πρὸς τὴν ἄμυναν τῶν λελυπηκότων μένων ἀκίνητος, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἤδη ὑπὲρ αὐτῶν ἰλεοῦ μενος, δεικνύς, οἶμαι, δι' ὧν ἐποίησεν, ὅτι ὁ καλῶς τῷ θυρεῷ τῆς ἀρετῆς περιπεφραγμένος ταῖς ἀκίσι τῶν βελῶν οὐκ ἀμύσσεται. 2.262 Ἀμβλύνει γὰρ τὴν αἰχμὴν καὶ εἰς τὸ ἔμπαλιν ἀποστρέφει ἡ τοῦ ὄπλου στερρότης. Ὅπλον δ' ἂν εἴη τῶν τοιούτων βελῶν φυλακτήριον αὐτὸς ὁ Θεός, ὃν

ἐνδύεται ὁ τῆς ἀρετῆς ὀπλίτης· ἐνδύσασθε γάρ, φησί, τὸν Κύριον Ἰησοῦν, τουτέστιν ἡ ἀρραγῆς παντευχία, ἧ τινι εὐσταλῶς πεφραγμένος ὁ Μωϋσῆς ἄπρακτον τὸν πονηρὸν τοξότην ἐποίησεν. 2.263 Οὔτε γὰρ ἐνέπεσεν αὐτῷ ἡ ἀμυντικὴ κατὰ τῶν λελυπηκότων ὀρμή, οὔτε καταδικασθέντων αὐτῶν παρὰ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως τὸ πρὸς τὴν φύσιν ἠγνόησε δίκαιον, ἀλλ' ἰκέτης ἐγένετο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν. Ὅπερ οὐκ ἂν ἐποίησεν, εἰ μὴ κατόπιν τοῦ Θεοῦ ἦν, τοῦ τὰ ὀπισθεν αὐτῷ πρὸς τὴν ἀσφαλῆ τῆς ἀρετῆς ὁδηγίαν προδείξαντος. 2.264 Καὶ τὰ ἄλλα δὲ ἐφεξῆς τοιαῦτα. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἔσχε κατ' αὐτοῦ χώραν εἰς βλάβην, ὁ τῆ φύσει τῶν ἀνθρώπων πολέμιος τρέπει κατὰ τῶν εὐαλωτοτέρων τὸν πόλεμον. Καὶ καθάπερ τι βέλος τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος ἐπαφείς τῷ λαῷ, αἰγυπτιάζειν κατὰ τὴν ὄρεξιν αὐτοῦ παρεσκεύασε, προτιθέντας τῆς οὐρανίας ἐκείνης τροφῆς τὴν παρ' Αἰγυπτίους σαρκοβορίαν. 2.265 Ὁ δὲ ὑψηλὸς τὴν ψυχὴν ἄνω τοῦ τοιοῦτου πάθους ὑπερπετόμενος ὄλος ἦν τῆς μελλούσης κληρονομίας τῆς ἐπηγγελμένης παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς μεθισταμένοις ἐκ τῆς νοηθείσης Αἰγύπτου καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ἐκείνην ὁδοὶ ποροῦσιν, ἐν ἧ βρῦει τὸ γάλα συναναμειγμένον τῷ μέλιτι. Τούτου χάριν κατασκόπους τινὰς διδασκάλους ἐποιεῖτο τῶν ἐκείνη καλῶν. 2.266 Οὗτοι δ' ἂν εἶεν, κατὰ γε τὴν ἐμὴν γνώμην, οἱ μὲν τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας προτεινάντες οἱ διὰ τῆς πίστεως ἐγγινόμενοι λογισμοί, βεβαιοῦντες τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τὴν ἐλπίδα, οἱ δὲ ἀπόγνωσιν τῶν χρηστοτέρων ἐμποιοῦντες ἐλπίδων εἶεν ἂν οἱ παρὰ τοῦ ἐναντίου λογισμοί οἱ τὴν πίστιν τῶν ἐπηγγελμένων ἀμβλύνοντες. Ἄλλ' οὐδένα τῶν ἐναντίων λόγον ποιούμενος πιστὸν ἠγεῖτο τὸν τὰ κρείττω περὶ τῆς γῆς ἐκείνης ἐπαγγελλόμενον. 2.267 Ἰησοῦς δὲ ἦν ὁ τῆς κρείττονος κατασκοπῆς καθηγούμενος, ὁ τῆ παρ' ἑαυτοῦ διαβεβαιώσει τὸ πιστὸν τοῖς ἐπηγγελμένοις παρέχων. Πρὸς ὃν βλέπων ὁ Μωϋσῆς βεβαίως εἶχε τὰς ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἐλπίδας, δεῖγμα τῆς ἐκεῖ τρυφῆς τὸν βότρυν ποιούμενος τὸν ἐπ' ἀναφορέων παρ' αὐτοῦ κομιζόμενον. Ἰησοῦν δὲ πάντως ἀκούων περὶ τῆς γῆς ἐκείνης μηνύοντα καὶ βότρυν ξύλω ἀπαιωρούμενον, νοεῖς πρὸς ὃ τι κάκεῖνος βλέπων ἀσφαλῆς ταῖς ἐλπίσιν ἦν. 2.268 Βότρυν γὰρ ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος τίς ἄλλος ἐστὶ παρὰ τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τοῦ ξύλου κρεμασθέντα βότρυν, οὗ τὸ αἷμα ποτὸν τοῖς πιστεύουσι γίνεται σωτήριον, τοῦτο τοῦ Μωϋσέως προειπόντος ἡμῖν οἶον δι' αἰνίγματος, ὅτι· αἷμα σταφυλῆς ἔπινον οἶνον, δι' οὗ τὸ σωτήριον πάθος καταμηνύεται. 2.269 Πάλιν διὰ τῆς ἐρήμου ὁδοῦ καὶ καταπονεῖται τῆ δίψῃ ὁ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπαγγελίας ἀπελπίσας λαός. Ὁ δὲ Μωϋσῆς πάλιν αὐτοῖς κατακλύζει διὰ τῆς πέτρας τὴν ἔρημον. Ὁ δὲ τοιοῦτος λόγος τοῦτο ἂν ἡμᾶς διὰ τῆς νοητῆς θεωρίας διδάξειεν οἷόν ἐστι τὸ τῆς μετανοίας μυστήριον. Οἱ γὰρ πρὸς γαστέρα καὶ σάρκα καὶ τὰς Αἰγυπτίας ἡδονὰς μετὰ τὸ ἄπαξ γεύσασθαι τῆς πέτρας παρατραπέντες, τῷ χωρισμῷ τῆς τῶν ἀγαθῶν μετουσίας καταδικάζονται.

2.270 Ἄλλ' ἔστιν αὐτοῖς πάλιν ἐκ μεταμελείας τὴν πέτραν εὑρεῖν ἢν κατέλιπον καὶ πάλιν ἑαυτοῖς ἀναστομῶσαι τὴν φλέβα καὶ πάλιν ἐμφορῆ θῆναι τοῦ νάματος, ὃ ἡ πέτρα ἐκδίδωσι τῷ τὴν κατασκοπὴν Ἰησοῦ ἀληθεστέραν τῆς τῶν ἐναντίων εἶναι πιστεύσαντι καὶ πρὸς τὸν βότρυν βλέποντι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν κρεμασθέντα καὶ αἱμαχθέντα, τῷ πάλιν αὐτοῖς διὰ τοῦ ξύλου βρῦειν τὴν πέτραν παρασκευάσαντι. 2.271 Ἄλλ' οὕτω κατ' ἴχνος ἔπεσθαι τῇ μεγαλοφυΐᾳ Μωϋσέως ὁ λαὸς ἐπαυδέθη. Ἔτι δὲ πρὸς τὰς ἀνδραποδώδεις ἐπιθυμίας καθέλκεται καὶ πρὸς τὰς Αἰγυπτίας ἡδονὰς ἐπικλίνεται. Δείκνυσι δὲ πως διὰ τούτων ἡ ἱστορία ὅτι πρὸς τὸ τοιοῦτον πάθος πάντων μάλιστα κατωφερῆς ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐστὶ, μυρίαὶ ὁδοὶς ὑπαγομένη τῇ νόσῳ. 2.272 Ὁ δέ, καθάπερ τις ἰατρός πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἀεὶ πάθος διὰ τῆς τεχνῆς ἰστάμενος, οὐκ ἔῃ κατ' αὐτῶν δυναστεύειν μέχρι θανάτου τὴν νόσον. Τοῖς μὲν γὰρ ἢ τῶν ἀτόπων ἐπιθυμία τοὺς ὄφεις ἔτικτε, τὸ δὲ παρ' αὐτῶν δῆγμα

θανατηφόρον ἐπῆγε τὸν ἰὸν τοῖς ἀμυχθεῖσι τῷ δήγματι, ὁ δὲ μέγας νομοθέτης ὄφρων εἶδει τὴν δύναμιν τῶν κατὰ ἀλήθειαν θηρίων ἠχρεῖωσε. 2.273 Καιρὸς δ' ἂν εἴη σαφέστερον ἐκκαλύψαι τὸ αἴνιγμα. Ἐν τι τῶν πονηρῶν τούτων παθημάτων ἐστὶν ἀλεξητήριον ἢ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας γινομένη τῶν ψυχῶν ἡμῶν κάθαρσις. Κεφάλαιον δὲ τῶν ἐν τῷ μυστηρίῳ πεπιστευμένων ἢ εἰς τὸ Πάθος ἐστὶν ἐπίβλεψις τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξαμένου τὸ πάθος. Σταυρὸς δὲ τὸ πάθος ἐστίν, ὥστε τὸν πρὸς αὐτὸν βλέποντα, καθὼς ὑφηγεῖται ὁ λόγος, ὑπὸ τοῦ ἰοῦ τῆς ἐπιθυμίας μὴ βλάπτεσθαι. 2.274 Τὸ δὲ πρὸς τὸν σταυρὸν βλέπειν, τοῦτό ἐστι τὸ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον ὡς νέκρον τῷ κόσμῳ καὶ ἐσταυρωμένον ποιῆσαι, πρὸς πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀκίνητον, ὄντως, καθὼς φησὶν ὁ προφήτης, καθηλοῦντα τῷ θεῷ φόβῳ τὰς ἰδίας σάρκας. Ἦλος δ' ἂν εἴη σαρκῶν καθεκτικὸς ἢ ἐγκράτεια. 2.275 Ἐπεὶ οὖν ἡ τῶν ἀτόπων ἐπιθυμία τοὺς θανατηφόρους ὄφεις ἐκ τῆς γῆς ἐπισπᾶται (πᾶν γὰρ τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἔγγονον ὄφιν ἐστὶ), τούτου χάριν προδείκνυσιν ὁ νόμος ἡμῖν τὸ ἐπὶ τοῦ ξύλου φαινόμενον. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁμοίωμα ὄφρων καὶ οὐχὶ ὄφιν, καθὼς καὶ ὁ μέγας Παῦλός φησιν· ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας. Ὁ δὲ ἀληθὴς ὄφιν ἢ ἁμαρτία ἐστὶ καὶ ὁ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν αὐτομολήσας τὴν τοῦ ὄφρων ὑποδύεται φύσιν. 2.276 Ἐλευθεροῦται οὖν τῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ ὑπελθόντος τὸ τῆς ἁμαρτίας εἶδος καὶ γενομένου καθ' ἡμᾶς τοὺς πρὸς τὸ εἶδος μεταστραφέντας τοῦ ὄφρων, δι' οὗ ὁ μὲν θάνατος ὁ ἐκ τῶν δηγμάτων κωλύεται, αὐτὰ δὲ τὰ θηρία οὐκ ἀφανίζεται. Θηρία δὲ λέγω τὰς ἐπιθυμίας. Τῶν γὰρ εἰς τὸν σταυρὸν βλέπόντων ὁ μὲν πονηρὸς τῶν ἁμαρτιῶν θάνατος οὐκ ἐνεργεῖται, ἢ δὲ ἐγκειμένη τῇ σαρκὶ κατὰ τοῦ πνεύματος ἐπιθυμία εἰς τὸ παντελὲς οὐκ ἀπόλωλε. 2.277 Καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς πιστοῖς ἐνεργεῖται πολλάκις τῆς ἐπιθυμίας τὰ δήγματα. Ἄλλ' ὁ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου ὑψωθέντα βλέπων ἀπωθεῖται τὸ πάθος, οἷον τινι φαρμάκῳ τῷ τῆς ἐντολῆς φόβῳ τὸν ἰὸν διαχέας. Τὸ δὲ σύμβολον εἶναι τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν μυστηρίου τὸν ὑψωθέντα ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ φανερώς διδάσκει ἢ τοῦ Κυρίου φωνὴ ἐν οἷς φησὶν ὅτι· καθὼς Μωϋσῆς ὑψωσε τὴν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου. 2.278 Πάλιν τῇ οἰκείᾳ ὁδῷ κατὰ τινὰ κακὴν ἀκολουθίαν ἢ ἁμαρτία προέρχεται, οἷον εἰρμῶ τινι πονηρῷ κατὰ τὸ ἀκόλουθον προῖοῦσα. Καὶ ὁ νομοθέτης καθάπερ τις ἰατρὸς τῇ τοῦ κακοῦ φορᾶ συμπαρετείνει τὴν θεραπείαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἄπρακτον ἐγένετο τὸ δήγμα τῶν ὄφρων τοῖς εἰς τὸ ὁμοίωμα τοῦ ὄφρων βλέπουσι (νοεῖς δὲ πάντως διὰ τῶν εἰρημένων τὸ αἴνιγμα), ἄλλη μέθοδος ἁμαρτίας ἐπινοεῖται τῷ ποικίλως τὰ τοιαῦτα καθ' ἡμῶν σοφιστεύοντι, 2.279 ὁ δὲ καὶ νῦν ἐν πολλοῖς ἰδεῖν ἔστι γινόμενον. Ἐπειδὴν γὰρ τινες διὰ σωφρονεστεροῦ βίου τὸ τῆς ἐπιθυμίας πάθος κολάσωσιν, ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην ἑαυτοὺς εἰσωθοῦσιν ἀνθρωπίναις σπούδαις καὶ αὐτοχειροτονήτοις ὄρμαῖς εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ ἐξυβρίζοντες. Πρὸς ταύτην ἄγει τὴν κακὴν τῆς ἁμαρτίας ἀκολουθίαν ὁ διὰ τῆς ἱστορίας ἐνεργεῖν τὰ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις κατηγορούμενος.

2.280 Ἐπειδὴ γὰρ ἐπαύσατο ἢ γῆ τοὺς ὄφεις κατὰ τῶν ἐπιθυμούντων ὠδίνουσα διὰ τῆς εἰς τὸν ὑψωθέντα ἐπὶ τοῦ ξύλου πίστεως καὶ κρείττους ἐπέισθησαν εἶναι τῶν ἰοβόλων δηγμάτων, τότε τοῦ κατ' ἐπιθυμίαν πάθους ὑπεξελθόντος ἢ τῆς ὑπερηφανίας ἀντεισέρχεται νόσος. Καὶ ταπεινὸν εἶναι κρίνοντες τὸ φυλάσσειν ἐφ' ἑαυτῶν τὴν τάξιν ἐφ' ἧς ἐτάχθησαν, εἰσωθοῦσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, παρῶσασθαι τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν λειτουργίαν ταύτην λαχόντας φιλονεικήσαντες, οἱ χάσματι ὑποληφθέντες ἐξήφα νίσθησαν, τὸ δὲ ὅσον ὑπὲρ γῆς ἦν τοῦ τοιοῦτου συντάγματος κεραυνοῖς κατεπρήσθη, διδάσκοντος, οἶμαι, τοῦ λόγου διὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι πέρας ἐστὶ τῆς κατ' ὑπερηφανίαν ἐπάρσεως ἢ εἰς τὸ ὑπόγειον κάθοδος. Καὶ τάχα τις διὰ τούτων ὀρμώμενος οὐκ ἀπεικίτως ἄνοδον ἐπὶ τὸ κάτω τὴν ὑπερηφανίαν ὀρίσαιο. 2.281 Εἰ δὲ πρὸς τὸ ἐναντίον τῇ τῶν πολλῶν ὑπολήψει

φέρεται ἡ διάνοια, μηδὲν θαυμάσης. Τοῖς γὰρ πολλοῖς δοκεῖ τὸ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἶναι τῷ ὀνόματι τῆς ὑπερηφανίας σημαίνεσθαι. Ἡ δὲ τῶν ἱστορηθέντων ἀλήθεια βεβαιοῖ τὸν ἡμέτερον ὄρον. Εἰ γὰρ οἱ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἑαυτοὺς ἄραντες κάτω που κατέδυσαν, χάσματι τῆς γῆς διασχούσης αὐτοῖς, οὐκ ἂν τις καταγνοίη τοῦ ὄρου, τοῦ τὴν ὑπερηφανίαν τὴν κατωτάτω πτῶσιν εἶναι ὀριζομένου. 2.282 Πρὸς ταῦτα βλέποντας μετριάζειν παιδεύει ὁ Μωϋσῆς καὶ μὴ ἐπαίρεσθαι τοῖς κατορθώμασιν, ἀλλ' αἰεὶ τὸ παρὸν εὖ διατίθεσθαι. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ τῶν ἡδονῶν γέγονας κρείττων, ἤδη σοι ἀνεύθυνον τὸ ἐτέρω εἶδει πάθους ἀλίσκεσθαι. Πτῶμα γὰρ ἐστὶ πᾶν πάθος, ἕως ἂν πάθος ᾖ. Διαφορὰ δὲ πτωμάτων ἐν τῇ τῶν παθημάτων παραλλαγῇ οὐδεμία. Ὁ τῷ λείψ τῆς ἡδονῆς ἐνολισθήσας πέπτωκε καὶ ὁ διὰ τῆς ὑπερηφανίας ὑποσκελισθεὶς ἀνετράπη. Οὐδὲν γὰρ καταπτώματος εἶδος αἰρετὸν τῷ νοῦν ἔχοντι. Ἀλλ' ἐπίσης πᾶν πτῶμα φευκτόν, ἕως ἂν πτῶμα ᾖ. 2.283 Ὡς εἶ τινα καὶ τῶν νῦν βλέποις ἐν μέρει τινὶ τοῦ κατὰ τὰς ἡδονὰς ἀρρωστήματος καθαρεύοντα, σπουδῆ δὲ πάλιν, τῷ δοκεῖν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἶναι, πρὸς τὴν ἱερωσύνην ἑαυτὸν εἰσωθοῦντα, τοῦτον ἐκείνον οἴου βλέπειν τὸν ἐν τῷ ὑψώματι τῆς ὑπερηφανίας ὑπόγειον πίπτοντα. 2.284 Διδάσκει γὰρ ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὁ νόμος ὅτι θεῖόν τι χρῆμά ἐστιν ἡ ἱερωσύνη καὶ οὐκ ἀνθρώπινον. Διδάσκει δὲ οὕτως. Ῥάβδους παρ' ἐκάστης φυλῆς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν δεδωκότων κατασημήνας προστίθησι τῷ θυσιαστηρίῳ, ὥστε τῆς ἄνωθεν χειροτονίας μαρτυρίαν γενέσθαι τὴν ῥάβδον, θαύματί τινι θείῳ παρὰ τὰς ἄλλας γενομένην ἐπίσημον. Καὶ γενομένου τούτου αἱ μὲν τῶν ἄλλων ῥάβδοι ὅπερ ἦσαν διέμειναν, ἡ δὲ τοῦ ἱερέως, αὐτὴ ἐν ἑαυτῇ ριζωθεῖσα, οὐ διὰ τινος ἀλλοτρίας ἰκμάδος, ἀλλὰ τῆς θεόθεν αὐτῇ ἐντεθείσης δυνάμεως, κλάδους καὶ καρπὸν ἀνεβλάστησε καὶ προῆλθεν εἰς τελείωσιν ὁ καρπός. Κάρυον δὲ ἦν ὁ καρπός, 2.285 οὗ γενομένου, πρὸς εὐταξίαν ἐπαιδεύθη πᾶν τὸ ὑπήκοον. Νοεῖν δὲ προσήκει διὰ τοῦ καρποῦ, ὃν ἡ ῥάβδος ἐβλάστησε τοῦ Ἀαρῶν, οἷον χρῆ εἶναι τὸν ἐν τῇ ἱερωσύνη βίον, ἐγκρατῆ τινα καὶ κατεστυμμένον καὶ περιεσκληκότα τῇ φαινομένῃ ζωῇ, ἔνδοθεν δὲ τὸ ἐδώδιμον ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ἀφανεῖ περιέχοντα, ὃ τότε ἀνακαλύπτεται, ὅταν πεπανθῇ τῷ χρόνῳ ἡ βρωσις καὶ περιρραγῇ τὸ στύφον περιβόλαιον καὶ περιτριβῇ τὸ ξυλῶδες ἐκεῖνο τοῦ ἐδωδίμου προκάλυμμα. 2.286 Εἰ δὲ τινος ἱερέως λεγομένου καταμάθοις τὸν βίον μηλοειδῆ καὶ εὐπνουν καὶ ῥοδόχροον, οἷοι τῶν πολλῶν εἰσι βύσσω καὶ πορφύρα διανθιζόμενοι καὶ ταῖς λιπαραῖς τραπέζαις ἐμπιαινόμενοι οἱ τὸν διυλισμένον πίνοντες οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι καὶ ὅσα ἄλλα γλυκέα δοκεῖ κατὰ τὴν πρόχειρον γεῦσιν τοῖς τὸν ἀπολαυστικὸν ὀπωρίζουσι βίον, καλῶς ἂν ἐπὶ τούτου τὸ εὐαγγελικὸν εἴποις, ὅτι τὸν καρπὸν βλέπων, οὐκ ἐπιγινώσκω διὰ τοῦ καρποῦ τὸ ἱερατικὸν δένδρον. Ἄλλος ὁ τῆς ἱερωσύνης καρπός καὶ οὗτος ἕτερος. Ἐκεῖνος ὁ καρπός ἐγκράτεια ἦν, τρυφῆ δὲ οὗτος. Ἐκεῖνος οὐκ ἀπὸ γῆϊνης ἰκμάδος ὑπεπαινετο, τούτῳ δὲ πολλοὶ κάτωθεν ἐπιρρέουσιν οἱ τῶν ἡδονῶν ὄχετοί, δι' ὧν πρὸς τὴν τοιαύτην ὥραν ἡ τοῦ βίου ὀπώρα ὑπὲρ υφθαίνεται. 2.287 Ὅτε δὲ καὶ τούτου τοῦ πάθους καθαρὸν ἐγένετο τὸ ὑπήκοον, τότε διέξεισι τὸν ἀλλόφυλον βίον, καθηγουμένου τοῦ νόμου τῆς βασιλικῆς λεωφόρου, κατ' οὐδέτερον μέρος τῆς ἐκτροπῆς γινομένης. Ἐπισφαλῆς γὰρ ἡ ἐπὶ τὰ πλάγια παρατροπὴ τῷ ὀδεύοντι. Ὡσπερ γὰρ εἰ δύο κρημοὶ μίαν ἐπὶ τῆς ἄκρας ῥαχίας ἀτραπὸν ἀποστενοῖεν, κίνδυνός ἐστι τῷ διὰ ταύτης βαίνοντι ἔνθεν ἢ ἔνθεν παρατραπήναι τοῦ μέσου (ἴσως γὰρ ἐκατέρωθεν τὸ ἐκ τοῦ κρημοῦ βάραθρον τὴν ἐκτροπὴν διαδέχεται), οὕτως ὁ νόμος βούλεται τὸν αὐτῷ κατ' ἴχνος ἐπόμενον μὴ καταλιπεῖν τὴν ὁδὸν τήν, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος, στενήν τε καὶ τεθλιμμένην, μήτε ἐπὶ τὸ σκαιόν τε καὶ εὐώνυμον, μήτε ἐπὶ τὸ δεξιὸν νομιζόμενον. 2.288 Δόγμα δὲ ἐστὶν οὗτος ὁ λόγος ἐν μεσότητι θεωρεῖσθαι τὰς ἀρετὰς ὀριζόμενος, διότι πέφυκε πᾶσα κακία ἢ κατ' ἔλλειψιν ἢ κατ' ὑπέρπτωσης ἀρετῆς ἐνεργεῖσθαι, οἷον ἐπὶ τῆς ἀνδρείας ἔλλειψις τίς ἐστὶν ἀρετῆς ἢ δειλία, ὑπέρπτωσης δὲ τὸ θράσος τὸ δὲ

ἐκατέρου τούτων καθαρεῦον ἐν μέσῳ τε τῶν παρακειμένων κακιῶν θεωρεῖται καὶ ἀρετὴ ἐστὶ. 2.289 Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα πρὸς τὸ κρεῖττον σπουδάζεται, μεσολαβεῖται πῶς τοῖς κακοῖς γειτονήμασιν. Ἡ σοφία δεινότητός τε καὶ ἀκεραιότητος τὸ μέσον ἔχει. Οὔτε τοῦ ὄψεως τὸ φρόνιμον ἐπαινετόν, οὔτε τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκέραιον, εἰ ἐφ' ἑαυτοῦ μόνου δέοι λαμβάνειν τούτων ἐκάτερον. Ἄλλ' ἢ διὰ μέσου τῶν δύο τούτων σύγκρατος ἕξις ἀρετὴ γίνεται. Ὁ ἐλλιπὴς κατὰ τὴν σωφροσύνην ἀκόλαστος, ὁ πλεονάζων κεκαυτηρίασται τὴν συνείδησιν, καθὼς ὀρίζεται ὁ Ἀπόστολος. Ὁ μὲν γὰρ ταῖς ἡδοναῖς ἀνέδην ἐκκέχυται, ὁ δὲ καὶ τὸν γάμον ἴσα τῇ μοιχείᾳ βδελύσσεται. Ἡ δὲ διὰ μέσου τούτων θεωρουμένη ἕξις σωφροσύνη ἐστίν.

2.290 Ἐπεὶ δέ, καθὼς φησὶν ὁ Κύριος, ὁ κόσμος οὗτος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται, ἀλλόφυλον δὲ τοῖς ἐπομένοις τῷ νόμῳ τὸ τῆ ἀρετῆ ἀντικείμενον, ὅπερ ἐστὶν ἡ πονηρία, ὁ διὰ τοῦ κόσμου τούτου κατὰ τὸν βίον ὁδοιπορῶν ἀσφαλῶς τὴν ἀναγκαίαν ταύτην τῆς ἀρετῆς διανύσει πορείαν, εἰ τὴν λεωφόρον ὄντως τὴν ὑπὸ τῆς ἀρετῆς τριφθεῖσάν τε καὶ λευκαينوμένην ὁδὸν φυλάσσοι, μηδαμοῦ πρὸς τὰς παρακειμένας ἀνοδίας διὰ κακίαν παρατρεπόμενος. 2.291 Ἐπεὶ δέ, καθὼς εἴρηται, τῇ ἀνόδῳ τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἐπιβουλή τοῦ ἀντικείμενου συναναβαίνει, καταλλήλως ἐκάστου τῆς εἰς τὸ κακὸν παρατροπῆς τὰς ἀφορμὰς ἐξευρίσκουσα, τότε πρὸς μεῖζον τοῦ λαοῦ ἐν τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ αὐξήσαντος, ἄλλης ἐπιβουλῆς ὁ ἀντικείμενος ἀπτεται κατὰ τοὺς δεινοὺς τὰ πολεμικά, οἱ τὴν κατὰ στόμα παράταξιν τῶν πλεονεκτούντων κατὰ τὴν δύναμιν δυσκαταγώνιστον κρίναντες, λόχοις τισὶ καὶ ἐνέδραις καταστρατηγοῦσι τὸν ἀντικείμενον. Οὕτως ὁ τῆς κακίας στρατηγὸς ἐπὶ τῶν νόμῳ καὶ ἀρετῇ δυναμωθέντων οὐκέτι κατὰ πρόσωπον ἀντεξάγει τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐνέδραις τισὶ κατὰ τὸ ἀφανὲς τὴν ἐπιβουλήν ἐξεργάζεται. 2.292 Καλεῖ τοίνυν εἰς συμμαχίαν κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων παρ' αὐτοῦ τὴν γοητείαν, ἣν ἡ μὲν ἱστορία φησὶ μάντιν εἶναι τινὰ καὶ οἰωνιστὴν ἕκ τινος ἐνεργείας δαιμόνων βλαπτικὴν δῆπου δύναμιν ἔχοντα κατὰ τῶν ὑπεναντίων καὶ μισθωθέντα παρὰ τοῦ κρατοῦντος τῶν Μαδιανιτῶν ἐφ' ᾧ τε βλάψαι διὰ κατάρας τοὺς τῷ Θεῷ ζῶντας τοῦτον τρέψαι τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν. Ἡμεῖς δὲ νοοῦμεν διὰ τοῦ ἀκο λούθου τῶν προτεθεωρημένων τὸ μηδὲ τὴν γοητείαν ἐνεργὸν κατὰ τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων εἶναι, ἀλλὰ πάσης ὑπερισχύειν ἐπιβουλῆς τοὺς διὰ τῆς θείας βοηθείας ὠχυρωμένους. 2.293 Τὸ γὰρ τὴν οἰωνοσκοπικὴν ἐπιτηδεύειν μαντείαν τὸν μνημονεὺς θέντα μαρτυρεῖται παρὰ τῆς ἱστορίας ἐν οἷς φησὶν τὰ τε μαντεῖα διὰ χειρὸς ἔχειν αὐτὸν καὶ παρὰ τῶν οἰωνῶν συμβουλευέσθαι καὶ πρό γε τούτων ὅτι διὰ τοῦ ὀγκηθμοῦ τῆς ὄνου τὰ περὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ σπουδῆς ἐδιδάσκετο, ἧς τὸν φθόγγον, διὰ τὸ συνήθως αὐτὸν ταῖς τῶν ἀλόγων φωναῖς κατὰ τινὰ δαιμονίαν ἐνέργειαν συμβουλευέσθαι, ὡς ἔναρθρον ἢ Γραφή διηγήσατο, ἐνδεικνυμένη ὅτι τοὺς προειλημμένους τῇ τοιαύτῃ τῶν δαιμόνων ἀπάτῃ μέχρι τούτων φθάνειν ὡς ἀντὶ λόγου δέχεσθαι τὴν ἐκ τῆς ποιᾶς παρατηρήσεως γενομένην αὐτοῖς ἐκ τῆς φωνῆς τῶν ἀλόγων διδασκαλίαν, ἣ προσχῶν, δι' αὐτῶν ὧν ἡπατᾶτο τὸ ἄμαχον τῆς καθ' ὧν ἐμισθώθη δυνάμεως ἐξεπαιδεύθη. 2.294 Καὶ γὰρ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ἱστορίᾳ παρεσκευάστο μὲν 2.294 εἰς ἀντίστασιν τῆς τοῦ Κυρίου ἐξουσίας τὸ συγκρότημα τῶν δαιμόνων, ἢ λεγεῶν. Πλησιάσαντος δὲ τοῦ ἔχοντος κατὰ πάντων τὸ κράτος, βοᾷ τὴν ὑπερέχουσαν δύναμιν καὶ οὐκ ἐπικρύπτεται τὴν ἀλήθειαν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ θεία φύσις, ὁ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις ἐπάξων τοῖς ἡμαρτηκόσι τὴν κόλασιν. Λέγει γὰρ ἡ τῶν δαιμόνων φωνή· οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσει ἡμᾶς. Ὁ δὲ καὶ τότε ἐγένετο, τῆς παρεπομένης τῷ μάντει δαιμονίας δυνάμεως τὸ ἄμαχόν τε καὶ ἀνανταγώνιστον τοῦ λαοῦ τὸν Βαλαὰμ διδασκούσης. 2.295 Ἡμεῖς δὲ φαμεν, τοῖς προεξητασμένοις τὴν ἱστορίαν ἀρμόζοντες, κατὰ τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων τὸν

καταρᾶσθαι βουλόμενον μηδεμίαν δύνασθαι προΐεσθαι φωνὴν λυπηράν τε καὶ ἀπεμφαίνουσαν, ἀλλὰ τρέπειν τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν. Ὁ δὲ νοοῦμεν τοιοῦτόν ἐστιν ὅτι τῶν κατ' ἀρετὴν ζώντων ὁ τῆς λοιδορίας μῶμος οὐχ ἄπτεται. 2.296 Πῶς γὰρ ἐπὶ πλεονεξία ὁ ἀκτῆμων λοιδορηθήσεται; πῶς δέ τις ἐπιθυρολλή σει τὴν ἀσωτίαν τῷ ἀνακεχωρημένῳ καὶ ἰδιαζόντι, ἢ τὸν θυμὸν τῷ πράῳ, ἢ τὸν τύφον τῷ μετριόφρονι, ἢ ἄλλο τι τῶν ἐπιμώμων τοῖς ἐκ τῶν ἐναντίων γινωσκομένοις, οἷς ὁ σκοπὸς ἐστὶν ἄληπτον παρέχειν τῷ μώμῳ τὸν βίον, ἵνα, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπή μηδὲν ἔχων λέγειν; Διὰ τοῦτο φησὶν ἡ φωνὴ τοῦ εἰς κατάραν παρελημμένου· πῶς ἀράσομαι ὃν μὴ ἀρᾶται Κύριος; τουτέστι· πῶς λοιδορήσομαι τῷ μὴ δεδωκότι τῆς λοιδορίας τὴν ὕλην, ᾧ διὰ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν βλέπειν ἄτρωτός ἐστιν εἰς κακίαν ὁ βίος; 2.297 Οὐ μὴν, ἐπειδὴ τούτου διήμαρτεν ὁ τῆς κακίας εὐρετής, καθόλου τῆς κατὰ τῶν ἐπιβουλεωμένων ἐπινοίας ἐπαύσατο, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἴδιον πάλαισμα τὴν ἐπίνοιαν τρέπει, πάλιν δι' ἡδονῆς πρὸς τὸ κακὸν δελεάζων τὴν φύσιν. Ὅντως γὰρ πάσης κακίας οἷόν τι δέλεαρ ἡ ἡδονὴ προβληθεῖσα εὐκόλως τὰς λιχνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς ἀπωλείας ἐφέλκεται. Μάλιστα δέ πως διὰ τῆς ἀκολάστου ἡδονῆς ἀφυλάκτως ἡ φύσις πρὸς τὸ κακὸν παρασύρεται. 2.298 Ὁ δὲ καὶ τότε ἐγένετο. Οἱ γὰρ τῶν ὄπλων ὑπερισχύσαντες καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ σιδήρου προσβολὴν ἀσθενεστέραν τῆς ἰδίας δυνάμεως δεῖξαντες καὶ κατὰ κράτος τὴν φάλαγγα τῶν ἀντικειμένων τρεψάμενοι, τοῖς γυναικείοις βέλεσι δι' ἡδονῆς κατετρώθησαν. Καὶ τῶν μὲν ἀνδρῶν κρείττους, τῶν δὲ γυναικῶν ἥττους ἐγένοντο. Ὅμοῦ τε γὰρ ὠφθησαν αὐτοῖς αἱ γυναῖκες ἀντὶ ὄπλων τὰς μορφὰς προβαλλόμεναι, καὶ παραχρήμα τοῦ τόνου τῆς ἀνδρείας λήθην ἐλάμβανον τὸν θυμὸν εἰς ἡδονὴν διαλύσαντες. 2.299 Καὶ οἱ μὲν ἦσαν ἐν τούτοις, ἐν οἷς εἰκὸς εἶναι τοὺς τῆ ἀθέσμῳ μίξει τῶν ἀλλοφύλων ἐπιλυσήσαντας. Ἡ δὲ πρὸς τὸ κακὸν οἰκειότης τῆς τοῦ καλοῦ συμμαχίας ἀλλοτριώσις ἦν. Εὐθύς γὰρ αὐτοῖς ἐξεπο λεμώθη τὸ Θεῖον. Ἄλλ' οὐκ ἀνέμεινεν ὁ ζηλωτὴς Φινεῆς τῇ ἄνωθεν ψήφῳ καθαρθῆναι τὴν ἀμαρτίαν. Ἄλλ' αὐτὸς ἐγένετο δικαστὴς ἅμα καὶ δῆμιος.

2.300 Κινηθεὶς γὰρ εἰς τὴν κατὰ τῶν λευσοσηκῶτων ὀργὴν, τὸ τοῦ ἱερέως ἔργον ἐποίησεν αἵματι καθάρσας τὴν ἀμαρτίαν, αἵματι οὐκ ἀναιτίου τινὸς ζώου τοῦ μηδὲν μετεσηκῶτος τοῦ τῆς ἀκολασίας μιάσματος, ἀλλὰ τῶν ἐν κακίᾳ συνεζευγμένων ἀλλήλοις, ἐφ' ὧν ἡ αἰχμὴ κατὰ ταῦτόν τῶν δύο σωματίων διεξεληθοῦσα ἔστησε τὴν τῆς θείας δίκης κίνησιν, τῷ θανάτῳ τῶν ἡμαρτηκῶτων τὴν ἡδονὴν καταμίξασα. 2.301 Δοκεῖ δέ μοι συμβουλήν τινα ψυχωφελῆ κατατίθεσθαι τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἱστορία, δι' ἧς διδασκόμεθα ὅτι πολλῶν ὄντων παθῶν ἂ τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων καταγωνίζεται οὐδεμίαν καθ' ἡμῶν ἰσχὺν ἕτερον πάθος ἔχει τοσαύτην, ὡς πρὸς τὴν νόσον τῆς ἡδονῆς ἐξισοῦσθαι. Τὸ γὰρ ἀθρόως τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκείνους, τοὺς καὶ τῆς Αἰγυπτίας ἵππου κρείττους ἐπιδειχθέντας καὶ τῶν Ἀμαληκιτῶν ὑπερσχόντας καὶ τῷ μετ' αὐτοὺς ἔθνεϊ φοβεροὺς φανέντας καὶ μετὰ ταῦτα τῆς τῶν Μαδιανιτῶν ὑπερισχύσαντας φάλαγγος, τούτους ὁμοῦ τῆ θῆα τῶν ἀλλοφύλων γυναικῶν καταδουλωθῆναι τῇ νόσῳ οὐδὲν ἕτερον, καθὼς εἴρηται, δείκνυσιν ἢ τὸ δύσμαχον εἶναι τινα καὶ δυσανταγώνιστον πολέμιον ἡμῶν τὴν ἡδονὴν, 2.302 ἢ τῶν ἀηττήτων τοῖς ὄπλοις ὁμοῦ τῷ φανῆναι κατα κρατήσασα τὸ τῆς ἀτιμίας ἡγείρε κατ' αὐτῶν τρόπαιον, ὑπὸ μάρτυρι τῷ φωτὶ τὴν αἰσχύνην αὐτῶν στηλιτεύσασα. Βοσκήματα γὰρ δι' ἑαυτῆς τοὺς ἀνθρώπους ἀπέδειξεν, οὓς ἡ κτηνώδης καὶ ἄλογος πρὸς τὴν ἀκολασίαν ὀρμὴ ἐκλάθεσθαι τῆς ἀνθρωπίνης ἀνέπεισε φύσεως, μηδ' ἐπὶ κρυπτομένους τὸ ἄγος, ἀλλ' ἐμπομπεύοντας τῇ ἀτιμίᾳ τοῦ πάθους καὶ ἐγκαλλωπιζομένους τῷ τῆς αἰσχύνης μιάσματι, συῶν δίκην ἀναφανδὸν ἐν ταῖς ἀλλήλων ὄψεσι τῷ τῆς ἀκαθαρσίας βορβόρῳ ἐγκαλινδουμένους. 2.303 Τί οὖν τῷ διηγήματι παιδευόμεθα; Τὸ μαθόντας ἡμᾶς ὅσην ἰσχὺν πρὸς τὸ κακὸν ἢ τῆς

ἡδονῆς ἔχει νόσος, ὡς ὅτι μάλιστα πόρρω τοῦ τοιοῦτου γειτονήματος τὸν ἑαυτῶν ἀποικίζειν βίον, ὡς ἂν μή τινα πάροδον καθ' ἡμῶν λάβοι ἢ νόσος, οἷόν τι πῦρ διὰ τοῦ προσεγγισμοῦ τὴν πονηρὰν φλόγα κατεργαζόμενον. Τοῦτο γὰρ διδάσκει λέγων ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶν μὴ ἐπιψαύειν τοῦ ἄνθρακος γυμνῶ τῷ ποδὶ μηδὲ πῦρ τῷ κόλπῳ ἐναποτίθεσθαι, ὡς ἐφ' ἡμῖν ὃν ἐν ἀπαθείᾳ μένειν ἕως ἂν πόρρωθεν ὤμεν τοῦ ὑπεκκαίοντος. Εἰ δὲ κατὰ τοῦτο γενοίμεθα ὡς ἐπιψαῦσαι τῆς διακαοῦς ταύτης θερμότητος, ἐγκόλπιον τὸ πῦρ τῆς ἐπιθυμίας γενήσεται καὶ οὕτως ἐπακολουθήσει καὶ τῷ ποδὶ ἢ καῦσις καὶ ἢ διαφθορὰ τῷ κόλπῳ. 2.304 Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, ὡς ἂν πόρρωθεν φυλαχθείμεν τοῦ τοιοῦτου κακοῦ, καθάπερ τινὰ ρίζαν τοῦ ἀθους τὴν διὰ τοῦ ἰδεῖν ἐγγινομένην ἐπιθυμίαν ἐξέτεμε, διδάσκων ὅτι ὁ τῇ ὄψει τὸ πάθος παραδεξάμενος ὁδὸν δίδωσι καθ' ἑαυτοῦ τῇ νόσῳ. Τὰ γὰρ πονηρὰ τῶν παθημάτων λοιμοῦ δίκην ἐπειδὴν ἄπαξ τῶν καιρίων κατακρατήσῃ, τῷ θανάτῳ παύεται μόνω. 2.305 Ἄλλ' οὐδὲν, οἶμαι, χρὴ μηκύνειν τὸν λόγον, πάντα τοῦ Μωϋσέως τὸν βίον εἰς ἀρετῆς ὑπόδειγμα προτιθέντα τοῖς ἐντυγχάνουσι. Τῷ γὰρ πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ζωὴν ἑαυτὸν ἀνατείναντι, οὐ μικρὰ γένοιτο ἂν πρὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ἐφόδια τὰ εἰρημένα. Τῷ δὲ μαλακιζομένῳ πρὸς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἰδρῶτας, κὰν πολλαπλάσια γραφῇ τῶν εἰρημένων, οὐδὲν ἂν ἐκ τοῦ πλήθους γένοιτο κέρδος. 2.306 Πλήν, ὡς ἂν μὴ τοῦ κατὰ τὸ προοίμιον διορισμοῦ λήθη γένοιτο, ἐν οἷς ἡμῖν ὁ λόγος διίσχυριζετο τοιοῦτον εἶναι τὸν τέλειον βίον, οὐ μηδεμία περιγραφὴ τελειότητος κωλύει τὴν πρόοδον, ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀεὶ γινομένη τοῦ βίου ἐπαύξησης ὁδὸς ἐστὶ τῇ ψυχῇ πρὸς τελείωσιν, καλῶς ἂν ἔχοι, πρὸς τὸ πέρας τοῦ βίου Μωϋσέως ἀγαγόντας τὸν λόγον, ἀσφαλῆ δεῖξαι τὸν ἀποδοθέντα ἡμῖν ὄρον τῆς τελειότητος. 2.307 Ὁ γὰρ διὰ τοσοῦτων ἀναβάσεων παρὰ πάντα τὸν βίον ὑψούμενος οὐκ ἠπόρησε γενέσθαι πάλιν ἑαυτοῦ ὑψηλότερος, ὡς ἂν, οἶμαι, διὰ πάντων ἀετοῦ δίκην ὑπερνεφῆς αὐτοῦ θεωροῖτο ἢ ζωὴ καὶ μετέωρος, περὶ τὸν αἰθέρα τῆς νοητῆς ἀναβάσεως ἐλισσομένη. 2.308 Ἐτέχθη, ὅτε τὸ τεχθῆναι τὸν Ἑβραῖον παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἀδίκημα ἔδοξε. Τοῦ τυράννου τότε νόμῳ τὸν τεχθέντα κολάζοντος κρεῖττων γίνεται τοῦ φθοροποιοῦ νόμου, περισωθεὶς τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τῶν γεννησαμένων, μετὰ ταῦτα δὲ παρ' αὐτῶν τῶν τεθεικότων τὸν νόμον. Καὶ οἷς ὁ θάνατος αὐτοῦ νόμῳ κατεσπουδάσθη, οὗτοι οὐ τῆς ζωῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐδοκίμου τροφῆς πᾶσαν εἰσηνέγκαντο πρόνοιαν, διὰ πάσης σοφίας ἀγαγόντες τὸν νέον. 2.309 Κρεῖττων μετὰ ταῦτα γίνεται τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς καὶ τῆς βασιλικῆς ἀξίας ὑπέρτερος, ἰσχυρότερον εἶναι καὶ βασιλικῶς τερὸν κρίνας ἀντὶ τῶν δορυφόρων καὶ τοῦ βασιλικοῦ κόσμου τὴν τῆς ἀρετῆς φρουρὰν ἔχειν καὶ τῷ ταυτῆς κόσμῳ ἐγκαλλωπίζεσθαι.

2.310 Μετὰ τοῦτο περισώζεται τὸν ὁμόφυλον καὶ καταβάλλει τῇ πληγῇ τὸν Αἰγύπτιον, νοούντων ἡμῶν διὰ τῆς ἐξεταστικῆς θεωρίας τὸν τε ἐχθρὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὸν φίλον. Εἶτα διδάσκαλον τῶν ὑψηλῶν μαθημάτων ποιεῖται τὴν ἡσυχίαν καὶ οὕτω φωτίζεται τὴν διάνοιαν τῷ φωτὶ τῷ ἐκ τῆς βάτου ἐκλάμπαντι. Καὶ τότε σπουδῆν ποιεῖται κοινωνῆσαι τοῖς ὁμοφύλοις τῶν θεόθεν αὐτῷ γεγενημένων καλῶν. 2.311 Ἐν τούτοις διπλῆν ἐποίησατο τῆς δυνάμεως τὴν ἐπίδειξιν, τὴν μὲν ἀμυντικὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐν πολυτρόποις τε δείξας καὶ ἐπαλλήλοις ταῖς πληγαῖς, τὴν δὲ εὐεργετικὴν ἐπὶ τῶν ὁμοφύλων. Διάγει διὰ τοῦ πελάγους τὸν τοσοῦτον λαὸν ποδί, οὐ στόλον ἑαυτῷ νηῶν παρασκευάσας, ἀλλὰ τὴν πίστιν αὐτοῖς πρὸς τὸν διέκπλουν ναυπηγησάμενος, χέρσον ποιεῖ τοῖς Ἑβραίοις τὸν βυθόν, θάλασσαν δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις τὴν χέρσον. 2.312 Ἦισε τὰ ἐπινίκια. Ὡδηγήθη τῷ στύλῳ. Ἐφωτίσθη τῷ οὐρανίῳ πυρί. Τράπεζαν ἐκ τῆς ἄνωθεν τροφῆς ἑαυτῷ παρεστήσατο. Τῆς πέτρας ἐνεφορήθη. Τὰς χεῖρας ἀνέτεινεν ἐπὶ τῆ τῶν Ἀμαληκитῶν ἀπωλείᾳ. Προσβαίνει τῷ ὄρει. Ἐν γνώφῳ γίνεται. Σάλπιγος ἤκουσε. Τῇ θείᾳ φύσει

προσῆγγισεν. Ὑπὸ τῆς ἄνω σκηνῆς περιεσχέθη. Τὴν ἱερωσύνην ἐκόσμησε. Τὴν σκηνὴν ἐπήξατο. Τοῖς νόμοις τὴν ζωὴν διωρθώσατο. Τοὺς τελευταίους πολέμους κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον κατώρθωσεν. 2.313 Ἐπὶ τέλει τῶν κατορθωμάτων τὴν ἀκολασίαν διὰ τῆς ἱερωσύνης ἐκόλασε. Τοῦτο γὰρ ἢ διὰ τοῦ Φινεὲς γενομένη κατὰ τοῦ πάθους ὀργὴ ὑπηνίξατο. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις, πρόσσεισι τῷ ὄρει τῆς ἀναπαύσεως. Οὐκ ἐπιβαίνει τῆς κάτω γῆς πρὸς ἣν ὁ κάτω λαὸς ἐξ ἐπαγγελίας ἑώρα. Οὐ γεύεται γῆνης ἔτι τροφῆς ὁ τῆ ἄνωθεν ἐπιρρεοῦση ζῆν μελέτησας, ἀλλ' ἄνω γενόμενος κατ' αὐτὴν τοῦ ὄρους τὴν ἀκρώρειαν, ὡσπερ τις ἀνδριαν τοποιὸς ἐπιστήμων, ὄλον ἑαυτοῦ τὸν ἀνδριάντα τοῦ βίου ἐξεργασάμενος ἀκριβῶς, ἐπὶ τῷ ἄκρω τῆς κατασκευῆς οὐχὶ τελευτήν, ἀλλὰ κορυφὴν τῷ ἔργῳ ἐπέθηκε. 2.314 Τί γὰρ φησι περὶ αὐτοῦ ἢ ἱστορία; Ὅτι ἐτελεύτησε Μωϋσῆς οἰκέτης Κυρίου διὰ ῥήματος Θεοῦ, καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὴν ταφὴν αὐτοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ οὐκ ἤμαυρώθησαν, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ ἐφθάρη. Διδασκόμεθα γὰρ διὰ τούτων ὅτι διὰ τοσοῦτων κατορθωμάτων γενόμενος τότε ἀξιούται τοῦ ὑψηλοῦ τούτου ὀνόματος, ὥστε οἰκέτης κληθῆναι Θεοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἴσον εἰπεῖν ὅτι παντὸς κρείττων ἐγένετο. Οὐ γὰρ ἂν τις Θεῷ δουλεύσειε μὴ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων κρείττων γενόμενος. Τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ τέλος ἐστὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου διὰ ῥήματος Θεοῦ κατορ θούμενον, ὃ δὴ τελευτήν ἢ ἱστορία λέγει, τελευτὴν ζῶσαν, ἣν οὐ διαδέχεται τάφος, ἢ οὐκ ἐπιχώννυται τύμβος, ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀμαυρότητα καὶ τῷ προσώπῳ διαφθορὰν οὐκ ἐπάγουσα. 2.315 Τί οὖν παιδευόμεθα διὰ τῶν εἰρημένων; Πρὸς ἓν τέλος διὰ τοῦ βίου βλέπειν τὸ τοῦ Θεοῦ οἰκέται διὰ τῶν βεβιωμένων κληθῆναι. Ὅταν γὰρ πάντας τοὺς ἐχθροὺς καταγωνίσῃ, τὸν Αἰγύπτιον, τὸν Ἀμαληκίτην, τὸν Ἰδουμαῖον, τὸν Μαδιανίτην, καὶ περάσῃς τὸ ὕδωρ καὶ φωτισθῆς τῇ νεφέλῃ καὶ γλυκανθῆς διὰ τοῦ ξύλου καὶ πίης τῆς πέτρας καὶ τῆς ἄνωθεν γεύσῃ τροφῆς καὶ διὰ τῆς καθαρότητός τε καὶ ἀγνείας ὁδοποιήσῃς σεαυτῷ τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος ἄνοδον κάκει γενόμενος κατηχηθῆς τὸ θεῖον μυστήριον τῆ τῶν σαλπύγγων ἠχῆ καὶ ἐν τῷ δυσθεωρήτῳ γνόφῳ διὰ πίστεως τῷ Θεῷ προσεγγίσῃς κάκει διδαχθῆς τὰ τῆς σκηνῆς μυστήρια καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, 2.316 ὅταν γένῃ τῶν σῶν καρδιῶν λαοζόος, ὥστε ἐν ταύταις παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ θεῖα λόγια ἐγχαράξαι, ὅταν τὸ τοῦ χρυσοῦ εἶδωλον ἐξαφανίσῃς, τουτέστι ἔαν τὴν πλεονεκτικὴν ἐπιθυμίαν ἐξαλείψῃς τοῦ βίου, ὅταν τοσοῦτον ὑψωθῆς, ὥστε ἄμαχος φανῆναι τῇ γοητείᾳ τοῦ Βαλαὰμ (γοητείαν δὲ ἀκούσας, νόησόν μοι τὴν ποικίλην τῆς ζωῆς ταύτης ἀπάτην, δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι, καθάπερ τινὶ Κιρκαίῳ κρατῆρι φαρμακευόμενοι, τῆς ἰδίας ἐκστάντες φύσεως εἰς ἀλόγων μορφᾶς μεταπλάττονται), ὅταν διὰ πάντων γένῃ τούτων καὶ βλαστήσῃ ἐν σοὶ τῆς ἱερωσύνης ἢ ῥάβδος, ἢ μηδεμίαν τινὰ γῆς ἰκμάδα πρὸς τὴν βλάστην ἐφελκομένη, ἀλλ' οἴκοθεν τοῦ καρποῦ τὴν δύναμιν ἔχουσα καὶ καρποῦ καρυίνου, οὗ ἢ μὲν πρώτη ἔντευξις πικρά τε καὶ κατεστυμμένη, τὸ δὲ ἐγκείμενον ἠδὺν καὶ ἐδώδιμον, ὅταν πᾶν τὸ ἐπανιστάμενον κατὰ τοῦ σοῦ ἀξιώματος εἰς ἀφανισμόν χωρήσῃ, κατὰ τὸν Δαθὰν ὑπόγειον γενόμενον ἢ ἐκδαπανηθὲν τῷ πυρὶ κατὰ τὸν Κορέ, τότε προσεγγίσεις τῷ τέλει. 2.317 Τέλος δὲ λέγω οὗ ἕνεκα πάντα γίνεται, οἷον τέλος τῆς γεωργικῆς ἢ ἀπόλαυσις τῶν καρπῶν, τέλος τῆς κατασκευῆς τοῦ οἴκου ἢ οἰκησις, τέλος τῆς ἐμπορίας ὁ πλοῦτος καὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγῶσι πόνων ὁ στέφανος. Οὕτω καὶ τῆς ὑψηλῆς πολιτείας τέλος τὸ κληθῆναι οἰκέτην Θεοῦ, ᾧ συνθεωρεῖται τὸ μὴ ὑποχωσθῆναι τῷ τύμβῳ, τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ γυμνὴν τε καὶ ἀπέριττον τῶν πονηρῶν ἐφορκίων τὴν ζωὴν γενέσθαι. 2.318 Τῆς δὲ δουλείας ταύτης καὶ ἕτερον γνώρισμά φησιν ὁ λόγος τὸ μήτε ὀφθαλμὸν ἀμαυρωθῆναι, μήτε πρόσωπον διαφθαρηῆναι. Ὅ γὰρ ἐν φωτὶ διὰ παντὸς ὦν ὀφθαλμὸς πῶς ἀμαυρωθήσεται διὰ σκότους οὗ ἠλλοτριώται; Καὶ ὁ τὴν ἀφθαρσίαν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ κατορθώσας οὐδεμίαν πάντως φθορὰν ἐφ' ἑαυτοῦ παραδέχεται. Ὅ γὰρ ἀληθῶς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγωνῶς καὶ μηδαμοῦ παρατραπεῖς

τοῦ θεοῦ χαρακτηῖρος ἐφ' ἑαυτοῦ τὰ γνωρίσματα φέρει καὶ συμβαίνει διὰ πάντων τῇ ὁμοιώσει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, τῷ ἀφθάρτῳ τε καὶ ἀναλ λοιώτῳ καὶ πάσης ἀμιγεῖ κακίας τὴν ἰδίαν ψυχὴν καλλωπίζων. 2.319 Ταῦτά σοι, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς τοῦ βίου τοῦ κατ' ἀρετὴν τελειότητος, Καισάριε, ὁ βραχὺς ἡμῶν οὗτος ὑποτίθεται λόγος, οἷόν τι πρωτότυπον ἐν μορφῇ κάλλους τὸν τοῦ μεγάλου Μωϋσέως ὑπογράψας σοι βίον, ἐφ' ᾧ τοὺς καθ' ἕκαστον ἡμῶν διὰ τῆς τῶν ἐπιτηδευμάτων μιμήσεως ἐν ἑαυτοῖς μεταγράφειν τοῦ προδειχθέντος ἡμῖν κάλλους τὸν χαρακτηῖρα. Τοῦ γὰρ κατωρθοῦναι τὸν Μωϋσέα τὴν ἐνδεχομένην τελειότητα τίς ἂν ἡμῖν ἀξιопιστότερος εὐρεθεῖ μάρτυς τῆς θείας φωνῆς ἢ φησι πρὸς αὐτὸν ὅτι· ἔγνω σε παρὰ πάντας, ἀλλὰ καὶ τὸ φίλον αὐτὸν ὀνομασθῆναι Θεοῦ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ συναπολέσθαι μᾶλλον ἐλόμενον μετὰ πάντων, εἰ μὴ κάκείνοις ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησαν ἰλεωθεῖ δι' εὐμενείας τὸ Θεῖον, στήσαι κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν τὴν ὀργήν, τὴν ἰδίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν παρατρέψαντος, ἵνα μὴ λυπήσῃ τὸν φίλον. Καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα μαρτυρία σαφῆς ἐστὶ καὶ ἀπόδειξις τοῦ πρὸς τὸν ἀκρότατον τῆς τελειότητος ὅρον ἀναβεβηκέναι τοῦ Μωϋσέως τὸν βίον. 2.320 Ἐπεὶ οὖν τοῦτο παρ' ἡμῶν τὸ ζητούμενον ἦν τί τὸ τέλειον τῆς ἐναρέτου πολιτείας ἐστίν, εὐρέθη δὲ διὰ τῶν εἰρημένων τὸ τέλειον, ὥρα σοι, ὦ γενναῖε, πρὸς τὸ ὑπόδειγμα βλέπειν καὶ τὰ δι' ὑψηλοτέρας ἀναγωγῆς θεωρηθέντα περὶ τῶν ἱστορικῶς εἰρημένων· ἐπὶ τὸν ἴδιον μεταφέροντα βίον γνωσθῆναί τε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ φίλον γενέσθαι αὐτοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἡ τελειότης τὸ μηκέτι δουλοπρεπῶς φόβῳ κολάσεως τοῦ κατὰ κακίαν βίου χωρίζεσθαι, μηδὲ τῇ τῶν μισθῶν ἐλπίδι τὸ ἀγαθὸν ἐνεργεῖν, πραγματευτικῇ τινι καὶ συναλλαγματικῇ διαθέσει κατεμπορευομένους τῆς ἐναρέτου ζωῆς, ἀλλ' ὑπεριδόντας πάντων καὶ τῶν ἐν ἐπαγγελίαις δι' ἐλπίδος ἀποκειμένων, μόνον ἡγεῖσθαι φοβερὸν τὸ τῆς φιλίας τοῦ Θεοῦ ἐκπεσεῖν, καὶ μόνον τίμιόν τε καὶ ἐράσμιον ἑαυτοῖς κρίναι τὸ φίλον γενέσθαι Θεῷ, ὅπερ ἐστὶ, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, ἡ τελειότης τοῦ βίου, 2.321 ὅ τι δ' ἂν παρὰ σοῦ πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερόν τε καὶ θειότερον ἐπαρθείσης σοι τῆς διανοίας εὐρεθῇ (πολλὰ δέ, εὖ οἶδα, εὐρεθήσεται), κοινὸν πάντως ἔσται τὸ κέρδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀμήν.